

Ma'rifat

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган 2000 йил 7 октябрь, шанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 78 (7273)

ЎЗБЕКИСТОН СПОРТИНИНГ УЛКАН ҒАЛАБАСИ

Сидней олимпиядаси Ўзбекистон спорти юксак марралар сари одимлаётганини яна бир бор намоёиш этди. Ушбу нуфузли мусобақада боксчиларимиз эришган ютуқлар, айниқса, мақтовга лойиқ. Ўзбекистонлик “чарм қўлқоп” усталари ўз чиқишлари якунига кўра, 199 давлатнинг бокс жамолари орасида тўртинчи ўринни эгаллади.

ЎзА хабарларига кўра, 4 октябрь куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов Оқсарой қароргоҳида олимпиядачиларимизни қабул қилди.

— Ўзбекистон ҳукумати номидан, мустақил мамлакатимиз халқи номидан Олимпия ўйинларида қатнашганингиз, гарчи айримларингизга омад кулиб бокмаган бўлса-да бутун куч-ғайрат ва қатъият билан курашганингиз, Ўзбекистон обрўсини юксалтиришга ҳисса қўшганингиз учун, барчангизга ташаккур билдиришдан бахтиёрман. Яна ва яна бир марта айтмоқчиман. Ватанимизнинг муносиб вакиллари бўлиб, бор куч-ғайратингизни сафарбар этиб, шундай нуфузли мусобақаларда қатнашганингизнинг ўзи мен учун, ва ўйлайманки, бутун халқимиз учун катта ғалаба, десак хато бўлмайди, — деди учрашувда давлатимиз раҳбари-Сидней Олимпиадаси Ўзбекистон боксига унутилмас шухрат ато этди. Муҳаммадқодир Абдуллаев ўзбек боксчилари орасида биринчи бўлиб “Олимпия чемпиони” деган юксак номга мушарраф бўлди. Президент бу спортчимизнинг Сидней рингларида кўрсатган матонат ва жасоратини чинакам қахрамонлик, дея баҳолади.

Президент Олимпиаданинг бошқа қахрамонлари - кумуш медал совриндори курашчи Артур Таймазов, бронза медали соҳиблари - боксчилар Сергей Михайлов ва Рустам Саидовни ҳам эришган ғалабалари билан муборақбод этди.

Ислон Каримов Сидней Олимпиадаси совриндорларига зарбоф тўн кийдирди ҳамда уларга қимматбаҳо эсдалик совғаларини топширди. Шунингдек, олис Австралияда бўлиб қайтган Ўзбекистон спорт делегациясининг бошқа аъзоларига эсталик совғалари берилди.

Шундан сўнг, Олимпиада қахрамони, XXVII ёзги Олимпия ўйинлари чемпиони Муҳаммадқодир Абдуллаев сўзга чиқиб, юртимизда спортни ривожлантиришга берилаётган эътибор учун мамлакатимиз раҳбарига миннатдорчилик билдирди.

Учрашувда сўзга чиққан Ўзбекистон Миллий Олимпия кўмитаси раҳбари Собир Рўзиев спортчиларнинг муваффақиятли иштирокини таъминлаган бош омил шахсан Президентимизнинг спортга бўлган улкан ғамхўрлиги эканлигини эътироф этди.

Олимпиада бошланиши арафасида Президентимизнинг мазкур мусобақаларда совринли ўринларни эгаллаган спортчиларни алоҳида рағбатлантириш тўғрисидаги фармони эълон қилинган эди. Вазирлар Маҳкамасининг мазкур фармони асосида қабул қилинган қарорига биноан, Олимпиаданинг олтин медали совриндори М.Абдуллаевга 100 минг, кумуш ва бронза медали совриндорларига 50 ва 25 минг АҚШ долларидан пул мукофотлари бир ҳафта ичида бериладиган бўлди.

Болалар нималардан завқландилар ва қандай ҳолатларда ҳайратга тушадилар? Уларда қандай пайтларда илм ўрганиш истагини туғдириш мумкин? “Йил ўқитувчиси—2000” республика кўрик-танлови совриндори, Тошкент вилояти Ангрен шаҳридаги 29-мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Зарифахон Шокирхонова ана шу каби саволлар устида изланади.

— Мен ҳар бир дарсда “45 йил ўқитувчилик қилсанг ҳам, 45 дақиқалик дарсга пухта тайёргарлик билан кир!” ҳикматиға амал қиламан, — дейди у. — Ўқувчилар дарсларимни соғиниб, унга чанқоқлик билан кириб, чуқур билим олиб, хурсанд бўлиб кетишлари шарт.

Дарҳақиқат, илғор муаллима 18 йилдирки, шу тамойилға амал қилади, мустақил дунёқарашға эга инсонни тарбиялаш, илм ўргатиш борасида чуқур изланишлар олиб боради. Зеро, бугуннинг боласини изланишларсиз, янгиликларсиз ҳайратга солиш мушкул.

Суратда: фидойи ўқитувчи Зарифахон Шокирхонова навбатдаги адабиёт дарсини ишонч, инсоф ва имон тунчаларига уйғунлаштириб олиб борапти.

Равиль АЛЬБЕКОВ олган суратлар

СЎНГГИ УЧ КУН МУҲДАЛАРИ

Чоршанба
Пайшанба
Жума

МУРОЖААТНОМА

2 октябрь куни кураш бўйича “Ислон Каримов турнири” иштирокчилари Буюк Британиянинг Бедфорд шаҳридан Халқаро кураш ассоциацияси фахрий президенти, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовга мурожаатнома йўллаб, “Ислон Каримов турнири” Буюк Британияда анъанавий халқаро турнир мақомига эга бўлади ва янги минг йилликда дунёда ўзбек кураши довруғининг янада ортишига, жаҳон халқлари ўртасидаги дўстлик ва биродарликни мустаҳкамлашга хизмат қилади, деб ишонч билдирдилар.

БИР ЙЎЛА ИККИ СОВРИН

Москвада бўлиб ўтган III Евроосиё фильмлари кўригида мамлакатимиз кино ижодкорлари ўн бешдан ортиқ бадиий ва ҳужжатли фильмлар билан қатнашишди. Ислон Каримовнинг “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида” номли китоби асосида яратилган “Миллий хавфсизликнинг ҳарбий-стратегик асосла-

ри” ҳужжатли фильми бир йўла икки совринга сазовор бўлди.

САМАРАЛИ УЧРАШУВЛАР

Маданият ишлари вазирлиги “Ўзбектеатр” ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси билан “Маънавият ва маърифат” кенгаши ҳамкорликда ташкил этган ижодий гуруҳларнинг мамлакатимиз бўйлаб ўтказаетган учрашувлари гоёта самарали бўлмоқда. «Юксак маънавият — буюк келажак пойдевори» мавзуида ўтказилаётган бундай тадбирлар ёшларимиз онгида миллий гоёта ва миллий мафкура асосларини шакллантиришда муҳим аҳамият касб этмоқда.

“САНАМ” МУВАФФАҚИЯТ ҚОЗОНДИ

Германиядаги Халқаро “Интержинс—2000” кўргазмасида фаол қатнашган Қаршидаги “Санам” ҳиссадорлик жамияти мукофот олди: бу корхонада ишлаб чиқарилаётган эркалар кўйлаклари ва спорт либослари “Сифат ва устунлик учун олтин юлдуз” мукофотиға лойиқ, деб топилди.

Математик олим бўлишни орзу қилган актёр

5-бет

«Ўртача» миллионер бўлиш учун нима қилиш керак?

13-бет

... ва, ниҳоят, бахтиёр бўлдим

14-бет

Диего Армандо Марадона: шон- шухрат ва завол

15-бет

ЯҚИН ТАРИХГА БИР НАЗАР

“Соғлом авлод учун” халқаро ҳайрия жамғармаси ва “Ўзбекистон темир йўллари” Давлат акциядорлик жамияти Сурхондарё вилоятининг чегара ҳудуди аҳолисига тиббий ва моддий ёрдам кўрсатиш учун 16 миллион сўмлик инсонпарварлик ёрдами жўнатдилар.

— “Соғлом авлод йили”да Президентимиз номидан қўйилган асосий вазифалардан бири ўсиб келаётган авлодни жисмонан соғлом, маънавий жиҳатдан бой қилиб тарбиялашдан иборатдир — деди “Соғлом авлод учун” жамғармаси ижрочи директори Исмоил Рустамов “Туркистон-пресс” мухбирига. — Вазирлар Маҳкамасининг “Соғлом авлод” Давлат Дастури тўғрисидаги қарорида

ИНСОНПАРВАРЛИК ПОЕЗДИ
ЙЎЛГА ЧИҚДИ

бизнинг жамғармамиз ва “Ўзбекистон темир йўлари” Давлат жамиятига қарашли тиббий-санитария хизмати томонидан вилоятнинг чекка ҳудудларидаги ёрдамга муҳтож аҳолига тиббий ва мурувват ёрдамлари кўрсатиш масаласи алоҳида ўрин эгаллаган. Аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш ва юқорида малакали тиббиёт ходимлари томонидан амалий ёрдам бериш, ёппасига патронажга олиш- соғлом оила-соғлом жамиятни шакллантиришнинг асосий воситаси ҳисобланади.

Сурхондарёнинг чегара ҳудудига жўнатилган юк таркибида дори-дармонлар, болалар овқати, витаминлар, методик қўлланмалар, озиқ-овқат маҳсулотлари, санитария-гигиена жиҳозлари, кийим-кечаклар бор. Шунингдек, ўн кишидан иборат юқори малакали шифокорлар ҳам хизмат сафарига отланишди. Терапевт, педиатр, гинеколог, невропатолог ва бошқа ихтисосдаги шифокорлардан иборат гуруҳ болалар, хотин-қизларни тиббий кўриқдан ўтказдилар. Тиббий ва моддий ёрдамга муҳтож кишиларга аниқланиб ёрдам берилади.

Жамғарманинг Сурхондарё вилояти ҳудудий бўлимига қарашли “Автоамбуланс”да станцияларга яқин аҳоли яшайдиган чегара ҳудудларига чиқиш кўзда тутилган. У ерда беморлар аниқланиб, зарурат тугилса, улар Термиз ва Тошкент шаҳарларидаги махсус даволаш муассасаларига юборилади. Тадбир давомида 10 минг киши шифокорлар кўригидан ўтади. Шулардан 3 минг 500 нафари болалар, 3 минг нафари аёллардир.

“Ўзбекистон темир йўллари” билан ҳамкорликда худди шундай тадбирларни Қорақалпоғистон Республикасининг Устюрт этаклари ва Қашқадарёнинг Қамашаи, Шаҳрисабз ва Китоб туманларида ҳам ўтказгандик. Бунинг натижасида кўплаб беморлар оёққа туриб кетди. Сурхондарёда ўтказилажак тадбирларимиз ҳам худди шундай яхшиликка хизмат этади, деди И.Рустамов сўзининг якунида.

“Туркистон-пресс”

Мустақиллик шабадаси республикаимизнинг барча жабҳаларида ўз аксини намоён этмоқда. Жумладан, маърифий ва маънавий соҳада олиб борилаётган туб бурилишлар негизда ўтмишимизни ёдга олиш, қадриятларимизни тиклаш мақсади ётади. Зеро, А.Қодирий айтганидек, “Мозийга қайтиб иш кўрмоқлик хайрлидир”. Шу муносабат билан яқинда Ўзбекистон Миллий университети маданият саройида “Янги ижтимоий тафаккур ва мустамлакачилик даври тарихининг долзарб масалалари” мавзuida илмий конференция бўлиб ўтди. Университет ректори Т.Долимов йигинни кириш нутқи билан очди. Мавзунинг чуқур таҳлил этиш мақсадида бир қатор таниқли зиёлилар, профессор ва фан номзодлари сўзга чиқишди.

“Мунаввар қори ижоди ва истиқлол”, “Икки тақдир: Та-

валло ва Ҳожи Муин” ижоди, “Мустафо Чўқай биографиясига оид янги маълумотлар”, “Профессор-турколог Булат Солиев ҳаёти ва фаолияти”, “Ўрта Осиё тарихи”, “Кутубхона ходимларининг қатағон этилишига оид янги манбалар”, ўша даврда “Ўзбек қулоқлари”нинг Украинага сургун қилиниши, халқларни зўрлаб кўчириш сиёсати

Anjuman

ҳамда “Миллий иттиҳод” ва “Миллий истиқлол ташкилотлари: уйдирма ва ҳақиқат” каби мавзулардаги янги-янги маълумотлар, тингловчиларнинг бу яқин тарихимизга бўлган муносабатларини ўзгартириб юборди.

Анжуманда бир аччиқ ҳақиқат диққатимизни тортди: «Шўроларнинг Ўзбекистонда жамоалаштириш ва қулоқ

қилиш сиёсати бир хилда олиб борилиши ва унинг фожияли оқибатлари туфайли Украина, Сибир — Шарққа бадарға қилинган ўзбеклар умри қора меҳнатда ўтиб, Ватанидан узоқда қурбон бўлишди. Ўша йилларда Ўзбекистон аҳолисининг 85 фоиз аҳолиси қишлоқларда яшаган. Қулоқ қилиш сиёсатини юритганларнинг асл мақсади “Қишлоқ маблагларини марказга суриш” бўлган; — Биз бу ҳақда F.Фуллом номидаги нашриётда “Сургун” деб номланган янги китоб чиқармоқдамиз, — дейди анжуманда сўзга чиққан тарих фанлари номзоди Рустам Шамсутдинов.

Анжуман ўзаро баҳс-мунозара руҳида ўтиб, унда бошқа янги маълумотлар ҳам ҳавола этилди.

Баҳодир ФАЙЗУЛЛАЕВ,
талаба

Сирдарё вилояти, Ширин шаҳридаги 1-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Р. АЛИБЕКОВ олган сурат.

ИМЛО ЛУҒАТЛАРИГА БИР НАЗАР

Она тилимизга давлат тили мақоми берилганига ҳам ўн йилдан ошди. Мустақил республикаимизнинг ҳар тарафлама камол топишини жадаллаштирувчи қулай шароит яратишга хизмат қиладиган “Лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосини жорий этиш тўғрисида” Қонун қабул қилинганди. Мазкур Қонунни бажариш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 1995 йил 24 август 339-сонли қарор ҳам қабул қилган. Қарорда ўзбек тилининг имло луғати, киши исмлари ва жой номлари луғатларини тайёрлаш ҳамда нашр қилиш вазифаси ҳам қўйилди. Бу борада анча ишлар амалга оширилди. Ш.Раҳматуллаев, А.Ҳожиёв тузган “O‘zbek tilining imlo lug‘ati” (Т., “O‘qituvchi”, 1995) ва Э.Панасенко, Э.Умаров тартиб берган “O‘zbek tilining imlo lug‘ati” (Т., “Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси” нашриёт уйи, 1998) шулар жумласидандир.

Луғатларнинг чоп этилиши айни муддао бўлди. Таъкидлаш жоизки, янги имло луғатларига кўп куч ва меҳнат сарф қилинган. Айниқса, биринчи

луғатда “O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari” берилгани, талаффузи яқин сўзлар adil (tik) — adl (adolat) каби) изоҳлангани унинг анча мукаммал бўлишини таъминлаган. Бироқ мазкур луғат тузувчилари адолатли эслатганларидек, ушбу луғат лотин алифбосига ўтиш олдидан тузилган бўлиб, у айрим камчиликлардан ҳам холи эмас. Чунончи, qoidalar (52)да чизиқча билан ёзиладиган белгини кучайтирувчи сўз шакллари қаторида bab-barobar сўзи келтирилган. Мазкур сўз луғат қисмида bab-baravar (43-бет) шаклида берилган. Кирилл ёзувидаги имло луғатларида барабар ёки баробар (Имло луғати. Мактаб ўқувчилари учун. Т., “Ўқитувчи”, 1981), баробар ва баравар (Ўзбек тилининг имло луғати, Т., “Фан”, 1976) тарзида ёзилган ушбу сўз имлоси ўқувчини ўйлантириб қўймасмикин?

Qoidalar (37)da тақлид сўзлардан феъл ясовчи -illa қўшимчаси таркибида v ва u товуши бўлганда -ulla айтилади ва шундай ёзилади: shovulla, lovulla, gurulla кабилар. Аммо луғатда

zuvillamoq (261-бет) тарзида берилади. Бу сўз таркибида u ҳам, v ҳам мавжуд-ку? Булардан ташқари, айрим орфограммалар имлосида ягона тамойилга асосланмаганга ўхшайди: shahzoda (271-бет), shahanshoh (277-бет), shohko‘cha (277-бет), shohsupa (277-бет). Бундай ҳолат kollej (118-бет), kottedj (120-бет),

Tahlil

meshchan (138-бет), pomeshik (170-бет) каби ўзлашма сўзларда ҳам кўзга ташланади.

Иккинчи луғат яхши мақсад билан тартиб берилган. Тузувчилар бунини “Мадомики лотин ёзувига асосланган луғатларнинг камлиги сабабли тилимизда анархия бўлмаслигини хоҳлар эканмиз, бу орада ҳосил бўлган бўшлиқни тезда тўлдиришимиз керак” тарзида ифодалаганлар. (Тузувчилардан ёзилган матнда ҳам хатолар ўтган). Анархия бўлмаслигини истаб, бу соҳадаги бўшлиқни тезда тўлдириш ниятида қилинган ишда, назаримиз-

да, шошма-шошарликка йўл қўйилгандай. O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari (33) ва биринчи луғатда bulduriq (58-бет) ёзилган сўзнинг bulduruq (24-бет); qoidalar (37) ва биринчи луғатда shovullamoq (278-бет), lovullamoq (129-бет), qurullamoq (86-бет) сўзларининг shovullomoq (183-бет), lovullamoq (76-бет), qurillamoq (44-бет); qoidalar (63)да биринчи қисми чиқиш келишигида, иккинчи қисми жўналиш келишигида бўлган бирикмалар ажратиб ёзилиши ўқтирилган ва биринчи луғатда kundan kunga (122-бет) ёзилган орфограмманинг чизиқча билан kundan-kunga (71-бет); шунингдек, qoidalar (64) ва биринчи луғатда ko‘pdan ko‘p (124-бет) ёзилган сўз ҳам ko‘pdan-ko‘p (73-бет) тарзида берилган. Иккинчи луғатдан фойдаланиш янги алифбо ва имлони иштиёқ билан ўрганишда иккиланишларга олиб келмайди, деб бўладими?! (Ҳар икки луғат таркибида ng ҳарфлар бирикмаси бўлган сўзлар жойлаштирилиши, алифбо тартибига риоя қилиш билан боғлиқ

нормофикликлар ҳам борки, улар ҳақида тўхталиб ўтишни лозим топмадик).

82 банддан иборат “O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari” (1995 yil 24-avgust) билан 72 параграфдан иборат “Ўзбек орфографиясининг асосий қоидалари” (1956 йил 4 апрель)нинг фарқларини ҳисобга олмаслик ўқиш-ўқитиш ишларида ҳам, кундалик ёзув-чизув (иш юритиш) жараёнида ҳам қийинчиликлар туғдириши ўз-ўзидан аён.

Тўғри, луғатлар айниқса янги имло қоидалари асосида орфографик луғатлар тузиш осон иш эмас. Шундай қийин ишни зиммага олган, унинг масъулиятини ҳам унутиб бўлмайди. Абдулазиз Мансур ва Баҳманёр Шокир бир рисо-лаларида ёзганларидек, ҳар бир муаллиф ёки ношир омалаштираётган асарига ўта масъулият билан қараш, имкони борича беҳато ва фойдали қўлланма бўлиб қолиши учун ҳаракат қилиши зарур.

Насрулла ШУКУРЛАЕВ,
Бухоро Давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти, педагогика фанлари номзоди

**ҚАДИМГИ ИЛМ МАСКАНЛАРИ
ҚАНДАЙ БЎЛГАН?**

Тарихда шундай даврлар бўладики, муайян бир халқ ҳаётидаги ўзгаришлар ўша даврнинг муҳим тарихий аҳамиятини белгилаб беради.

Маъмун Муҳаммад (995-997) ва унинг ворислари Али ибн Маъмун (997-999) Абул Аббос Маъмун ибн Маъмун ҳукмронлиги даврида Хоразмда савдо-хунар-мандчилик, ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий муносабатлар, мусулмон ҳуқуқий маданияти ривож топди. Бу даврда Хоразмда масжидлар ҳузурида ташкил этилган мактабларда Куръони Карим асослари, ҳадислар, олимларнинг китоблари исломий таълим-тарбиянинг манбаи бўлиб, ўғил болаларга ўқитилар эди. Қизларни отинбилар ўз уйларида ўқитган. Мактаб босқичлари ўқувчи мактабга неча йилдан буён қатнаётганлигига қараб эмас, балки ўқув материални қанчалик ўзлаштираётганлигига қараб белгиланарди. Ўқув жараёни «Тахтадон», «Абжадон», «Хафтияхон», «Куръонхон» ва ҳоказо тарзда босқичларга ажратилган.

IX-XII асрларга келиб, Хоразмнинг Кот, Хева, Гурганж ва бошқа шаҳарларида илм масканлари - мадрасалар пайдо бўлган. Мадрасаларга мактабни тугатган қобилиятли ўспиринлар қабул қилинган. Ўқитиш 3 босқичли бўлиб, ҳар бир босқичдаги ўқув юрти ўзига хос дастурга эга эди. Бошланғич (адно), ўрта (авсат), олий (аъло) босқичли мадрасалар бериладиган билимлар кўлами ва сифати жиҳатидангина эмас, балки дарсхоналари ва талабалар сони жиҳатидан ҳам фарқ қилган. Биринчи босқичда талабаларга сарфу наҳв илмлари (сўз ва гап турлари), мухтасари виқоя, фикҳ, мантик; иккинчи босқичда ақоиднинг шарҳи, виқоя шарҳи; учинчи босқичда ҳидоя, ҳидояи шариф, иноя, талх ва бошқа фанлардан сабоқ берилган. Бундан ташқари мадрасада она тили, арифметика, хандаса, риёзат, жўрофия, илми нужум, тиббиёт, ҳикмат (физика), мантик, тарих ва бошқа дунёвий фанлар ҳам ўрганилган.

Мударрис хонасидаги талабалар сони 3-4 тадан ошмаган. Агарда домланинг дарси қониқтирмаса, услуби ёки муомаласи ёқмаса, талабанинг хоҳлаган вақтда бошқа домлага қатнаш ҳуқуқи бўлган. Шу боис, мударрислар ҳар доим билимини оширишга, талаба билан яхши муомалада бўлишга ўзларида мажбурият ҳис этганлар. Ўқитишда кўпроқ муқолима ҳамда мунозара усуллари қўлланган. Ўқув жараёнида, машғулотлардан ташқари пайтларда талабаларнинг мударрисларга мурожаат қилиш, тинглаш, ўз фикрини ифода этиш одоби алоҳида аҳамият касб этган.

Ўқув йили охирида айрим мударрислар ўз меҳнатининг натижасини ва талабанинг билим даражасини кўрсатиш мақсадида ота-оналар олдида шогирдларини имтиҳон қилганлар. Бу ўзига хос демократия намунаси бўлиб, талабалар сафи ўсишига сабаб бўлган.

Кези келганда шуни ҳам айтиб ўтиш жоизки, Хоразмнинг Кот, Қиёт, Хева, Гурганж шаҳарларидаги мадрасаларнинг шўхрати ўрта асрларда кенг ёйилган бўлиб, толиби илмлар узоқ-узоқ мамлакатлардан ана шу машхур мадрасаларда сабоқ олиш учун келар эдилар.

Машхур сиёсий арбоб Жавоҳарлал Неру «Жаҳон тарихига назар» асарида ўз бобосининг Хева мадрасида таълим олганини фахр билан эслайди.

Шуниси диққатга сазоворки, XI асрнинг охири XII асрнинг бошларида Хоразмда 444 та мадраса бўлиб, уларнинг ҳар бирида тўрттадан мударрис комил олимлар ва 1780 уламолар талабаларга дунёвий билимлар ва фикҳдан сабоқ беришган. Мадрасада асосан арзғўйларнинг шикоятларини текшириш, ер, мол-мулк тақсимоли, солиқлар ундириш, шунингдек, қозилар томонидан қабул қилинган ҳужжатлар ижросининг бажарилишини назорат қилувчи мутахассислар тайёрланган. Ҳар йили 25 нафардан илми толиб мадрасада шариат қонун-қоидалари ва фикҳдан сабоқ олган, Хоразм тасарруфида бўлган ҳудудларда қозилиқ қилишган. Илми толибларнинг айримлари эса синовдан ўтказилгандан кейин Бухорои шарифга ёки Шарқ мамлакатларидаги мадрасаларга ўқишга юборилган. Шу тариқа махсус тайёргарликдан ўтганлар қози аскар, қози ўрда, қози аълам, мушриф, мутрик мансабларига тайинланарди.

ИЛМУ ФАН АППОМАЛАР ТАЛҚИНИДА

Ҳақиқатдан ҳам, ўрта асрлардаги сайёҳлар, тарихчилар Хоразм бошқа Шарқ мамлакатлари ичида илм-фан ва маданий-маънавий тафаккури юксалган ўлка бўлганлиги ҳақида ҳикоя қиладилар. Масалан, географ ва тарихнавис олим Ал-Муқаддасийнинг шохидлик беришича, «...хоразмликлар — идрок, илм, фикҳ, қобилият ҳамда билим кишиларидир». Машхур араб сайёҳи Ибн Баттута «Саёҳатнома» асарида: «Бутун жаҳонда менга ҳали хоразмликлар каби ажнабийларга нисбатан хушхулқ, олижаноб, меҳмондўст, фикҳ илмини сув қилиб симирган доно кишиларни учратиш насиб этмаганди...», деб ёзади. Ана шундай кишилардан бири Муҳаммад ибн Мусо ал-Хоразмий (783-850)дир. Унинг дунёқараш ва илмий фаолияти ҳам ислом маънавияти билан уйғунлашган. Мутафаккир «Китоб ал-жаим ва тафриқ би ҳисоб ал-Хинд» «Хинд арифметикаси бўйича қўшув ва айрув китоби» асарида ҳозирги умуминсоният фойдаланаётган тўққизта рақам (1,2,3,4,5,6,7,8,9) ва рақам ёзилмаган ҳолда бўшлиқни билдирадиган тизимни яратганлигини баён этиб, бундай деб ёзади:

«Раҳмли ва меҳрибон Тангрига лойиқ мактовлар айтилиқ, унга миннатдорчилигимизни билдирайлиқ ва унга ибодат қилайлиқ, токи у бизни адолат сари бош-

лаб, ҳақиқат йўлидан олиб борсин ва 9 та ҳарфдан иборат ҳинд ҳисоби ҳақида баён этишга қилган қароримизда бизга ёрдам берсин. Улар ҳисоб илмини ўрганаётганларнинг мушқулини осон қилиб, энг катта ва энг кичик сонни ҳамда уни кўпайтириш ва бўлиш, айириш ва бошқа амалларни шу ҳарфлар ёрдамида ифода этадилар.

Мен ҳиндларнинг 9 та ҳарфдан истаган сонларини тузишларини кўрганимдан кейин, бу ҳарфлардан нима ҳосил бўлишини кўрсатишни жазм қилдим. Агар ҳиндлар ҳудди мана шуни хоҳлаган бўлсалар ва бу 9 та ҳарфнинг улардаги маъноси менга очилган маънонинг ўзгичаси бўлса, Тангри менга шунга қарата йўлласин. Ёинки, улар бу ишни мен айтгандан бошқа сабабга кўра бажарган бўлсалар, у ҳолда менинг баёнимдан бу сабабни ҳам аниқ ва ҳеч қандай шак-шубҳасиз топиш мумкин бўлади ва ҳам кузатувчи, ҳам ўрганувчи учун у осон намоён бўлади».

Кўринадики, Хоразмий математик рақам ва ҳисоблаш усулининг айрим қоидаларини назарий жиҳатдан асослашда Аллоҳ («ас-сабаб ал-аввал»)ни биринчи сабаб ва биринчи моҳият сифатида илоҳиёт ва илмий нуқтаи назардан муфасссал баён этган. Инсон ҳақида эса, мутафаккир: «Инсон ўзининг тиришқоклиги, меҳнати ва амалий фаолияти, Аллоҳ ато этган ақл-идрок, қобилият ва истеъдод билан дунёни секин-аста била боради», деб ёзади. Шубҳасиз, Хоразмийнинг «...борлиқ инсон ва унинг сезгиси, ақл-идрокидан олдин пайдо бўлган, инсон ва унинг ақли, ахлоқи эса борлиқ ривожининг маҳсулидир», деган ғоялари ислом ҳуқуқий маданияти тараққиётида муҳим аҳамият касб этади.

Яна шуни ҳам айтиш керакки, Хоразмий «Васиятлар китоби»да тавсия этган ҳаётий ва амалий муаммоларни ҳал этишга оид математик усуллар мусулмон мамлакатларида фикҳга оид «илмми фароиз» масалаларини ечишда, айниқса, мерос тақсимлашда муҳим қўлланма вазифасини ўтаган.

**“ИЛМИМНИ
ЗИЁДА
ҚИЛ!”**

фозил кишиларни ана шу гоё
бирлаштирган ва жаҳонаро машхур этган

Маълумки, Ислом кишиларни барча нарсанинг ҳақиқатини билиш учун доимо илм пайида бўлишга чакирди: «Эй, парвардигор, менинг илмимни зиёда қилгин, деб айт» («Тоҳо» сураси, 114-оят).

Шунингдек, Ислом кишиларни илмга чақириш билан кифояланиб қолмасдан, балки ақлий ва фикрий ҳаракатсизликнинг олдини олиш асосларини ҳам кўрсатади. Куръони каримда мусулмонларга далил-исботсиз нарсани қабул қилмаслик буюрилади, фикҳ илми доимо аниқлиқни талаб этиши, ҳақиқий илмий нарсаларга таяниши кераклиги, гумонга эргашмаслик ҳақида таълим берилади: «Балки золимлар илмсиз равишда ҳавойи нафсларига эргашадилар» («Рум» сураси, 29-оят); «Ўзинг билмаган нарсанга эргашма. Албатта, кўз, қулоқ ва барча нарсадан сўралади» («Исро» сураси, 24-оят). «Менинг бандаларимга сўзга қулоқ тутиб, унинг энг гўзалига (яъни нажотга элтувчи рост сўзга) эргашадиган хушхабар беринг! Ана ўшалар Аллоҳ хидоят қилган зотлардир. Ва ана ўшаларгина ақл эгаларидир». («Зумар» сураси, 18-оят).

Бу борада Абу Райҳон Беруний (973-1048)нинг қарашлари Куръони Карим ғояларига ҳамоҳангдир. У фикҳшуносларнинг фикҳ илмидаги бурчларини, унга ҳалол ва покизалик билан хизмат қилишлигини кўрсатиб, фикҳ илмидан бойлиқ мақсадида фойдаланиш асло мумкин эмаслигини уқтиради: «Илм даргоҳига кирар экансан, қалбинг кишини оздирувчи иллатлардан, хирсдан, очкўзликдан холи бўлмоғи даркор».

Шунингдек, Беруний ҳар бир воқеа-ҳодисани моҳиятига етмасдан асослашни қоралайди. Куръони каримдаги «Айтинг, биладиган зотлар билан билмайдиган кимсалар баробар бўлурми?» («Зумар» сураси, 9-оят). «Албатта бу нарсаларда ақли кишилар учун белгилар бор». («Раъд» сураси, 4-оят), «Биз оятларни ақли кишилар учун баён қилиб қўйдик. Ақлни ишлатмайдиларми» («Бақара» сураси, 76-оят), деган Ислом ҳуқуқий таълимотига таянган ҳолда, ақл-заковат инсонга берилган буюк неъмат, деган ғояни илгари суради.

Абу Бакр Хоразмийнинг юқоридаги фикрлари Куръони каримдаги маънавий-ҳуқуқий мажбурият ғоялари билан боғлиқ.

МАЪРИФАТГА ЧОРЛОВ

Мутасаввуф шоир Сулаймон Боқирғоний (туғилган йили аниқ эмас, тахминан 1992 йилда вафот этган) Хоразм адабий муҳитида ўзига хос ўрин тутди. Шоир имонсиз ва диёнатсиз кишиларнинг хатти-ҳаракатларига маърифатсизлик ва жаҳолат, гафлат ва нодонлик сифатида қарайди. Шунинг учун ҳам у «ботин маъмурлиги» имондурки, имон ва Куръони Карим ажралмасдур, дейди:

На хуш бу дунёда йимону Куръон,

Не бўлғай дунёда йимондин ортук.

Сулаймон Боқирғоний инсонни тўғри ва эзгу йўللardan оздирувчи барча тубанликларга «доя»лик қилувчи

Ajdodlarimiz

майл-нафсга қусур ва иллатлардан батамом покланган руҳни қарши қўядики, бунда у Аллоҳнинг лутф ва ёрдамига таянмоқ шарт эканлигини алоҳида таъкидлайди.

Шоир Ислом ҳуқуқий талаблари ва ахлоқий меъёрлари нуқтаи назаридан одамларни инсофга даъват этиб, ҳаром-Ҳаришнинг фарқига боришга, ўзгалар молини ўғирламасликка, ҳалол топилган неъматлардан яхшилик йўлида фойдаланишга чақиради:

Ҳақ фармонин тутинглар, ҳаром шубҳа еманглар,
Киши молин олманглар, тебон жавоб бердиё.

Шоирнинг уқтиришича, инсон Аллоҳга қанчалик муҳаббат қўйса, унинг зуҳуроти бўлмиш борлиқ мавжудотларини, жумладан, одамларни ҳам шунчалик севмоғи керак:

Минг йил ибодат қилсанг, тоат ичинда қолсанг,
Маҳолдур ҳақни билсанг, арода ишқ бўлмаса.
Одам келмагай эрди, мирсал тугмагай эрди,
Раҳмат энмагай эрди, арода ишқ бўлмаса.

Сулаймон Боқирғонийнинг издоши, етук файласуф, мутасаввуф шоир ва фикҳшунос олим Аҳмад ибн Умар Абул Жаноб Нажмиддин ал-Кубро (1145-1221)нинг «Фи одобус солиқин» («Солиқлар одоби») рисоласидаги маънавий-ҳуқуқий ғоялар комил инсонни тарбиялаш, одамни ҳалокатга бошловчи нафс, хусумат, гумон, таъна, нифоқ, риё, фосиклик каби ёмон феъл-атвордан халос бўлиб, фақат яхши ишлар қилишга, руҳий покликка ва маънавий камолотга чорлашдан иборатдир.

«...Умр ва ризқнинг баракали бўлишини Аллоҳ Таолога итоат қилишда кўрдим. Неъматнинг тўла, мукаммал бўлишини неъмат берувчидан миннатдор бўлишда кўрдим. Шариат ва диннинг пойдевори сабр ва ишонч экан.

Билдимки, Аллоҳ ҳақида яхши билиш —Аллоҳдан тилаган энг катта тилагим бўлди.

Бас, яратиш, буюриш, билим ва қудрат соҳиби ҳар қандай нуқсондан покдир. Хўжайинликда ягона бўлган энг гўзал яратувчи Аллоҳ муборақдир. У абадий барҳаётдир. Ундан ўзга илоҳ йўқ.

...Аллоҳ билимдон, қудратли, мислсиз. У ҳар нарсани эшитиб, кўриб турувчидир. Аллоҳ нақадар одил хўжайин ва нақадар марҳаматли пушти-паноҳдир. Иншооллоҳ, унинг мадади билра ҳаётмиз, жон таслим қиламиз ва яна қайта тириламиз».

Демак, Шайх Нажмиддин Кубронинг Яратувчини англаш ва севиш ҳақидаги ғояларининг мантикий ҳулосаси шукки, инсонга хос бўлмаган ёмон сифатларга эга бўлган кишилар Аллоҳ Таолонинг хидояти ва раҳматиға сазовор эмасдир. Аллоҳнинг хидояти яхши сифатларга эга бўлган кишиларгагина берилади, ҳолос. Зеро, инсонни азиз, иродасини кучли қилувчи ҳаётдаги қийинчиликларни мардоновор енгитишга йўл очиб берувчи, барча ниятларига эриштирувчи ягона Аллоҳ Таолонинг ўзидир.

Ислом дунёсида илму ҳикмат, фалсафа, адабиёт, мантик, тафсиру талқин, ҳадис ва калом илмларининг билимдони сифатида танилган қомусий олимлардан яна бири Абул Қосим Маҳсуд ибн Умар аз-Замахшарий (1075-1144)дир.

Замахшарийнинг асарларидаги ибратли фикрлар ҳам айнан Куръони каримда талқин этилган ислом маърифати ғояларига монанд. «Куръон»да қораланган такаббурлик ва манманлик сифатлари ҳақида олим шундай ёзади: «Такаббурлик ҳеч бир кимсанинг қадр-қиммати ва улугворлигини зиёда қилмайди, такаббурлик қилувчи нодон кимсаларнинг бурнини тупроққа тўлдирур.

Манманлик — кишиларни соғлом фикр юрийтишдан маҳрум этади. Манман киши ўз наслининг баландлиги билан мактанади».

Мутафаккирнинг, «Энг яхши савоб ва солиҳ ишларни қилиш фойи одам учун жуда савоблидир. Ёмон фикр соҳиблари, куфр неъмат қилувчилар ҳам, ёввойи қобонлар мисоли, Аллоҳ Таолонинг мағфиратидан йироқдир», деган фикрлари диний мутассибликка, ақидавий тор доираларда маҳдудланишга, бидъат ва хурфий қарашларга нисбатан муросасиз бўлишга қаратилгандир.

ХУПОСА

Ислом дини Хоразмнинг маънавий-ҳуқуқий ҳаётига катта таъсир кўрсатди. Зеро, Ислом маърифати ва фикҳшунослигини ҳуқуқий маданият ҳамда таълим-тарбия учун, инсоннинг камолоти учун аҳамияти бекиёсдир. Демак, биз ҳозирда қайтаётган, тиклаётган исломий маънавий-ҳуқуқий қадриятларимизнинг ўқ томири ҳам Ислом маърифати, Ислом инсоншунослиги ва фикҳшунослигидир.

Шунинг учун ҳам кўп адабиётларда ислом дини тарқалган ва ҳукмрон динга айланган ўлкаларнинг маънавий маданияти яхлит ҳолда «Ислом маданияти» деб уритилади. Бу даврда фикҳшунослик, табиий фанлар, фалсафа, адабиёт, санъат, санъатшунослик, тарихшунослик, ҳуллас, маънавий-ҳуқуқий маданиятнинг турли соҳалари бўйича самарали ижод этган Мусо ал-Хоразмий, ибн Ирок, Абу Бакр ал-Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Абу Абдуллоҳ ал-Хоразмий, Умар аз-Замахшарий, Сулаймон Боқирғоний, Нажмиддин Кубро, Ал-Чағминий, Пахлавон Маҳмуд сингари олиму фозиллар Ислом маърифати туфайли ҳам ўз даврининг етук кишилари бўлиб етишганлар.

Солижон ҲАСАНОВ,
Тошкент Давлат юридик институти доценти

Маълумки, физикада солиштирма огирлик ва зичлик тушунчалари, гарчи уларни аниқлаш ва ўлчаш усулларида бир-бирига яқинлик, ўхшашлик бўлсада, мазмун жиҳатдан бир-бирини фарқ қилади. Беруний, Умар Хайём, Ибн Сино ва Абдурахмон Хазинийлар масаланинг моҳиятига зичлик нуктаи назаридан, яъни жисмларнинг массаси нуктаи назаридан ёндашганлар (Масса тушунчасининг кириб келиши Исаак Ньютоннинг номи билан боғлиқлигини ёддан чиқармаслик керак). Тўғри динамиканинг биринчи ва иккинчи қонунлари Беруний ва Ибн Сино ишларида ҳам баён қилинган. Улар динамиканинг бу қонунларини масса нуктаи назаридан эмас, балки жисмларнинг огирликларни орқали изоҳлайдилар. Чунончи, Ибн Сино “Иккита шар олгин: уларнинг катталиклари ҳар хил сабаб (куч) бир хил бўлганда оқибатлари (тезлик) ҳар хил бўлади. Катта шар иккинчисидан неча бора-бора катта бўлса, оқибати шунча марта кичик бўлади”, деб изоҳлайди.

“Ер шар шаклида бўлгани учун, — деб ҳисоблайди Беруний, — жисмларнинг огирлиги ҳамма томондан ернинг марказига томон тортдиб туради”. Денгиз ва уммон сувларининг сфера (шар) шаклида бўлишининг сабабини ҳам аллома шу асосда изоҳлайди. Беруний жисмларнинг Ер марказига тортдилиши, Ернинг ички ҳаракати, яъни магма таркибидagi моддаларнинг уз табиий уринларига интилиши оқибатида зилзилаларнинг такрорланиб туришлари каби ҳодисаларни юзга чиқаради, деб қарайди.

Беруний Ернинг радиуси, айлана узунлиги, сатҳи ва ҳажмини ўзига хос усулда ўлчаш билан бирга, биринчи марта гло-

(Давоми. Боши ўтган сонларда)

АЖДОДЛАРИМИЗНИНГ БЕҚИЁС КАШФИЁТЛАРИ

Беруний ва Абдурахмон Хазинийнинг солиштирма огирликни аниқлаш усуллари

бусни ихтиро қилди. Америка қитъасининг назарий жиҳатдан кашф қилиниши, Ернинг уз ўқи атрофида ва Куёш атрофидаги айланиши ҳақидаги таълимотнинг очилиши ҳам Берунийга тааллуқлидир.

Ибн Сино ёзади: “Агар кимдир ишқом остидаги устунни тортиб олса, у ишқомни қулатди дейдилар, аслида эса у ишқомни қулатмайди, балки ишқом ўзи учун хос бўлган огирлик кучининг таъсирида қулайди. Устун эса қулашга имкон бермай турган эди. Устун унинг остида тортиб олиниши билан огирлик ўз ишини қилди”.

Олимнинг бу гоёсини Ньютон бутун олам тортилиш қонуни билан яна бир марта исботлайди. Зеро, Ньютон ҳам олманинг ерга узилиб тушиш сабабини, олманинг ерга тортилишидан деб изоҳлайди.

Ҳажм бирлигидаги модда огирлиги шу модданинг солиштирма огирлиги, деб аталади.

Буюк бобокOLONИМИЗ Беруний ҳақонда биринчи бўлиб моддаларнинг солиштирма огирлигини аниқлаган. Бироқ буюк ватандошимиз номи айрим ғарб адабиётларида араб олими, деб нотўғри курсатиб келинган. Масалан: италиялик олим, Марио Льюнчи узининг “Физика тарихи” китобида (Москва, 1970 йил, русча нашри), Берунийни араб олими деб атаб, 18 маъдан(минерал)нинг солиштирма огирлигини топган, артезиан қудуқлари ҳақида ҳам фикр юритган, дейиш билан чекланади. Ваҳоланки, Беруний 50 дан ортик модданинг солиштирма огирлиги-

ни ҳозирги замон аниқлиги даражасида ўлчашга муяссар бўлган. Аллома турли моддаларнинг тенг ҳажмдаги огирликларини таққослаб, уларнинг солиштирма огирликларини аниқлаган. Бундан ташқари, бу ўша моддаларнинг тенг огирликдаги ҳажмларини ўлчаб, натижаларини таққослаш орқали ҳам солиштирма огирликларни қайта қуриб чиққан. Бунинг учун Беруний махсус хилма-хил қолиплар ясаган.

Ўз ишига талабчан ва синчков бўлган олим бу ўлчаш усуллари билан ҳам қаноатланмай, яна гидростатик тортиш (суюқликлар билан суюқликка ботирилган жисмларнинг мувозанатини аниқлаш) усули билан ҳам фойдаланади.

Беруний узининг “Маъданшунослик” (“Минерология”) китобида шундай ёзади: “Мен уни (олтинни) беш марта эритиш орқали тозаладим... сўнгра ҳар хил огирлик бирликларида ўлчаб, 10 марта текширдим, натижаларини бир хил миқдорда, яъни 100 мисқол огирлигига тенглаштириш учун узаро таққосладим. Ишни махсус синчковлик билан утказишимга қарамай, ҳар такрорланишдаги сиқиб чиқарилган сувнинг миқдори ҳам турлича бўлди... Тарновчадаги сувнинг намлигини ҳисобга олган ҳолда, беш мисқол, бир данак, 2 тажус чамасидаги ўртача рақамда тўхтатишга мажбур бўлдим”. Жисмлар ҳажмини аниқ ўлчаш учун Беруний махсус асбоб ясади. Унинг бу асбоби ўша даврдагина эмас, балки ҳозирги кунда ҳам диққатга сазовордир. У ана шу асбобни (идишни) суюқлик билан тулдириб, унга тенг огирликдаги

жисмларни навбатма-навбат тушириш орқали шу жисмларнинг сиқиб чиқарилган сувга нисбатан ҳажмини аниқлаган. Беруний 18 та суюқлик, 15 га яқин маъдан ва бошқа жисмларнинг солиштирма огирликларини ўлчаган.

“Маъданшунослик” китобининг “Турли сувлар ҳақида курсатма ва қўлланма” бўлимида тоза сувдан шўр сув, шунингдек, бўлок, денгиз сувларини фарқ қилган ҳолда, уларнинг фаол ва ҳаво ҳолатига қараб ўзгариши ҳақида ҳам ёзилган. Олимнинг бу фикрлари Берунийдан икки аср кейин ўрта осийлик олим Абдурахмон Хазиний асарларида ҳам қайд этилган. Беруний 5 хил сувнинг солиштирма огирлигини аниқлаган. Унинг бодринг ва қовун сувлари, сирка, мусаллас, сигир сути, усимлик мойи, асал, товук туҳумининг оқи, одам қони ва сийдикнинг иссиқ ҳамда совуқ ҳолатидаги солиштирма огирликларини аниқлаш фақат физикада эмас, тиббиёт, биология ва техникада ҳам катта аҳамиятга эга.

“Ҳиндистон” асарида Беруний “Ўлчанадиган иккита нарсани бир жинсдан бўлганда икковининг ҳажми баробар бўлса, огирликлар ҳам баробар бўлади. Агар ўлча-надиган икки нарсанинг жинслари ҳар хил бўлса, фақатгина ҳажмда бир-бирига баробар бўлади, холос”, деб ёзади. Айни шу асарида у: “Бундай жойларнинг (дарёларнинг денгизга қуйиладиган жойи) кемалар учун хавфли бўлиши ундаги сув мазасининг жиҳатидандир, чунки мазали (чучук) сув огир нарсаларни шўр сув кутаргандай кутара олмайди”, деб таъкидлайди.

O'qituvchiga yordam

Демак, Беруний Архимеднинг суюқликларнинг ўзига ботирилган жисмга нисбатан курсатадиган итариш кучи ҳақидаги қарашларини шўр ва чучук сувларнинг солиштирма огирликларини таққослаш орқали изоҳлайди. Бу нарсани Берунийнинг узидан олдин ўтган олимларнинг ишларини айнан такрорламасдан, уларга ижодий ёндашганлигини курсатади.

Яна бир ватандошимиз Абдурахмон Хазиний жисмларнинг вакуум (бушлик)даги солиштирма огирлигини аниқлаш учун махсус тарозу ясаган ва бир қанча модданинг солиштирма огирлигини аниқлаган.

Абдурахмон Хазиний (Ал-Хазиний) Умар Хайёмнинг шоғирди, XII аср фанининг яна бир йирик вакили, машҳур механик ва астроном Абу-л Фатҳ Абдурахмон ал-Мансур ал-Хазин — Абдурахмон Хазиний Марв шаҳрида туғилиб, шу ерда ўқийди. Унинг 1120 йили тузилган астрономик жадвали ва “Донилик тарозуси” номли китоби, айниқса, муҳим ва машҳурдир.

Абдурахмон Хазиний Беруний томонидан аниқланган моддаларнинг солиштирма огирликларини тулалогича узининг китобига киритган ва Берунийнинг бу хизматини улуглаб, Берунийга узининг беҳад ҳурмат-эътиромини қайта-қайта эътироф этган. Абдурахмон Хазинийнинг “Донилик тарозуси” аниқ ўлчаш зарур бўлганда, шунингдек, тарозу ва тарозу тошларини аниқлашда қўлланиб келинган.

Тошпўлат УСМОНОВ,
А.Авлоний номидаги
халқ таълими ходимлари
малакасини ошириш
Марказий институтининг
профессори

Республика Байналминал маданият марказида таниқли маърифатпарвар, журналист ва таржимон Маъруф Расулийнинг 100 йиллиги бағишланган кеча ўтказилди.

—Самарқандда туғилиб вояга етган Расулий 20-30 йиллар адабий муҳитининг шаклланишида муҳим роль ўйнаган, — деди кечада сўзга чиққан “Шаҳидлар хотираси” жамғармаси раиси Наим Каримов. — Ҳали ёзувчилар уюшмаси ташкил этилмаган бир даврда маърифатпарварнинг Самарқанддаги уйида Қодирий, Чўлпон, Фитрат ва Бехбудийлар йиғилиб, қизиқарли нафосат кечалари ўтказганлар.

М.Расулий дастлаб мадрасада, сўнгра рус-тузем мактабда таҳсил кўрган. Форс-тожик тилидан ташқари, ўзбек, рус ва араб тилларини ҳам пухта билган.

МАЪРИФАТПАРВАР КИШИ ЭДИ

Н.Каримовнинг эътирофи этишича, узининг меҳнат фаолиятини Шакурий мактабда бошлаган М.Расулий узоқ йиллар мобайнида Туркистон Маориф халқ комиссариати тизими муассасаларида хизмат қилди. Кейинчалик Самарқанд вилояти халқ таълими бўлими мудири, “Зарафшон” газетаси ва “Машираб” журналі муҳаррири, 1931 йилдан эса Тожикистон Давлат нашриётида раҳбар лавозимида ишлади. Маъруф Расулий ўзбек ҳамда тожик маданияти равнақи йўлида сидқидилдан меҳнат қилди.

Халқнинг кўзга кўринган маърифатли кишилари қатори М.Расулий ҳам 1937 йилда “халқ душман”и сифатида ҳибсга олиниб, 1938 йилнинг бошларида отишга ҳукм этилган.

Кечага ташриф буюрган журналистнинг қариндош-уруғлари, шоғирдлари ва мухлислари унинг ибратли, инсоний ишлари, хислатлари ҳақида йиғилганларга сўзлаб бердилар.

“Туркистон-пресс”

НУТҚИ РАВОН — ФИКРИ ПЕРАН

Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандарти ва ўқув дастурларига кўра, 1—4-синф ўқувчиларига ўқитиш техникаси бўйича ҳарфларни тўғри талаффуз қилиш, сўзларни тўғри, гап оҳангига риоя қилган ҳолда равон ва образли ўқиш, гапдаги тиниш белгиларини талаффузда тўғри акс эттириш, санаш ва ажратиш оҳангларидан тўғри фойдаланиш, сўз ургуларига оҳангга риоя қилиш, илмий атама ва рамзаларни тўғри талаффуз этиш каби талаблар қўйилган.

Бошланғич синф ўқувчиларида юқоридаги кўникмаларни ҳосил этишда ўқитувчилар ишида баъзи бир қийинчиликлар учраб туради (ўқувчиларга синфда дастлабки савод ўргатишдаги қийинчиликлар бундан мустасно). Бундай қийинчиликлар айрим ўқувчиларда учрайдиган ўқиш фаолиятининг бузилишидир. Бу мутахассислар тили билан дислексия дейилади (дислексия — латинча “лекс” — ўқийман, дис — маълум процесс миқдорини билдиради).

Бошланғич синфларда, шунингдек, баъзан 4—6-синфда ҳам ўқувчилар томонидан тўғри ўқий олмаслик, товуш-ҳарфларни алмаштириш, ҳарфларни, баъзан бўғинларни тушириб қолдириш, сўзларни бузиб, шу сўзнинг товуш таркибига ўхшаш сўз билан алмаштириб ўқиш, келишиқ қўшимчаларини ташлаб ўқиш ҳоллари учрайди.

Масалан: “piano” сўзи ўрнига “panno”, “maktablardagi” сўзи ўрнига “maktablar” сўзи тарзида ўқийдилар. Бир хил сўзларни ўқитганда ҳам биринчи марта тўғри ўқиса, иккинчи марта нотўғри ўқийди. Бунинг асосий сабаби товуш-ҳарф боғлиғини идрок қилмаслик ва бир товушни бошқа товуш билан адаштириш ҳамда мазкур товушнинг ўрнини алмаштиришдир.

Дислексияга чалинган ўқувчилар, одатда жуда секин, ҳар бир бўғинни ёки сўзни тўхтаб, сўзни ўйлаб

ўқийдилар. Шунинг учун ҳам нутқ товушларини эшитганда уларни фарқламайдилар.

Олимлар аниқлашча, товушлар фарқи ва унинг ёзувда график ифодаланишини эсда сақлаш муҳим аҳамиятга эгадир. Чунки ўқувчи сўз қандай товуш-ҳарф элементларидан тузилганлигини тасаввур қила олмаса, ўз-ўзидан маълумки, ўқиш малакасига эга бўла олмайди.

Маълумки, матнни ўқийганимизда дастлабки гаплардан қандай мазмун борлиги аён бўла бошлайди. Ўқий олмайдиган ўқувчи эса ҳар бир сўзни алоҳида идрок қилиши натижасида, матндаги мазмунни англай олмайди. Шунинг учун ҳам ҳар бир сўздан кейин тўхтаб пауза қилишга мажбур бўлади. Бу эса ифодасиз, паст тонли ўқишга олиб келади. Биз бунда урғу ва интонация ҳақида гапирмасак ҳам бўлади.

Ўқувчиларда ўқиш фаолиятининг бу-

Sinab ko'ring

зилишига миянинг ҳар хил касалликка чалиниши, сурункали касалликлар, психофизиологик тараққийнинг тўхталиши каби сабаблар билан бирга кўриш фаолиятининг бузилиши, яхши эшитмаслик ҳам сабаб бўлиши мумкин.

Демак, ўқиш фаолиятининг бузилиши боланинг иродасига, истагига қараб эмас, балки объектив сабаблар натижасида содир бўлар экан.

Бошланғич синфларда дарслар методик ва дидактик талаблар асосида олиб борилганда ҳам, ўқувчи ўқиш фаолиятининг бузилиши сезилса, албатта, ўқувчини врачлар кўригидан ўтказиш керак. Бунда психоневролог, окулист, оторинголог ва логопед иштирок этиши лозим. Бу мутахассисларгина ўқиш фаолиятининг бузилишининг сабаби ва йўллари кўрсатиб бера олади.

Ўқувчи ҳар бир сўзни яхши таҳлил қила оладиган бўлиши, яъни унда

нечта бўғин борлиги, ҳар бир бўғин неча товушдан тузилганлигини, товушнинг сўздан ажрата олиши, товушлар тартибини аниқлай олиши керак. Бошланғич синф ўқитувчиси бундай машқларни ўқувчи тез ва тўғри талаффуз қила оладиган бир ёки икки бўғинли сўздан бошлаши мумкин. Масалан: “olma” сўзини олайлик. Ўқувчига олма расми кўрсатилгандан кейин, доскада катта ҳарфлар билан ёзилади. Ўқувчи неча бўғин борлиги, қандай товушлар иштирок этганлигини ва уларнинг кетма-кетлиги, унли ва ундош товушларини кўрсатиши керак. Бунда, албатта, унли ва ундош товушларни талаффуз қилдириб, уларнинг фарқини аниқлай билиши лозим.

Ўқиш фаолияти бузилган ўқувчилар билан ҳар доим: синфда ҳам, уйда ҳам уларнинг луғат бойлигини ошириш машғулотларини олиб бориш лозим бўлади. Машқ қилиш учун унинг маъносини тушуна оладиган сўзни танлай билиш керак. Кейинроқ гапларни таҳлил қилиш, сўзлар сони, тартиби, асосий фикр нима ҳақда бораётганини ҳамда гапларни қисқартириш, йиғиқ гапларни ёйиқ гапга айлантириш машқларини бажартирилса бўлади. Шеърларни ифодали, интонация билан ўқитиш, расмлар асосида ҳикоя тузиш, ўқиганини қайта ҳикоялаш, саволларга жавоб бериш каби ишлар нормаллаштиришга доир йўللardan ҳисобланади.

Бунга, албатта, бошланғич синф ўқитувчилари юқорида айтилган методик маслаҳатларга катта эътибор бергандагина ўқиш фаолияти бузилган ўқувчиларни тўғри, ифодали ўқий оладиган ўқувчилар даражасига еткази олишлари мумкин.

Абдурахмон УМАРОВ,
Сурхондарё вилояти Шўрчи
туманидаги 68-махсус ёрдамчи
мактаб-интернатининг
ўқитувчиси, Ўзбекистон халқ
таълими аълосиси

Бугунги меҳмонимиз — Аброр Ҳидояттов номидаги Ўзбек Давлат театри актёри, Ўзбекистон халқ артисти Афзал РАФИҚОВ. У 1948 йилда Тошкент шахрида туғилган. 1969-74 йилларда Тошкент театр ва рассомчилик (ҳозирги Санъат) институтида таҳсил олган. Турмуш ўртоғи Шоҳида Рафиқова тиббиёт ходими. Афзал Рафиқов уч нафар ўғилнинг меҳрибон отаси ҳамда тўрт нафар неваранинг бобоси.

— Яқинда мамлакатимизнинг энг улуғ байрами арафасида Сизга Ўзбекистон халқ артисти унвони берилди. Авваламбор, кўпсонли муштарийларимиз номидан ушбу мукофот билан кутлаймиз. Бу янгиликни кутганмидингиз?

— Раҳмат. Бу каби ҳукумат мукофотларини ҳар бир профессионал — у ҳоҳ актёр бўлсин, ҳоҳ ўқитувчи ёки бирор касб эгаси бўлсин, кутади. Уларнинг ўз соҳасида қилган кўп йиллик меҳнати ва шу меҳнат жараёнида эришган ютуқлари бу каби эътиборни кутишларига асос бўлади.

— Шу даражага етишингизда, аввало, биринчи муаллимнингизни берган таълим-тарбияси етакчи ўрин тутди. Ўқувчи Афзал Рафиқов қандай бўлган ва биринчи ўқитувчингиз ҳамда мактаб даврини хотирлаб берсангиз?

— 1955 йилда Тошкентдаги русча таълим берадиган 34-ўрта мактабнинг 1-синфига борганман. У пайтларда, билмадим, замон тақозосими, кўпчилик ота-оналар болаларини рус мактабларига беришарди. Биринчи ўқитувчим Нина Николаевна деган рус аёли эди. Нёмис тилидан дарс берарди. Балки у қаттиққўл, бироз эркакшодароқ, интизомни ниҳоятда қаттиқ талаб қиладиган аёл бўлганлиги учун ҳам эсимда қолгандир. Болалар уни жуда ҳам ҳурмат қилишарди. Кейин 4, 5-синфларга ўтганимда Савелий Исакович Купчинский деган математикадан дарс берадиган ўқитувчига меҳр кўйганман. У киши шунақа уста муаллим эдики, математика фанини севиб қолиш даражасига борганман. Мактабдан уйга келгандан кейин кўпчилик болалар кўчага чиқиб ўйнашга шошилишса, мен математика дарслигини кўлга олардим. Масалалар ечишни яхши кўрардим ва уйга берилмаган мисолларни ҳам кетма-кет ечиб ташлаверардим. Буларнинг ҳаммаси ўша ўқитувчи образи билан боғлиқ бўлган деб ўйлайман. Чунки ўқитувчининг инсонийлик жиҳатлари, болаларни ўзига тарта олиши, истараси иссиқ инсонлиги, профессионаллик қобилиятлари, ўқувчиларга фанни қай тарзда, қандай усул билан етказиб беришига кўп нарсаси боғлиқ экан. Математика ўқитувчимизнинг маҳорати туфайли мен шу фанга меҳр кўйганман. Ва бошқа фанлардан ҳам аълочилар қаторида ўқиганман. Яхши ўқиганлигимдан менга кумуш медаль беришмоқчи эди. Лекин 8-синфни битиргач, авиация техникумига ўқишга кетганман. Санъат соҳасига кириб келишим жуда қийин кечган. Чунки ёшлигимдан артист бўламан деб орзу қилмаганман. Аксинча, учувчи бўлгим келар-

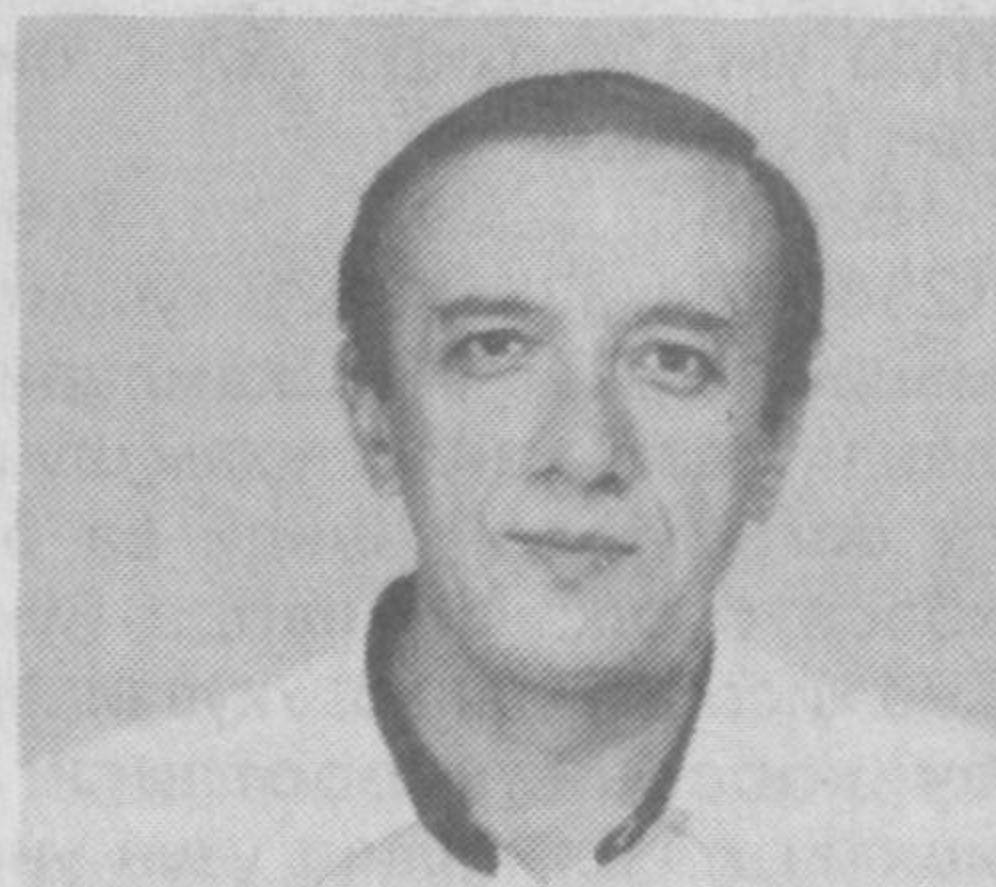
ди, кейин олим бўлишни — математика фанлари доктори бўлишни хоҳлаганман. Бир марта қаттиқ касал бўлганимдан сўнг эса — мени даволаган аёл жуда яхши муомалада бўлган эди — доктор бўлгим келиб қолган. Санъатга қизишим эса тасодифан бўлган. Газетада театр ва рассомчилик институтига ўқишга қабул қилиш ҳақидаги эълонни ўқиб қолдим. Ва менда шу ерда ўқиш иштиёқи туғилди. Учинчи уринишда институтнинг сиртки бўлимига кирдим. Ўқиш жараёнида Ҳамза театрига сахна ишчиси бўлиб жойлашганман. Унга авиация техникумини битириб, заводда ҳам бир йил ишлаган эдим. Ундан сўнг киностудияда киномеханик бўлиб ишладим. Ҳозир ўзим бориб дубляж қиладиган жойларда кино кўйиб берардим.

— Мен Сизни бундан 3-4 йил олдин метрода кўрганмиз, кўлингизда Шекспирнинг "Отелло" драмаси бор эди. Китебни маълум муддат ўқирдингизда, кейин китебга қарамай, нималарнидир пичирлардингиз...

— Сиз кўрган бу воқеа тасодифий бўлган эмас. Ўз касбига масъулият билан ёндашадиган одам иши тўғрисида ўйламай иложи йўқ. Фикр бир ишга жалб қилингандан кейин атрофдаги воқеалар, муаммолар, ташвишлар қандайдир бир четга сурилади. Ҳамма актёрлар ролга ҳар хил тайёрланади, роль устида ҳар хил ишлайди. Шахсан мен матн устида жуда ҳам кўп ишлайман. Матнни кетма-кет овоз чиқариб ўқийман, ёдлашга, ўзимга сингдириб олишга ҳаракат қиламан. Агар матн ёд бўлса, сахнада ҳаракат қилиш осон бўлади. Баъзи актёрларнинг репетиция пайтида сахнада матнни кўтариб юриши менга ёқмайди. Хуллас, сиз кўрганга ўхшаш воқеалар кўп бўлиб туради. 1978 йилда ҳам бўлган бунақа ҳолат. Метрода китеб ўқишга шунақа берилиб кетибманки, тушишим керак бўлган бекатда тушмай ўтиб кетиб қайтиб келганман. Ўша пайтда сахналаштирилиши лозим бўлган спектакль устида бир ой тинимсиз ишлаганмиз. Ҳатто оиладан ҳам узоқлашгандай бўлганман. Хотиним сиз кимнидир топиб олгансиз, деб киноя ҳам қила бошлаган.

Ваҳоланки, мия шу даражада банд қилинган экан. Шунинг назарда тутиб айтиладиган бўлсак, ҳар қандай касбда ҳам масъулият ортида қутилган натижа бўлади.

Mehmonxona

Сиз кўрган воқеада эса "Отелло" спектаклига тайёргарлик кўриладиган эди.

— Спектаклдан сўнг энг кўп олқишлар "Яго"га бўлганлиги ҳам эсимда... Менимча, Отелло образи ҳам Сизга кўп томонлама мос келади. Бу ролни ўйнаш ниятингиз йўқми?

— "Отелло" спектакли театримизда 1997 йилда қўйилди. Уни тожикистонлик режиссёр Барзу Абдураззоқов сахнага олиб чиқди. "Отелло"ни ундан икки-уч йил олдин театримиз бадий раҳбари Баҳодир Йўлдошев ҳам қўлларига олган эдилар. Роллар тақсимланиб, репетиция

ёлгон гапирган бўлади. Демак, актёрнинг ҳар қандай катта ролни — у ҳоҳ ижобий, ҳоҳ салбий бўлсин — ўйнашга иштиёқи, хоҳиши бўлади. Шунинг назарда тутиб айтиладиган бўлсак, саволингизга жавоб, албатта, Отеллонинг ўйнагим келади. Чунки Отеллонинг қандайлиги тасаввуримда бор.

— Бугунги томошаларда драмага хос энг асосий унсурлардан — конфликт етарли даражада ифода-ланмаётгандай...

— Ҳар бир асар, у адабиётми, киноми, тасвирий санъатми, ўз муҳлисига мана шу конфликт борлиги билан қизиқарли. Ана шу конфликт даражаси, дейлик инсоннинг инсоният ҳаётида тутган ўрни ва унинг тақдир ечилишининг мураккаблик даражаси қанчалик юқори бўлаверса, асарнинг бадийлиги ҳамда бошқа жиҳатлари ҳам шу даражада юқори бўлаверади. Айтмоқчи бўлганим, ҳаммаси асардаги конфликтга боғлиқ. Саёз, савияси паст асарга кўзингиз тушдими, демак, унда тасвирланган конфликт ҳам шу даражада. Асарнинг муваффақиятини эса бевосита ана шу конфликт билан боғлаш керак. Ҳозир адабиётимизда, сахнаимизда, экранимизда яхши асарлар кам

қўшиқ айтган одамни яхши кўраман ва ҳавас қиламан. Ўзимнинг ҳам қўшиқ айтгим келади, лекин бу нарсаси ёшлиқдан ўрганмадим. Яхши қўшиқлар нисбатан кам. Яхши қўшиқчилар ундан ҳам кам. Ҳозир турли гуруҳ ва хонандалар жуда ҳам кўпайиб кетаяпти. Қўшиқ масаласига келсак эса, энг яхши кўрган қўшиғим ким айтишидан қатъи назар — Лутфий ғазали билан айтадиган "Қурбон ўлам"дир. Менинг тасаввуримда ҳали биронта қўшиқ бу қўшиқ ўрнини боса олмайди. Чунки бу қўшиқни ижро этишга фақат ўзига ишонган хонандалар қўл уради, сал бундайроғи қўл урولмайди, кўрқади. Ижрочилардан қўшиқчилик санъатининг асосчилари Жўраҳон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Карим Зокировлар ижодини қадрлайман. Замонавий қўшиқчилардан эса биринчи, албатта, Ботир Зокиров, кейинги авлодлардан Шерали Жўраевларнинг ижоди ёқади.

— Фикримча, сиз билан суҳбатлашган ҳар бир журналист дубляж санъатига тўхталмай иложи йўқ. Сизга томошабин кўз олдида роль ўйнаш осонми ёхуд дубляж?

— Осон ишнинг ўзи йўқ. Менга роль ижро этиш томошабин олдида осонроқ ёки сахнада қулайроқ дея олмайман. Ҳар бирининг ўзига яраша машаққатли томонлари бор. Дубляж тўғрисида гапирадиган бўлсам, овознинг ҳам микрофонга тушиш-тушмаслиги бор. Менинг овозим микрофонга тушадиган овоз экан, лекин ҳоҳ тембрини олинг, ҳоҳ кучини олинг, меникига ўхшаган овозлар ҳам жуда кўп. Кўпчилик овозимни мактайдди. Овозингиз чиройли, дейишарди. Лекин мен уларга ҳаммаша гап овозда эмас, гап ўша овознинг ортида турган нарсасида, дея жавоб бераман. Овознинг ортида эса билим, тафаккур, хуллас, инсонни инсон қиладиган барча фазилатлар туради. Шунинг учун томошабинга ёққанлиги нафақат овозим, балки унинг орқасида турган нарсаси ҳамдир. Мен томошабин, тингловчи худди шунинг учун ҳам мени қадрлайди, деб ўйлайман ва ана шунинг орзу қиламан.

— Миллий тарбия, миллий мафкура масалалари, умуман, XXI аср Ўзбекистон ҳаётида театрнинг ўрнини қандай тасаввур қиласиз?

— Ўзбек театри урушдан олдин ва кейинги йилларда ривожланди. Шундан кейин замон ўзгариб кетди, бошқа таъсирлар бўлди. Театр бирмунча пасайди. Театр талабининг ўсиши бевосита иқтисодий ёлланган боғлиқ. Иқтисодий ёлланган сари театрға кам талаб янада ортаверади. Уйлайманки, XXI асрда Ўзбекистонда театр янада ривожланади. Демакки, театр яшашда давом этади.

— Яқинда "Алпомиш" бадий фильмининг премьераси бўлиб ўтди. Унда Сиз Бойбўри ролни ижро этдингиз. Бундан кейин ҳам киноларда роллар ижро этиш истагингиз борми?

— Ўзбекистон халқ шоири Усмон Азим сценарийси бўйича режиссёр Ҳабибулла Файзиев "Алпомиш" бадий фильмининг суратга олди. Ҳабибулла ака бу фильмда Ҳакимбекнинг отаси — Бойбўри ролни ижро этишимни таклиф қилди ва мен йўқ демадим. Умуман олганда, маълум сабабларга кўра киноларда кам роллар ижро этганман. Ва бундан кейин киноларда роль ижро этган тақдиримда ҳам дубляж санъатида эришганимчалик даражага эришолмасам керак, деб ўйлайман.

— Суҳбатингиз учун катта раҳмат.

"Маърифат" мухбири Шерали НИШОНОВ суҳбатлашди.

МАТЕМАТИК ОЛИМ БЎЛИШНИ ОРЗУ ҚИЛГАН АКТЁР

ҳам қилина бошланганди. Ўшанда Отелло — Ҳошим Арслонов, Яго — Элёр Носиров, Дездемона — Назира Абдувоҳидова, мен — Брабарце бўлишим керак эди. Матнларни бошдан-оёқ кўриб чиқиб, тузатиб, анча вақт репетиция қилганимиздан кейин деярли сахнага чиқишга тайёр бўлгандик. Бироқ нимадир ўша пайтда Баҳодир акани қониқтирмади шекилли, асар шундайлигича қолиб кетди. Ўшанда Яғони ўйнагим келган эди. Лекин сўрамаган эдим, умуман, роль сўрашни ёмон кўраман. Шундай қилиб, Барзу Абдураззоқов спектакль устида иш бошлагач, Яғони сен ўйнайсан, деди. Бунинг сабаби шунки, репетициялар жараёнида бўладиган қандайдир кўриниш пайтида қахрамонларни актёрнинг қай тарзда ижро этаётганлигига қараб туриб маълум бир образ режиссёрни кўпроқ жалб қилиб кетади. Режиссёр ўшанга берилиб кетиб, ҳамма нарсани шу образ атрофида ўрай бошлайди. Б.Абдураззоқов спектаклнинг бошидан асосий қахрамон қилиб Яғони олганми ёки ишлаш жараёнида шундай хулосага келганми, билмадим. Ҳар ҳолда менга ҳеч нарсаси демаган. Лекин пьесанинг кўп жойларини ўзгариштириб, асосий ургунин Яго образига олиб келган.

Актёр ҳамма нарсани ўйнасам дейди. Агар бирор актёр сизга катта пьесадаги катта бир ролни мана шу роль менга ёқмаяпти, ўйнагим келмаяпти, деб айтса, у

бўлса, хулоса шу бўладики, унда мана шу конфликт масаласи чатоқ...

— Қайси шоир, ёзувчилар асарларини, қайси қўшиқчи ижодини сеvasиз?

— Мактабда ўқиб юрган вақтларимда ўзбек тилида биринчи ўқиган китебларим Абдулла Қодирийнинг "Ўтган кунлар" ва "Меҳробдан чаён" асарлари бўлган. Театримизда эса Алишер Навоийнинг "Ҳамса"си асосида "Искандар" спектакли тайёрланаётган пайтда Навоий ижодиёти билан бевосита тўқнашдим. Илгари ҳам Навоийни ўқиганману, лекин кўп сатрларини тушунмаганман. Театрда "Искандар"ни тайёрлаш жараёнида бадий раҳбаримиз Баҳодир Йўлдошев катта бир савобли иш қилдилар. У университетдан арузни тушунадиган, навоийшунос мутахассисни олиб келди. Бир ой давомида у бизга худди мактабдагидай дарс берди. Биз аруз вазнини ўргандик. Ана шунда аруз вазнига, хусусан, Навоий ижодиётига жуда ҳам қаттиқ ишқим тушиб қолди. Навоийнинг бошқа асарларини ҳам ўқий бошладим. Шунинг учун сеvimли шоирингиз ким, деган саволингизга ҳеч иккиланмасдан Навоий, Навоий ва яна Навоий деб айтаман. Бу инсон даҳоси шу қадар эканки, ҳар бир мисраси, ҳар бир байти замирида қанчалик маъно мавжудки, илгари ўрганган адабиётларим, олайлик, ўша рус адабиётининг ёрқин шоирлари — Пушкинми, Лермонтовми — унинг олдида жуда кичкина кўринди. Бу, албатта, муболага, бу билан уларни камситмоқчи эмасман. Ниятим Навоийнинг шахсан мен учун нақадар юксак эканлигини тушунтириш, холос.

Қўшиқ санъатига келсак,

Илмий ғоявий дунёқараш асослари мактабда ҳамма фанларни ўрганиш орқали таркиб топади. Яъни фан асосларини ўрганиш табиат ва жамият ҳақидаги умумий тасавурларнинг шаклланиши учун манба бўлади. Бу маълумотлар асосида чиқариладиган табиий-илмий хулосалар эса, маълум фалсафий ишловдан ўтгандан кейин илмий-ғоявий дунёқараш элементлари вази фасини бажаради.

Илмий дунёқараш деганда илмий маълумотларга асосланган табиий ва ижтимоий воқелик ҳақидаги қарашлар тизими тушунилади. Уни тарбиялаш бутун муаллимлар жамоаси, жумладан, риёзиёт ўқитувчисининг доимий, масъулиятли ва мураккаб вази фасидир.

Таърибаларнинг кўрсатишича, илмий дунёқарашни тарбиялаш иложи борица эрта бошлангани маъқул. У мактабгача таълим муассасасидан бошланиб, мактабда ривожлантирилади. Ҳар бир синф, энг кичигидан бошлаб, ўқувчилар ёшига мос, яхлитланган ўз дунёқарашига эга бўлиши ва йил сайин бу дунёқараш чуқурлашиб, кенгайиб ва тўлиб бориши лозим.

Дунёқарашни тарбиялаш имконияти табиий фанларда кўпроқ. Ҳақиқатдан, мактабда ўқитиладиган ҳар бир фан, илмий дунёқарашнинг айрим жиҳатларини ривожлантиришда ўзининг тақдорланмас имкониятларига эга. Физика ва кимё дарсларида модда тузилишининг сирлари очиб берилди, биология дарсларида жонли табиат қонуниятлари ўрганилади, фалакиёт илмида коинот тузилиши намойиш қилинади ва ҳоказо.

Табиий фанлар, шу жумладан, риёзиёт фани ўқитувчилари олдида ҳам, ўзлари бераётган билимларнинг тарбиявий йўналишини, айниқса, илмий ғоявий моҳиятини очиш вази фаси туради.

Бу ўринда ғоявий тарбиянинг қуйидаги имкониятларидан фойдаланиш мумкин:

— математик тушунчаларнинг келиб чиқиши ва риёзиёт тарихига оид маълумотларни ўрганиш вақтида;

— моддий дунёнинг миқдорий муносабатлари ва турли табиий воқеликларнинг ўлчамлари билан иш кўрганда;

— мавжуд дунёни илмий билиш методлари /кузатиш, таққослаш, умумлаштириш/ билан танишиш орқали;

— фан ва техниканинг ҳозирги замон ютуқлари билан ўқувчиларни таништи-

ришда ва ҳ.к.

Одамнинг /айниқса, бола-нинг/ маънавий эҳтиёжларидан бири билишга интилишдир. Болаларда бу эҳтиёж атрофидаги буюмлар, ўйинчоқларни билишдан, умуман, атроф-муҳитдаги воқеликдан бошланади.

Дарснинг ғоявий савияси деганда ўқувчиларга билимларни ҳозирги замон фани далилларига мувофиқ ва миллий халқ маърифатпарварлиги нуқтаи-назаридан туриб тўғри баён қилиш, шу билимлар орқали ўқувчиларда илмий дунёқарашни шакллантириш тушунилади.

Ана шу мақсадни дарснинг мазмунига сингдириш ва уни изчил баён этиш ўқитувчининг методик маҳоратига боғлиқ. Математикани ўқитиш жараёни эса, ёшларни илмий-ғоявий руҳда тарбиялашнинг самарадор имкониятларига

яъни тўла маъноли сон деб аталади ва ўзидан олдинги натурал сонлар йиғиндисига тенг бўлган ягона сон сифатида унга алоҳида ихлос билан қаралади.

Шунингдек, $3 \times 9 \times 12345679 = 333333333$ кўпайтманинг фақат уч рақамларидан иборат эканлиги ҳам шунга боғлаб изоҳланади ва бу хосса бошқа сонларда йўқ, деб ҳисоблаганлар. Ўқувчилар бу хоссанинг ростлигига ишонч ҳосил қилиш учун уни қайта-қайта ечиб кўрадилар ва кейинчалик яна бошқа сонларга ҳам тегишли эканига ишонч ҳосил қиладилар.

$4 \times 9 \times 12345679 = 444\,444\,444$ ва $7 \times 9 \times 12345679 = 777\,777\,777$ тенгликлар ҳам топилдики, бунинг юқоридаги ақидага асло алоқаси йўқ.

Бу ва бунга ўхшаш қизиқарли машқлар ҳақиқатан ҳам ўқувчиларда қизиқиш уйғота-

лан боғлиқ. "Етти ўлчаб, бир кес", "Етти киши бир кишини кутмайди" каби халқ мақоллари ҳам 7 сонининг қароматига боғланади.

7 сонининг хоссаларига доир машқларни ечиш натижасида ўқувчиларнинг ўзлари ҳам бу сонда ҳеч қандай "сир" йўқлигига ишонч ҳосил қиладилар.

Сонларнинг хоссаларини ўрганишни давом эттириб, 9 сони устида тўхтаб ўтиш мумкин.

Тўққиз сонининг истаган натурал сон билан кўпайтмасининг рақамлар йиғиндиси 9 га бўлинади. Бу хоссани яхши ўрганган пифагорчилар 9 сонини доимийлик рамзи деб атаган.

Истаган уч хонали сонни 999 га кўпайтирганда 6 хонали сон ҳосил бўлади. Кўпайтма бошидаги учта рақам кўпайувчидан битта кам сон

Ta'lim-tarbiya

ғоявий дунёқарашлари ҳам тўғри шакллана боради.

Шунинг учун ҳам ўша даврларда Ўрта Осиёда яшаб ижод қилган Форобий, Хоразмий, Ибн Сино, Беруний, Ҳаким ва Собир Термизийлар, Фирдавсий, Рудакий ва бошқа буюк мутафаккирлар ўзларининг бутун ижодий фаолиятларини Ватанда илм-маърифатни ривожлантиришга, жаҳолатга қарши курашга бағишладилар.

Бироқ ҳали илк ўрта асрлар шароитида улар ниҳоятда озчиликни ташкил қилган эдилар. Уларнинг хизматлари ўз замонасида тўлиқ инобатга олинмади, айримлари моддий ночорлик, қувғин ва таъқиб остида яшадилар. Илмий ғояларни тарғиб қилганликлари учун кўпгина мутафаккирларнинг ҳаёти фожиали тугади. Жумладан, ўз даврининг етук файласуфи ва астрономи Муҳаммад Абу Абдулло ибн Али ал-Ҳаким Термизий реакцияон мутаассибларнинг фатвоси билан ўлдирилди, шоир ва олим Шаҳобиддин Собир Термизий Амударёга чўктириб юборилди, шу боиси ўша давр илм аҳли хорижий мамлакатларга кетиб, дарбадарликда ҳаёт кечирдилар.

Ҳақиқатдан ҳам кўҳна тарих кўплаб кашфиётчи фарзандларни кўрган. Лекин бу олижаноб фарзандлар ўз даври, ўз тузумида доимо ҳам рўшнолик кўравермаган. Натижада Форобийга ўхшаб ижодга шароити ёзишга қозғ, тирикликка емак-ичмагу тунига чироқ тополмай, Ибн Синога ўхшаб, яшашга тинч-осуда макон тополмай, фарёд чекиб кетаверганлар.

Улуғбек илмий фаолиятининг марказида астрономик текшириш ишлари турган. Шунинг учун ҳам 1429 йилдаёқ расадхона қурдириб, осмон жисмлари ҳаракатини текшириш ишларини бошлаб юборди. Улуғбек ўз атрофида Шарқнинг Қозизода Румий, Фийсиддин Жамшид, Али Қушчи каби истеъдодли олимларини тўплаб, астрономия мактабига асос солди.

Хулоса шуки, маънавий тарбиянинг вази фаси тарихий материаллардан ўринли фойдаланиш орқали тингловчиларга илмий ҳақиқатларни ишонарли қилиб тушунтиришдан иборатдир.

Муҳаммаджон АҲМЕДОВ,
Ўзбекистон Халқ таълими
аълочиси, Олий тоифали
методист

МАТЕМАТИКА ДАРСЛАРИДА МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ

эга.

Математикани ўқитиш жараёнида ғоявий тарбияни ўқувчиларнинг ёши ва билимига мос равишда сонлар ва уларнинг хоссалари билан таништиришдан бошлаш мумкин. Масалан, қуйи синфларда кўпхонали сонларни ўрганишдан бошлаб, юқори синфларда сонлар соҳасини кенгайтириш, ва ниҳоят, ҳақиқий сонлар ҳақидаги билимларни беришда ўқувчилар ҳамма сонлар одамларнинг амалий фаолияти натижасида уларнинг ҳаётий эҳтиёж ва таърибаси натижасида пайдо бўлганлигига ишонч ҳосил қиладилар.

Сонларнинг хоссаларини ўрганиш вақтида бу хоссалар турли иримлар ва хурофий назариётчилар томонидан қандай талқин қилинганлиги ҳақида суҳбат ўтказиш мумкин. Масалан, пифагорчиларнинг таъкидлашича, мистик "бир" рақами табиатдаги ҳамма нарса ва ҳодисаларнинг асоси, бахт-саодат ва сахийлик келтирувчи сон сифатида талқин қилинади. "Икки" рақами табиатдаги қарама-қаршилиқ, салбийлик, тенгсизлик сифатида таърифланади.

"Уч" рақами эса мукамал,

ди. Уларни математик ҳақиқатларни очишга ундайди. Бир йўла уларда ирода, кунт, сабот каби сифатларни, айниқса, ғоявий эътиқод ва қатъийликни тарбиялайди.

5 сонининг ҳар қандай даражаси ҳам 5 рақами билан тугайди.

$5^2 = 25$, $5^3 = 125$, $5^4 = 625$, ... Бу жараён чексиз давом этганлиги учун уни "айланма сон" деб ҳам атаганлар ва вақтнинг ўтишига қиёс қилганлар.

Мисрликлар 5 сонининг яна бир хоссасини кашф қилдилар. Унинг квадрати ўзидан олдинги иккита сон квадратларининг йиғиндисига тенг $5^2 = 4^2 + 3^2$. Бу хосса турмуш таърибасидан келиб чиққан бўлса ҳам, уни 5 нинг илоҳий хоссаси, деб атаганлар.

Шунга ўхшаш, 7 сони бахт, эзгулик, яхшилиқ ва хайрихоҳлик келтирувчи сон, деб ҳисобланган бўлса, ўн уч сони бахтсизлик, ёвузлик, офат келтирувчи сон, деб ҳисобланган.

7 сонининг хоссаларини яна ҳам бўрттириб, уни муқаддас сон даражасига кўтаришади. Шу сабабли жуда кўп одатлар, иримлар шу сон би-

бўлади, қолган учта рақамлар эса, олдиндаги учта рақамни мос равишда 9 га тўлдиради. Масалан: $768 \times 999 = 767\,232$; $457 \times 999 = 456\,543$ ва ҳоказо.

Кўриб ўтилган бу ва бунга ўхшаган бошқа машқлар орқали 9 сони ўтмишда анча-мунча, бидъатларнинг келиб чиқишига сабаб бўлганига ишонч ҳосил қилиш мумкин.

Математика машғулотларида сонларнинг хоссаларини ўрганишдан ташқари, айрим математик олимларнинг ҳаёти билан ҳам таништириб борилади. Бу суҳбатлар давомида, албатта, уларнинг ўз давридаги бирёқлама қарашларга қарамай, яратган кашфиётлари ҳақида илмий-ғоявий нуқтаи-назаридан маълумотлар берилади.

Ўқитувчилар ўз имкониятларига қараб, ўз ўрни билан тингловчиларни халқ ичидан етишиб чиққан олим ва шоирларнинг фикрлари ва маърифатчилик ғоялари билан, уларнинг фанга қўшган улкан ҳиссалари, математикага доир ишлари билан таништириб борса, ўқувчиларнинг фанга қизиқиши ортади ҳамда ватанпарварлик ҳислари билан чамбарчас равишда илмий-

ИМКОНИАТЛАР МУҲАССАМЛАШСА

Бугун мактаб партасида ўтирган ўқувчилар биз орзу қилаётган баркамол авлод бўлиб етишишлари шартлигини назарда тутсак, ҳеч қандай сабаб билан бу йўлда уларга қийинчилик туғилишига йўл қўймаслигимиз керак. Ҳар бир ота-она, ўқитувчи, маърифатли таълим ҳомийлари бунинг учун ўз масъулиятини тўла англаши жоиз. Агар мана шу учликнинг имкониятлари муштарак мақсад йўлида муҳассамлашса, таълим муассасасида ечимсиз муаммолар барҳам топишига ҳаётий таърибамизда икром бўлаяпмиз. Айниқса, ўқувчиларни дарсликлар билан таъминлаш, мактаб биносини жорий таъмирдан чиқариш, қўшимча ўқув анжомлари сотиб олиш сахий ҳомийларсиз бўлмайди, дейди Тошкент туманидаги 2-умумтаълим мактаби раҳбари Шоира опа Абубакирова.

Ўтган ўқув йилида мактаб биноси то-мидан чакка ўтиши-ўқитувчи-ю ота-она-

ларни ташвишга солган эди. Табиийки, бу ҳолат баъзан дарсларнинг кўнгилдагидек боришига монеълик қилганди. Бу ҳол тақдорланмаслиги учун Шоира Абубакированын ташаббуси билан тумандаги "Кўк Сарой" фирмаси ва ҳокимлик томонидан таълим муассасасининг шифер билан ёпилди. 1645 нафар ўқувчининг мунтазам, талаб даражасида таълим олишлари учун шароит яратилди. Кейинги йилларда мактабда ташкил этилган наққошлик, футбол, қандолатчилик, бадий меҳнат, ёш қаламкашлар, инглиз тили каби тўғарақларнинг мунтазам ишлаб туриши ўқувчилар бўш вақтининг мазмунли ўтишини таъминлапти ва уларда мактабга бўлган муносабатни ижобий томонга сөзиларли даражада ўзгартирмоқда.

Суратда: дарсдан лавҳа акс этган.
Б.РИЗОҚУЛОВ олган сурат

ВАҚТ: ТАЛАБА ВА ТАЪЛИМ

Камолиддин Бехзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти республикада тасвирий санъатнинг барча турлари ҳамда назариясидан академик таҳсил берувчи ягона олий даргоҳдир. Унинг асосий вазифаси шу соҳада юқори малакали мутахассислар тайёрлашдан иборат.

Рассомлик ва дизайн институти Ўзбекистон Президентининг 1997 йил 23 январдаги "Ўзбекистон бадиий академиясини ташкил этиш" ҳақидаги Фармони ва Вазирлар Маҳкамасининг 131-сонли қарорига асосан ташкил қилинган. Тасвирий санъат олий таълимнинг вужудга келиши истиқлолимиз медаларидан биридир.

Рассомлик бўйича олий таълим Тошкент театр ва рассомлик (ҳозирги Санъат) институти негизда шакллланган. Ҳозирги даврда институтнинг 9 та кафедрасида 15 та мутахассислик бўйича таълим жараёни юритилмоқда.

Тасвирий санъат факультетида дастгоҳли рангтасвир, маҳобатли рангтасвир, театр безак рангтасвири, кинофильм бадиий ечими, телекўрсатув бадиий безак ечими, китоб графикаси, ҳайкалтарошлик, санъатшунослик, музейшунослик йўналишлари мавжуд.

Амалий санъат факультетида эса саноат дизайни, бадиий кулолчилик, интерьерни лойиҳалаш, меъморий ёдгорлик безагини таъмирлаш, амалий графика соҳалари бўйича пухта билим ва малака ҳосил қилиш мумкин.

Жаҳон санъати янгиликлари билан доимий равишда танишиб бориш ва шу асосда бадиий таълимнинг самарадорлигига эришиш, мустақил Ўзбекистонни иқтисодий, сиёсий, маданий, ижтимоий соҳаларда ривожланган мамлакатлар қатори-

фельд амалий санъат университети, Мисрнинг Хелуан ва Миния университетлари билан тузилган шартномалар ана шу фикрни исботлайди.

нинг Кобе дизайн, Корея республикасининг Кёнг Хи университети, Бельгиядаги Антверпен Олий рассомлик мактаби билан таълим жараёни

Xalqaro hamkorlik

ШАРТНОМАЛАР ИЖРОСИ

га кўтариш сингари масалалар хорижий давлатлар билан институтнинг бевосита алоқа ўрнатиш заруратини тақозо этарди. Ҳозирда бу даргоҳда бир нечта давлатларнинг тегишли таълим муассасалари билан ҳамкорлик алоқаларини кўриш мумкин. Хусусан, Германиядаги Гёте институти, Кре-

Институт талабаларининг Мисрга бориб келиши, 1998 йилнинг декабрь ойида эса Тошкентда Хелуан университети профессор-ўқитувчиларининг ижодий ишлари кўргазмаси бўлиб ўтганлиги ана шу шартноманинг амалдаги кўриши бўлди.

Булардан ташқари, Япо-ния-

жадаллаштириш, ўқув режалари ва дастурлари, методик ёрдам, профессор-ўқитувчилар малакасини ошириш, талабалар алмашинуви ва Ўзбекистонда фото санъати бўйича таълим йўналишини амалга ошириш бўйича бир қанча ишлар қилинган.

Давлатимизнинг келажиги ва тараққий этган мамлакатлар қаторидан ўрин олиши санъат соҳасида эришилаётган ютуқлар даражасига ҳам боғлиқ. Санъат тараққийети миллий ўзига хосликни талаб этар экан, маънавиятнинг шаклланишига ҳам бевосита таъсир этади. Зеро, Президентимиз таъкидлаганларидек, ҳар қандай давлат, ҳар қандай миллат юқори даражадаги маданияти ва маънавияти билан қудратлидир.

Бадиий таълимнинг ярим асрдан кўпроқ анъанасига эга бўлган Маннон Уйғур номидаги ҳозирги Санъат институти қошидаги рассомлик факультети бугунги кунда алоҳида даргоҳ сифатида ўз мақомига эга. Олий бадиий таълим шаклланиш даври давомида институтнинг илмий-назарий салоҳияти ортди. Бу ерда машҳур олимлар —

хизмат кўрсатган санъат арбоби, халқ рассоми, доцент, профессор, академик каби унвон ва

даражаларга эга бўлган етук мутахассислар ишламоқдалар. Жумладан, Раҳим Аҳмедов, Неймат Қўзибоев, Бахтиёр Бобоев, Жавлон Умарбеков, Баҳодир Жалолов, Алишер Қозоқов, миниатюрachi Ниязали Холматов, ҳайкалтарош Илҳом Жабборовларнинг талабаларимизга сабоқ бераётганидан фахрланамиз. Институт битирувчилари нафақат МДХ, балки дунёдаги кўпгина мамлакатларда ҳам Ўзбекистон рассомчилиги мактабининг вужудга келишига ҳисса қўшяптилар.

Рассомлик касбининг бутун мураккабликларини, энг нозик жиҳатларини ҳис қила оладиган кадрларни тайёрлашга институтимиз ўқитувчилар жамоасининг маҳорати ҳам, салоҳияти ҳам етади. Бизнинг жамики ҳаракатларимиз ана шу эзгу ишга қаратилгани кундек равшан. Бугунги кунда бундай имкониятга 495 нафар талаба эгадир. Шулардан 130 нафари 2000 йилда илк бор талабалikka қабул қилиндилар.

Инсоннинг олий даражадаги эҳтиёжи бу — ижод қилишдир. Бадиий ижодиёт рассомдан кунт ва матонатни талаб этади. Тасвирий санъат факультети талабаларга бетакрор санъат асарлари яратиш сир-асрорлари ва маҳоратидан сабоқ беради, ижодкор учун зарур фазилатларни шакллантиради.

Рангтасвир оламни яхлитлигига ифода этиш қудратига эга. Бунда табиатнинг турли ҳолатлардаги рангоранг гўзаллиги, шаклларнинг вақт ва фазодаги бетакрор ритми ва аввало уни эмоционал бадиий тафаккур эгитириш қудрати ўз аксини топади. Институтнинг дастгоҳли рангтасвир бўлимида таҳсил жараёни тўлиқ академик реалистик рангтасвир анъаналарига асослангандир. Талабалар Ўзбекистоннинг машҳур рангтасвир усталари билан юзма-юз ўтириб, уларнинг методикаси-

Milliy dastur — amalda!

вожланиш тарихи, замонавий тараққийети ва бадиий танқидчиликнинг назарий ҳамда амалий масалаларини таҳлил қилади. Шу орқали инсоният бадиий маданиятининг тараққийёт жараёнини тасвирий санъатнинг ривожланиш қонуниятлари ёрдамида очиб беради. Санъатшунослик мутахассислигининг мазмуни ва унинг ижодий турлари серқиррадир. Институтни битириб чиққан кадрлар Ўзбекистон Республикаси Бадиий Академияси, Олий ва ўрта махсус таълим тизимида, Рассомлар бирлашмаси, Давлат божхонаси, "Усто", "Хунарманд", Бадиий кўргазмалар дирекцияси, Бадиий галереялар, ёдгорликларни муҳофаза этиш, таъмирлаш устаноналарида самарали меҳнат қилишлари мумкин.

Амалий санъат факультетида "Меъморий безакларни таъмирлаш", "Кулолчилик" бўлимлари ҳам фаолият кўрсатади. Яқинда эса

"Амалий санъат асарларини таъмирлаш" деган янги бўлимда таҳсил жараёни бошлаб юборилди.

Институтимизга қабул имтиҳонлари июль ойи ўрталарида бошланади. Абитуриентлар учун юқори малакали мутахассислар қабул эълон қилинган кундан бошлаб, уларнинг истеъдодлари ва имкониятларидан келиб чиққан ҳолда касб йўналишини танлаш бўйича консултациялар олиб борадилар. Мутахассислик бўйича чизма тасвир, рангтасвир, композициядан имтиҳон топширилади.

Рассом бўлишни дилига туққан, ҳайратомуз санъат асарларини яратиш, маънавиятни юксалтиришдек эзгу ниёт тинчлик бермаётган ёшларни қўллаб-қувватлашга, тарбиялашга, йўлга солишга институтимиз профессор-ўқитувчилари ҳамиша ва ҳар қачон тайёр.

С.АБДУЛЛАЕВ,
Камолиддин Бехзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти ректори вазифасини бажарувчи, Ўзбекистон Бадиий Академиясининг академиги

САНЪАТ ВА МАЪНАВИЯТ УЙҒУНЛИГИ

дан, суҳбат ва мулоқотларидан баҳраманд бўладилар.

Маҳобатли рангтасвир жамоа ва бошқа меъморий иншоотларнинг деворлари, шифти ва равоқларини турли услублар: фреска, роспись, витраж, сграффито, кундал, энкаустика кабилар орқали безатади. Маҳобатли рангтасвир устаси воқеликни бадиий акс этиришда турли давр жараёнларини бир-бирига боғлаб, ўз асарига янги мазмун талқинини бериши мумкин.

Булардан ташқари, даргоҳимизда театр безак рангтасвири, фильм кўринишини бадиий ечиш, телевидение дастурини бадиий ечиш, мультфильм рассомлиги, китоб графикаси, ҳайкалтарошлик соҳаларини пухта, изчил ўрганиш имкониятлари мавжудки, булар талабани қониқтиради, деб ўйлайман.

Тасвирий санъат назарияси ва тарихи бўлими юқори малакали санъатшуносларни тайёрлайди. Санъатшунослик тасвирий санъат яхлитлиги, унинг ри-

МҲЙҚАЛАМ СЕҲРИ

Тасвирий санъат кишига завқ берувчи, унинг дидини юксалтирувчи соҳадир. Мени у болалигимдан ўзига мафтун этган. Дастлабки қизиқишларим йил сайин ривожланиб, талабалик даврида анча камол топди.

Бугунги кунга қадар юзлаб манзарали ҳолатларни рангтасвирга туширдим. Дипломлик мутахассисга айланим ва бу билан қанотланиб қолганим йўқ. Ҳозирда институт магистрантиман. Устозим, Ўзбе-

кистон халқ рассоми Раҳим Аҳмедовдан мўйқалам сирларини миридан-сиригача ўрганмоқдам. Тенгдош дўстим Алишер Отабоев

Iqror

ҳам кўпчилик илғамаган манзараларни яратишга муваффақ бўлди.

Рассом ижодининг қирралари кўргазмаларда акс этади. Ўзбекистон Бадиий Академиясида бўлиб ўтган ёш рассомлар кўргазмаси-

да "Янги ҳаётга йўл" деб номланган диплом асарим намойиш қилинди. Чизган рангтасвирларим кўпчилиكنинг диққат-этиборини тортди.

Изланишдан, мўйқалам юритишдан завқ оламан. Зеро, бу ижодкор учун энг зарур хислатдир.

Илҳом ОТАБОВЕВ,
дастгоҳлик рангтасвир бўлими магистранти

Саҳифа материалларини
Хулкар ТҲИМАНОВА
тайёрлади

Суратда: институтнинг фахрий ўқитувчиси Николай Шиннинг юбилей маросимидан лавҳа акс эттирилган

ИЗЛАНИШ, ТАШАББУС АСЛО ТАРК ЭТМАСИН

Фарзандларимизнинг жисмонан соғлом, маънавий пок бўлиши учун, уларда ахлоқий фазилатларни таркиб топтиришда жисмоний тарбиянинг роли бекиёсдир. Боғчада таълим-тарбия жисмоний тарбия ҳамда нутқ маданияти бўйича йўналтирилган. Жисмоний тарбия машғулотларини қизиқарли, ташкил этишимиз, айниқса, янги усулларни татбиқ қилишимиз натижасида ижобий самараларни қўлга киритаётимиз.

Жисмоний тарбия инструктори Муаззам Эгамбердиева кичкинтойларни чиниқтириш бўйича тилга олса арзийдиган натижаларга эришмоқда. У сузиш, футбол, миллий кураш, каратэ, шашка сингари спорт турларини ўз ичига олган тўғарақларни бошқараётир.

Жисмоний тарбия машғулоти "Старт" дастури асосида чуқур ўргатишмоқда. "Старт"нинг мақсади дилбандларни маънавий, жисмоний, ақлий ривожлантиришдир. Шу боис, Муаззам тинмай изланади.

Болажонлар шиори эса қуйидагича:

Биз спортни севамиз
У танзимиз соғ қилар,
Ақлимизни соғ қилар
Жасур қилар, мард қилар,
Ботир қилар, зўр қилар.

Соғлом авлод йилида туманлараро ўтказилган спорт мусобақаларида ёш спортчилардан Адҳам Рустамов (сузиш), Достон Хусанов (шашка), Абзал Рустамов (велопойга)лар совринли ўринларни эгалладилар.

Мактабгача ta'lim

Ширинтойлар гулшанида 12 та гуруҳ (1 таси русийзабон) мавжуд бўлиб, уларда 346 нафар жажжи ўғил-қиз тарбияланаётир. 11 нафар олий ва 12 нафар ўрта махсус маълумотга эга бўлган меҳри дарё тарбиячи кичкинтойлар атрофида парвона. Илк ёшли (улар 4 та) гуруҳ тарбиячилари Севара Иброҳимова ва Латофат Ёқубовалар гўдақларга ўз оналаридек меҳрибон, ғамхўрдирлар. Улар ширинтойларга бу ажиб дунё сирларини

ўргатишда янги педагогик технология, яъни таълимий ўйинлар ва Монтессори услубларидан имкон қадар кенг фойдаланмоқдалар.

Елена Епанишикова болаларда нафосатни тарбиялаш, уларга тасвирий фаолиятнинг ўзига хос жиҳатларини ўргатиш, атрофдаги гўзалликларни кўра билиш, уларни турфараңларда акс эттиришга ўргатиш билан шуғулланади. "Йил тарбиячиси—2000" туман кўрик-танлови ғолиби Гулчехра Хусанова ИМЕН, Танграм, Лабиринт каби янги педагогик технологиялардан фойдаланган ҳолда машғулоти ўтади.

Соғлом авлод йилида тайёрлов гуруҳининг 62 нафар тарбияланувчиси (шундан 13 нафари 6 ёшли) 22 ва 146-мактабларда таълим олмақда. Масканда болалар боғчаларига қамралмаган кичкинтойлар учун яқшанбалик мактаби ташкил қилинган. Ўтган йили 11 нафар кичкинтой яқшанбалик мактабда мактабга тайёрланган бўлса, жорий йилда 7 нафар ўғил-қиз (биттаси кам таъминланган оила фарзанди) мактабдаги таълимга ҳозирланаётир.

Навбатдаги режамиз ёпиқ сузиш ҳавзаси, жиҳозлари билан таъминланган алоҳида жисмоний тарбия хонаси ҳамда соғломлаштириш маркази ташкил этишдан иборат.

Г.РАЖАБОВА,
Тошкент шаҳар Собир
Раҳимов туманидаги
551-“Оймома” болалар
боғчаси бош
тарбиячиси

Андижон вилоятининг Булоқбоши туманида ажойиб бир маскан бор.

Тумандаги "Даврон" номли хусусий агрофирма раҳбари Каримжон ҳожи Носиров ташаббуси билан очилган бу даргоҳда 100 нафар болакай эртанги кунга тайёрланмоқда. 15 нафар малакали тарбиячи ширин-шакар ўғил-қизларга таълим ва тарбия бермоқдалар. Хўжамизни ўқиётган муштарийлар ҳар бир вилоятда, ҳар бир туманда мактабгача таълим муассаси фаолият кўрсатмоқда, шу масканларда 300 ёки 100 нафар бола тарбияланмоқда ҳам деб, ўйлаш мумкин. Лекин бу даргоҳнинг бошқа боғчалардан фарқи томони бор.

Яхши ниятлар билан бу даргоҳга "Зухра" деб ном қўйилди. Саховатпеша инсон, эл-юртининг яхши-ёмон кунда камарбаста бўладиган Каримжон ҳожи Носиров туман халқ таълими бўлими мудир Шавкат Қозоқовга: "Шундай бир тарбия даргоҳи очсак, унинг барча иқтисодий масалаларини мен ҳал қилсам-да, сиз малакали тарбиячилар, болакайлар билан ишлаш қобилияти юқори бўлган услубчиларни шу боғчага тавсия қилсангиз. Болаларимиз бу даргоҳда пухта билим

Yangicha ish usuli

дамас, "ичимдагини топ" қабилида ўтирадиган, аммо математикага қизиқиши устун бўлган кичкинтойлар яна бир бошқа гуруҳга, рассомчиликка ҳаваси бўлган, қаерга бўлса ҳам турли шакл ва безаклар чизиб ташлайдиган болалар бир гуруҳга ажратиб олинди. Уларга йўл-йўриқ бериш, истеъдодини ўстириш энди тарбиячилар зиммасида.

Боғчада барча нараса муҳайё этилган. Кенг ва ёруғ машғулоти хоналари, мусика зали, спорт майдончаси, спорт анжомлари. Бу йили "Соғлом авлод йили" деб эълон қилиниши ҳам ушбу муассаса ҳомийлари ҳамда ходимларини руҳлантириб юборди. Тарбияланувчи кичкинтойларни бакуват, эпчил, чаққон қилиб ўстириш учун яна янги ишлар бошлаб юборилди. Туман миқёсида мактабгача таълим муассасалари ўртасида ўтказилаётган спорт мусобақаларида ҳам "Зухра" боғча болалари фаол иштирок этмоқдалар.

Туман халқ таълими бўлими мудир Шавкат Қозоқовдан ушбу боғчанинг тумандаги бошқа шундай даргоҳлардан

КИЧИКЛАРНИНГ ҒАМХЎРИ

олиб, юртимизга, ота-онасига хизмат қиладиган инсонлар бўлиб етишишса", деганда Ш.Қозоқов жуда хурсанд бўлди.

Боғча учун жой танланди. Бир муассаса учун керакли бўлган барча жиҳозлар: ошхона анжомлари дейсизми, болалар ўйинчоғими, кичкинтойлар учун мўлжалланган кроват ва стол-стуллар ҳам агрофирма томонидан сотиб олинди. Туман халқ таълими бўлимида махсус комиссия тузилиб, бу ерда ишлаш истагини билдирган тарбиячилар суҳбат асосида ишга қабул қилинди.

Бу даргоҳга мудира этиб сайланган Норинсахон Отабоева ишни аввал тарбияланувчилар қабул қилишдан бошлади. Хусусий боғча очилганлигини эшитган, уни бошқа тарбия муассасаларидан фарқи бўлишини ҳис қилган барча ота-оналар фарзандини шу ерда тарбияланиши хоҳлашарди. Ҳар бир боланинг қизиқиши, характери, дунёқараши ўрганилди ва гуруҳларга бўлинди. Шеър ёдлашга иқтидори бўлган, ўз-ўзидан эртақ тўқиб, турли ҳайвонлар қиёфасини кўрсатиб бера оладиган болалар бир гуруҳга, ин-

фарқли ва афзал томонларини сўраганимизда қуйидагича жавоб олди.

— Бу мактабгача таълим муассасаси 1993 йилда ташкил топди. Жуда катта хавотир ва иккиланишлар билан бошланган иш бугун ўз ижобий самарасини бериб турганлигидан хурсандимиз. Боғчанинг бюджет ҳисобидаги боғчалардан бир мунча фарқли томонлари бор. Бу даргоҳ тарбиячилари ўз ишига жуда катта масъулият билан ёндашади. Ҳар бир бола билан индивидуал ишлаш, тинимсиз изланиш самарасида бугунги кунда тумандаги кўзга кўринган бошқа боғчалар билан бемалол рақобат олиб бормоқда. Бу ерда таъминот яхши йўлга қўйилган. Агрофирма хўжалигида етиштирилган энг сархил сабзавот ва мевалар, полиэ маҳсулотлари, сут ва сут маҳсулотлари ҳам болаларга берилади. Улар тўрт маҳал овқатланадилар.

Яна бир эътиборга молик томони шундаки, боғчанинг истикболи бор. Сабаби, барча ота-оналар шундай боғчалар ташкил этилишига, унинг ривожланишига хайрихоҳдирлар.

Шарифа МАДРАҲИМОВА,
"Маърифат" мухбири

БОЛАЛАР ҲАЁТИНИНГ МАЗМУНИ

Муътабар Қодирова меҳнат фаолиятини Япон шаҳридаги "Феруза" болалар боғчасида тарбиячиликдан бошлади. Машғулоти утиш, байрам эргаликлари ҳамда ҳозирлик куриш борасида илк тажрибани у-шу ердан олди. Унинг интилиши, қатъияти, жамоа ва ота-оналар уртасида обрў қозонганини кўрган Япон шаҳар кенгаши раиси Жураҳон ая Бузрукова қабулхонасига таклиф этиб суҳбатлашди. Муътабархоннинг аниқ, бурро жавобларидан қониқиб шекилли, унга ўз қарори — Пастки қуриқ маҳалласида жойлашган "Гунча" болалар боғчасига мудира этиб тайинлашини маълум қилди.

Муътабархон Қодирова янги жамоа ходимлари билан танишгач, боғчанинг ҳужалик ишлари мудир билан ҳудудни айланиб чиқди. Туни билан турли режалар тузиб, тонгни қаршилади. Боғчага барвақт етиб келгач, тажрибали тарбиячилар билан обдон маслаҳатлашди. Ҳужалик ишлари мудир билан молия ишлари хусусида фикрлашди.

Пастки қуриқ маҳалласида мактабгача таълим ёшдаги дилбандлар купчиликни ташкил этишини инобатга олиб, болалар боғчаси учун 280 уринли

янги бино лойиҳаси тайёрланди. Ҳаш-паш дегунча қурилиш ишлари жонланиб кетди. Мудира олдида юмушлар янада купайди. Уқу-тарбия ишларини ташкил этиш, моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, янги бино учун керакли жиҳозларни ташиб келтириш. Юмушлар шунчалик купайдики, уларни санаб адогига етиб бўлмайдди...

Муътабархоннинг меҳнатлари зое кетмади. Тўрт гуруҳдан иборат бўлган "Гунча" болалар боғчаси 12 гуруҳга эга бўлган замонавий бинога кучиб ўтди. Шу кун 320 нафар жажжи ўғил-қизларнинг боғчага қабул қилиниши ҳақиқий байрамга айланиб кетди. Мактабгача ёшдаги болаларнинг айримлари илк ёшли гуруҳларга тортилмай қолганлиги сабабли Муътабархон яна яхши ниятлар билан вилоятдаги турли идораларга, мугасаддиларга учрашди, елиб-югурди. Хуллас, гуруҳлар сонини 16 тага етказди. Боғча қошида 1994 йили инглиз тили чуқур ўргатиладиган бошланғич синф ташкил қилинди. Мазкур синфнинг 22 нафар илк қалдирғочлари уч йилда 4 синфни туталлаб, тур-

ли лицейларда ўқишни давом эттиряптилар.

"Гунча" боғча-мактаб мажмуаси боғча гуруҳларида 180 нафар, бошланғич синфларида 92 нафар бола таълим-тарбия олаётир. Кичкинтойлар гулшанида "Қадрлар тайёрлаш миллий дастури", "Таълим тўғрисида" ги Қонунлар амалда ўз аксини топаётди. Айни кунларда иқтидорли синф ўқувчилари она тилидан ташқари рус ва инглиз тилларида бемалол сузлаша оладилар. 1999—2000 ўқув йилининг узида

2000 yil — Sog'lom avlod yili

туман, вилоят, республика миқёсида турли мавзуларда семинар-жамоа ташкил этилганлиги ҳам жамоада катта тажриба тулпанчилигининг натижасидир. "Она тилим — муқаддас мулким", "Тарбия оиладан бошланади", "Оилада ота-она бола учун намуна" сингари тадбирларнинг ташкил этилиши болалар дунёқарашини шакллантириш, маънавиятини юксалтиришда муҳим омил бўлаётир. Халқимизда "Қаловини топсанг, қор ҳам ёнади", деган нақл бор. Бугунги иқтисодий тақчиллик ҳар соҳада ўз

таъсирини ўтказётган бир пайтда боғча-мактаб мажмуаси узининг молиявий аҳволини бирмунча яхши йўлга қўя олган.

Кичкинтойлар масканида дилбандларнинг машғулоти ўтказишлари, турли ўйинлар ташкил этишлари учун барча шароит муҳайё. Айниқса, жамоани қўллаб-қувватлаб турувчи саховатпеша инсонлар қадами бу ердан узилмайди. Туман "Матлуботсавдо" бирлашмаси 50 минг сум, туман солиқ инспекцияси ҳам 50 минг сумлик совға қилди. Япон шаҳридаги "Шоҳсанам" савдо фирмаси эса болалар учун турли спорт коптоклари ҳадя этди. Ота-оналар ҳам хоналарни таъмирлаш ишларида яқиндан ёрдам қилаётир.

Боғча-мактаб мажмуасида ташкил этилган "Фитобар" доривор гиёҳлар билан бойитиб борилмоқда. Жигар, гижжа, камқонлик каби касалликларнинг олдини олиш мақсадида болаларга шифобахш шарбатлар мунтазам бериб борилаётир. С.Ҳайдарова раҳбарлик қиладиган "Соғломжон-полвонжон" спорт клуби фаолиятдан ота-оналар мамнун.

Кейинги икки йилдан буён жамоа "Соғломжон-полвонжон" курик-танловининг вилоят босқичи ғолиби бўлиб келаётир. 1999 йили "Севимли ўйинчоқлар" курик-танловида овозли "Айиқча" ўйинчоғи билан иштирок этган жамоа республикада биринчи уринни эгаллади ва Халқ таълими вазирлигининг 1-даражали дипломи билан тақдирланди. Биз жамоа эришяётган ютуқларни денгиздан томчи сифатида келтирдик, холос. Айни кунларда муассасада янги педагогик технология — Монтессори услубини жорий этиш бўйича тажриба-синов майдончаси фаолият кўрсатмоқда.

— Онажонлари ҳеч кимга ишонмаган дилбандини бизга ишониб топшириб кетадилар, — дейди М.Қодирова. — Уларнинг ишончи ҳам бизнинг зиммамизга катта масъулият юклайди. Нуридийдалар бегубор дамларини биз билан ўтказадилар. Болалар ҳаётимнинг мазмуни. 2000 йилининг Соғлом авлод йили деб юритилиши қалбимизни янада қувончга тулдирди. Авлоди соғлом юртгина юксалишда булиши ҳаммага аён.

Насибхон
ХОЖИМАТОВА

Иқтидорли олимларимиз С.Ғуломов, Р.Убайдуллаева, Э.Ахмедовлар муаллифлигида республика олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда “Ижтимоий фикр” жамоатчилик маркази ҳамкорлигида тайёрланган “Мустақил Ўзбекистон” рисоласи давримиз ёшларига, ўқувчи ва талабаларга, шунингдек, республикамиз ҳаёти билан яқиндан танишишга қизиққан кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Рисолага узиға хос тартиб берилган. Уни очишингиз билан Ўзбекистоннинг мустақил ва суверен давлатлигини ифодаловчи рамзлар, байроқ, герб ва мадҳияға кўзингиз тушади. Сўнг юртбошимиз асарлари, у кишининг жўшқин фаолияти, истиқлол йилларида бунёд этилган қадриятларимиз ва бошқаларни акс эттирувчи рангли суратлар ўрин олган. Суратлар сўнгида республикамиз ҳаётиға оид муҳим саналар ва қизиқарли маълумотлар бор.

Китоб сўз боши, етти қисм

ва иловалардан иборат. Асарнинг бошланишида Президентимизнинг: “Фарзандларимиз, келажак авлодлар биздан шу улкани, шу муқаддас заминни яна ҳам бой, кучли ва қудратли ҳолатда қабул қилиб олишлари учун биз буюк аجدодларимизға нисбатан қандай миннатдорчилик туйғуларини ҳис этаётган бўлсак, уғил-қизларимиз, келажак авлодлар ҳам бизға нисбатан шундай миннатдорчилик туйғуларини ҳис этишлари учун

ургангиси келади. Бироқ зарур ва батафсил маълумотлар бир неча китобларда бўлиб, уларни жамлаш, уйғунлаштириш анча қийинчиликларни бартараф этади. Унда мустақил юртимизнинг табиати ва табиий бойликлари, маъмурий-ҳудудий тузилиши, аҳолиси ва меҳнат ресурслари, иқтисодий ривожланиши, транспорт ва алоқа тараққиёти, ижтимоий ва маънавий ривожланиши, жаҳон ҳамжамияти билан алоқаси борасида энг

унинг кейинги асрадаги усиб бериши, бу ҳақдаги маълумотларнинг вилоятлар бўйича берилиши кўпчиликни қизиқтиради. Шунингдек, Ўзбекистон тараққиётиға омил бўладиган ресурслар, шарт-шароитлар ва айрим муаммолар бузмай, буртирилмай рўй-рост ифода этилган.

Асардаги кўплаб солиштирма таҳлиллар, ижтимоий-иқтисодий тараққиётимизни белгилаб берувчи Фармон ва қарорлар, уларнинг ижроси, Президентининг

чиларни яқиндан таништириш, жамоамиз аъзолари томонидан ўқиб чиқилиши учун бир қатор талбирлар режасини белгиладик. Аввало, институт кутубхонаси асар билан эҳтиёжға яраша таъминланди. Асар асосида китобхонлар анжумани утказилди. Мураббийлик соатларида таништирилди. Шунингдек, ички имкониятларимиздан фойдаланган ҳолда асарни ҳар бир гуруҳда 2 соат давомида ўрганилишини режалаштирганмиз. Бундан ташқари, мазкур асарнинг ҳар бир раҳбар ва профессор-ўқитувчи иш столида бўлишиға эришамиз.

Taqriz

**Ғуломқодир
ДАДАМИРЗАЕВ,**
Наманган муҳандислик-педагогика институтининг ўқув ишлари бўйича ректори,
Ўринбой МҲМИНОВ,
институт кутубхонаси директори.

ВАТАН ҲАҚИДА РИСОЛА

лозим бўлган ҳамма ишни қилиш бизнинг фуқаролик бурчимиздир”, деган қимматли фикрлари берилганки, бу рисола яратилган кўзланган эзгу мақсадни аниқ-равшан ифодалайди.

Таъкидлаш жоизки, қалбида Ватан туйғуси, ўтмишға ҳурмат, бугунги кунға шукроналик, келажакка ишонч жўш урган ҳар бир фуқаро ўз Ватани ҳақида имкон қадар кўпроқ билгиси,

сўнги, энг ишончли, қизиқарли далил ва рақамлар, мустақил фикрлар жамланган.

Рисоланинг яна бир аҳамиятли жиҳати шундаки, унда республикамизға умумий тавсиф берилишидан ташқари, Қорақалпоғистон Республикаси ва ҳар бир вилоят, улардаги шаҳарлар, туманлар, уларнинг ташкил этилиши, узиға хос хусусиятлари ўз ифодасини топган. Айниқса, юртимиз аҳолиси,

мизнинг юксалиш уфқларини очиб берувчи қимматли фикрлари унинг аҳамиятини янада оширади.

“Мустақил Ўзбекистон” рисоласининг тили равон, содда, жумлалар оммабоп тарзда, турли мавҳумликлардан холи равишда баён этилган. Асарнинг юқоридаги жиҳатларини ҳисобга олган ҳолда институтимизда унинг мазмуни ва моҳияти билан барча талабалар ва ишлов-

Умумий ўрта таълим Давлат таълим стандарти талабларига кўра, ўсиб келётган ёш авлодни ҳар томонлама баркамол қилиб тарбиялашда, яъни шахсни шакллантиришда ўқувчиларни мустақил ишлай олишға ўргатиш масаласи алоҳида ўрин тутаети. Ёшларда фаоллик ва мустақиллик кўникмалари шаклланишидагина улар буюк давлат кунишда фаол иштирок эта оладилар. Бу вазифани бажариш ҳар бир ўқитувчи олдида турган кечиктириб бўлмас биринчи даражали муҳим ишдир.

Ўқувчиларда мустақиллик кўникмаларини ҳосил қилишда бир-бирига боғлиқ бўлган асосий икки масалаға эътибор қаратиш лозим. Аввало, ўқувчиларнинг мустақил билим олиш йўли билан ўз дунёқарабини шакллантиришға эришиш, иккинчидан, олган билимларини ҳаётда, тажрибада мустақил қўллай олишларига ўргатиш зарур.

Мустақил ишлашнинг турлари бўлган кузатиш, тажриба, адабиётларни ўрганиш орқали ўқувчилар би-

элементларига алоҳида эътибор бериш зарур. Ўқувчилар эътибор бериш керак бўлган асосий билим элементлари илмий фактлар, тушунчалар, илмий текшириш усуллари, қонунлар, гипотеза ва назариялар ҳисобланади. Билимнинг ушбу асосий элементлари фақат табиий фанлар учунгина зарур бўлмасдан, умумий фанлар учун ҳам ўринлидир. Чунки ҳамма фанлар ҳам илмий фактлар, илмий тушунчалар системаси, қонун ва назариялар билан иш кўради.

Илмий билимларнинг асосий элементларини ажратиб олгандан сўнг, уларнинг ҳар бирини ўрганиш учун керак бўлган умумий талабларни билиб олишимиз зарур.

Бу мустақил билим олишнинг умумий йўли бўлиб ҳисобланади. Билимнинг асосий элементларини ўзлаштиришда, уларни аниқ, мантикий таърифлашда ўзиға хос умумий режа бўлиши керак. Бу режа эса ўқувчиларни янги билим олишда аниқ мўлжал бўлиб хизмат қилмоғи даркор.

Умумий турдаги бу режа ўқувчилар-

ДАРСЛИК БИЛАН ТЎҒРИ ИШЛАШ МУСТАҚИЛ ФИКРЛАШ АСОСИДИР

лимларини мустаҳкамлайдилар. Мустақил ишлашсиз ҳеч ким, ҳеч қандай билим ололмайд.

Олдинги вақтларда ўқувчиларни китоб билан ишлашға ўргатиш фақат адабиёт ва тарих дарсларидагина мумкин, деб ҳисоблаб келинар эди. Агар ўқувчи бадиий, адабий, тарихий матнлар устида ишлай олар экан, у физикавий, техникавий ва бошқа матнлар билан ҳам ишлай олади, деган нотўғри тушунча бор эди.

Узоқ вақт давомида ҳар бир фан бошқа фанлардан алоҳида, фақат ўзининг дарслиги билан ишлаш услубини ўрганди ва у ўқувчиларда фақат матнни ўқиш, мавзу охиридаги саволларға жавоб топиш малакасини шакллантирди, холос.

Агар биз ўқувчилар олдиға китоб билан ишлашда аниқ бир мақсад қўйсак, унда ўқувчилар бу мақсадға эришиш учун матнни диққат билан ўқиб, саволларға ҳам аниқ жавоб топишға уринишади.

Биз ўқувчилар олдиға китоб билан ишлашда шундай саволлар системасини қўйишимиз керакки, унда ўқувчи анализ ва синтез қилиш, қиёслаш, ўрниға қўйиш, улар асосида умумий ва асосий хулосаларни чиқара олиш малакасини эгаллашлари керак. Лекин бу ишлар ҳам, албатта, ўқувчиларнинг мустақил ишлаши учун етарли бўлмайди.

Ўқувчиларнинг китоб билан мустақил ишлашини босқичлар бўйича олиб бориб, бунда фаннинг асосий

ға тайёр ҳолатда берилмасдан, балки дарс давомида ўқитувчи раҳбарлигида ўқувчилар томонидан тузилади. Бу умумий режа шароитға қараб, мавзуга кўра аниқлаштирилади. Умумий характердаги режа ўқувчиларда дарслик билан ишлаш кўникмасини тезлаштирилади, матндаги асосий фикрни ажратиш олиш малакасини ҳосил қилади. Бу эса ўқувчининг билим сифатини яхшилайд.

Чуқур ва мустаҳкам билим бўлиш билан бирға унинг ижодий ҳаракатиға йўл очиб беради. Ўқувчи матнни ўқиганда ундаги асосий билим элементларини ажратиш олиб, уларға мос келган ҳамма маълумотларни таҳлил қилади. Матн шундай ўқилгандагина, ўқувчининг жавоби қисқа ва аниқ бўлиб, мазмунан бой бўлади.

Китоб билан мустақил ишлай оладиган ўқувчилар рефератлар ёзиш, конференция ва семинарларға нутқлар тайёрлаш каби ишларни ўзлари мустақил тайёрлай биладилар. Шундай экан, ўқитувчи дарс жараёнида ташкилотчи сифатида иш тутиб, ўқувчиларнинг билим фаолиятини, айниқса, мустақил ишлаш фаолиятини оширишни таъминловчи услубларни қўллаш лозим. Шундагина, мустақил иш юрита оладиган, ўз фикриға эға бўлган ва биз истаган кадрлар вояға етади.

Сафар РЎЗИБОВЕВ,
Жиззах ВПХМОИ проректори,
доцент

ҲАММАҒА ҚЎЛ КЕЛАДИГАН ДАРСЛИК

Фонетика—тилшуносликнинг кийин ва мураккаб бўлимларидан бири. Чунки унинг ўрганиш объекти ҳисобланган тилнинг товуш томони ғоят мураккаб ҳодисадир. Бу соҳада Ўзбекистон ФА академиги, филология фанлари доктори, профессор А.Давлетовнинг ўрни алоҳида.

Олимнинг 1999 йили ёзган йирик асари—“Ҳозирги қарақалпоқ тили. Фонетика” номли 329-бетли китоби олий ўқув юртларининг қорақалпоқ тили ва адабиёти мутахассислиги талабаларига мўлжалланган.

Мазкур дарслик учинчи маротаба қайта нашрга тайёрланмоқда. Илк бор бундан ўн йилча олдин чиққан мазкур дарслик ўтган йиллар давомида бир неча бор қайта ишланиб, тўлдирилган ҳолда 14 босма табоқ ҳажмида ҳозирги номи билан иккинчи марта нашр қилинди. Охириги учинчи нашриға кўпгина ўзгаришлар киритилиб, фаннинг кейинги ютуқлари асосида тўлдирилиб, 21,2 босма табоқ ҳажмида тузилган. Дарсликнинг тили тушунарли ва баён қилишнинг илмийлиги сақлаб қолинган. Кўрсатмалар маълумотлар сифатида китобда рентгенограмма, палатогарамма, осциллограмма, спектограмма сувратларидан фойдаланилган. Ушбу экспериментал маълумотлар муаллиф фикрининг тўғри ва ишончли бўлишини таъминлаш билан бирға кўргазмалар қўрол вазифасини ҳам ўтайди. Китобнинг аввалги нашрдан фарқи томони шундаки, кейинги нашрда ундош фонемалар структурасини қайта кўриб чиқишда сингармонизм ва урғуга боғлиқ бўлимларини учратиш мумкин. Шунингдек, рус тилидан тўғридан-тўғри олинган бир қанча терминлар имкони борица қорақалпоқча сўзлар билан алмаштирилган. Масалан: оттенк-ренк, состав-қурам, вертикал-тик, горизонталь-жазық ва бошқалар.

Дарслик фонетика фанини илмий тадқиқ қилиш, унинг мақсади ва вазифалари, тилшуносликнинг бошқа соҳалари билан алоқасини фонетиканинг соҳалари ва тадқиқот усулларини аниқлашдан бошланган. Улар қисқа, лекин жуда аниқ ва содда берилган. Шундан кейин фонетиканинг тадқиқот объектиға тўхталиб, унинг

акустик, физиологик, лингвистик томонларига кенг ва ҳар томонлама эътибор берилган. Фонетиканинг физиологик томони ҳақида сўз борганда, сўзлаш аъзоларининг вазифасини айтиб, улар расмлар орқали тушунтириб берилган. Ҳар бир сўзлаш аъзоларининг жойлашиш ўрни, тил товушларини пайдо қилишдаги бажарадиган вазифаси, бошқа сўзлашув аъзолари билан алоқаси кўрсатилган. Натижада бўлажак мутахассисларға тил товушларининг пайдо бўлишида сўзлашув аъзоларининг вазифасини тўлиқ ва ҳар томонлама, шунингдек, қизиқарли қилиб ўқиш учун имкониёт яратилган.

Дарсликнинг кейинги бўлимларида унли ва ундош фонемаларға акустик ва артикуляцион тавсифлар берилган. Айниқса, ундош фонемаларнинг таркиби ҳақида янги фикрлар киритилган. Агар олдинги дарсликларда қорақалпоқ тилида 25 ундош фонема бор деб ҳисоблаб келинган бўлса, бу дарсликда ҳам уларнинг сони 25 фонемадан иборатлиги, унинг бештаси олинма ва ўзлашма сўзлар таркибида 18 ундош фонема бор эканлиги исботланади. Олимнинг к/қ, г/ғ товушларининг икки фонема сифатида ишлатилиши ҳақидаги фикрини қорақалпоқ тилининг фактлари тасдиқлайди.

Дарсликда бўғин, урғу, имло қоидалари, алифбо, орфоэпия мавзулари дастурға мос тарзда ёзилган. Шунингдек, ёзув ва унинг тарихи ҳақида ҳам маълумотлар бор.

Хулоса қилиб айтганда, академик А.Давлетовнинг “Ҳозирги қорақалпоқ тили. Фонетика” номли дарслиги қорақалпоқ тилининг товуш тузилишини ўрганишда катта аҳамиятға эға. Ушбу дарслик қорақалпоқ тили ва адабиёти бўйича олий маълумотли мутахассисларни тайёрлашда, шунингдек, мактаб ўқитувчилари, аспирант ва докторантлар учун ҳам жуда қўл келади.

Й. ИБРОҲИМОВ,
Ажиниёз номидаги Нукус
Давлат педагогика
институтининг доценти.
М.ҚУДАЙБЕРГЕНОВ,
Бердақ номидаги қорақалпоқ
Давлат университети доценти

Устоз — илмнинг муайян йўналиши бўйича чуқур билимга ва ўз мактабига эга бўлган олим, илғор педагогик маҳоратни эгаллаган ўқитувчи ва мураббий, адолатпарвар, инсонпарвар, ҳаётий тажриба орттирган ва келажакни тасаввур эта оладиган раҳбар, касб-хунар сирларининг бетакрор билимдони ва уни авлодларга моҳирона ўргатувчи инсон. Устоз юксак маънавийлиги, оқил, комил, пок, барчага ўрнак бўла олиши керак.

Халқ оғзаки ижоди намуналарида шогирдлик аъёнлари ҳақида турли ривоятлар бор.

Бир куни Искандардан: — Сен устозингни отангдан кўра яхшироқ ҳурмат қилар эмишсан, шу ростми? — деб сўрадилар.

— Ҳа, — деб жавоб берди Искандар, — отам мени йўқлик осмонидан олиб тушди, устозим эса ердан кўкка кўтарди!

Бузрукмехрдан: — Нима учун устозингни отангдан афзалроқ ҳурмат қиласан? — деб сўрадилар.

— Чунки отам мени ўткинчи ҳаётга олиб келди, устозим эса боқий ҳаёт бағишлади! — деб жавоб берди.

Ҳақиқатан ҳам устоз инсонга илм, касб-хунар ўргатиб,

юксак ахлоқ-одобдан сабоқ бериб, инсонпарварликка, адолатпарварликка, ватанпарварликка, маънавий баркамолликка етаклаб, унга иккинчи ҳаёт бағишлайди.

Устоз ҳақидаги фикр-мулоҳазалар таълим муассасаларидаги педагоглар, ўқитувчилар ва мураббийларни улар зиммасига нақадар юксак масъулият, бурч юклатилганини англаб етишга, **бунга муносиб бўлишга** ундайди.

Устоз давлат ва жамият ҳақида, унинг тараққиёти хусусида етарли тушунча ва дунёқарашга эга бўлиши, сўзи ва амалий фаолияти билан ўз халқини фаровонликка, Ватанни янада обод этишга йўлловчи **миллий ғояга содиқ, миллий мафкуранинг тарғиботчиси** бўлиши лозимки, шогирдлари ундан Ватанга меҳр-муҳаббатни, унинг озодлиги ва ободлиги йўлида фидойиликни ўргансин.

Шогирд тезда билим соҳиби бўлиб қололмайди, устоз уни ўз фарзандидек азиз билиб, у билан кунтла шуғулланиши, ўз билим ва малакаларини ундан қизганмаслиги, унинг ота-онаси, оилавий шароити билан таниши-

ши, иложи борица мададкор бўлиши лозим. Шогирд устознинг юзи, обрўси ва ишларининг давомчиси эканлигини доимо ёдда тутиши керак. Устоз шундай илмий мактаб яратсинки, у шогирдлик истиқболи учун асос бўлиб хизмат қилсин.

Таълим-тарбия ишларида илғор педагогик технологиядан, инновацион услубни танланг. Инновацион таълим ўқувчи-талаба-

Mulohaza

ларда билим, малака ва кўникмаларни тезроқ, самарали ҳосил қилишнинг асосидир. Инновацион таълим ёшларни янги шароитда ишлашга тайёрлайди, истиқболга йўналтиради.

Таълим-тарбия жараёнида монолог шаклини танлаш, дарсхонада ҳукмрон бўлишга интилиш яхши самара бермайди. Яхшиси **диалог, ҳамкорлик усулини** танлаб, ўқувчи-талабаларни эркин фикрлашга ундаш, уларда мустакил ижодий фикр юритиш малакаларини ҳосил қилиш лозимдир.

Буюк немис педагоги Дистервег: “Ёмон ўқитувчи ҳақиқатни

ўқувчига етказди, яхши педагог эса талабага уни излаб топишни ўргатади” деганидек, ҳақиқий устоз талабага мустакил билим олишни, эркин фикр юритишни ўргатмоғи лозим.

Ҳар бир талаба ёки ўқувчи ўзига хос шахсдир, уни қандай бўлса, шундайлигича қабул қилиш лозим. Сир эмаски, улар орасида ўзларининг ибратли хулқлари, анча юқори ақлий салоҳияти, иқтидори билан ажралиб турадиганлари, шунингдек, ҳали тарбияга муҳтож, билим савияси анча пастлари ҳам бўлади. Иқтидорли талабаларни аниқлаб, уларга мос таълим-тарбия услубларини танлаб, алоҳида шуғулланиш, ўз устида кўпроқ ишлашини, жамоат ишларида фаол иштирокини таъминлашга кўмаклашмоқ зарур. Қолок, дангаса талаба аниқланса, унинг ота-оналари билан суҳбатлашиб, фаоллигини ошириш зарур. Бу борада ўқув гуруҳига беркитилган мураббийларга алоҳида масъулият юкланади.

Мураббий соатларини ўтишга ҳам пухта тайёргарлик билан келиши лозим. Мураббийлик соатлари режасини тузишда гуруҳ талабаларининг ёши, ихти-

сослиги, қизиқишлари, хоҳишларини ҳисобга олиш зарур. Ҳар бир учрашув алоҳида мавзу доирасида, **мулоқот усулида** ўтилишини таъминлаш муҳимдир. Ўқитувчининг ўзи маъруза шаклида мураббийлик соатини ўтиши қутилган самарани бермайди. Яхшиси илғор талабаларга мавзулар тақсимланиб, мураббий ёрдамида тайёрлансин. Ташаббусни талабаларга берган ҳолда мулоқотни уюштириши керакки, уларнинг барчаси тортинмай, фаол баҳс-мунозара қилишсин. Мураббийлик соатлари қизиқарли уюштирилса, гуруҳ талабалари бундай мулоқотга беписанд бўлмайди, улар ўқитувчининг келишини кутади.

Мухтасар қилиб айтганда, устозлик, бир томондан, машаққатли ва масъулиятли, иккинчи томондан, шарафли ва савобли фаолият. Ана шу шарафли ишга, устозликка муносиб бўлайлик.

Зокиржон ЙЎЛДОШЕВ,
Тошкент Молия институти
ректори муовини,
Республикада хизмат
кўрсатган
халқ таълими ходими,
профессор

МЕҲНАТ КЕЛТИРГАН ҚАДР

Дехқонобод азалдан донгдор бахшилари, жонкуяр ва меҳнатсевар, фидойи инсонлари билан одамлар тилига тушган. Оққан дарё оқаверадиган деганларидек бу аъёна ҳозирги пайтда ҳам давом этмоқда. Туманда эл эъзозига сазовор бўлганлар айни чоғда ҳам кўпчиликни ташкил этади.

Ана шундай инсонлардан бири Каромат опа Абдуллаевдир. У кишининг педагогик касби билан шуғулланаётганига ҳам қарийб 30 йил бўлмоқда. Шу йиллар давомида устоз кўплаб ўқувчиларни мустакил ҳаётга учирма қилди. Улар бугунги кунда халқ ҳўжалигининг турли соҳаларида фаолият кўрсатишмоқда.

— Мен ёшлигимдан она тили ва адабиёт фанига кўпроқ қизиққанлигим боис, шу фан ўқитувчиси бўлишга интилдим ва ниятимга етдим, — дейди биз билан суҳбатда К.Абдуллаева. — Талабалик йилларим Тошкент Давлат университетиде кечган. Дорилфунунда ўқиб юрган кез-

ларимда Айюб Фуломов, Озод Шарафиддинов, Умарали Норматов, Беғали Қосимов, Карим Назаров сингари ўқитувчиларга кўпроқ эътиқод билан муносабатда бўлганман. Айниқса, профессор Айюб Фуломовнинг мароқли маърузалари ҳамон хотирамда.

Дарҳақиқат, Каромат опа устозларидан олган сабоқларини, панду насиҳатларини изчиллик билан ҳаётга тадбиқ этди. Натижада меҳнатлари кундан-кун улугланиб, қадр топди. Илк педагогик фаолиятини 1972 йил мактабдан бошлаган. Шу йиллар ичида педагогик жамоада, ота-оналар ўртасида обрў-эътибор қозонди. Ўқувчилари фан олимпиадаларида қатнашиб, фахрли ўринларни эгаллади. Кўп йиллик самарали меҳнатлари ҳамда таълим-тарбия жараёнини такомиллаштиришда эришган муваффақиятлари учун истиқлол йилларида «Халқ таълими аълочили» кўкрак нишони билан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонида кўра 2 даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан мукофотланди. Таълим соҳасида бир

қатор илмий-услубий мақолалари матбуотда чоп этилди. Айни чоғда мактабда Ўзбек тили ва адабиёти услубиёт бирлашмасининг раҳбари ҳамдир. У ўз шогирдларига талабчан, уларни «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида таълим-тарбия беришга сидқидилдан даъват этмоқда.

К.Абдуллаева нафақат илм масканида, балки оиласида ҳам, маҳалласида ҳам ҳурмат-эътиборга эга. Умр йўлдоши Хуррам Зулфқоров билан 4 нафар фарзандни тарбиялади.

— Фарзандларимнинг барчаси ўқимишли бўлганлигидан хурсандман, — дейди Каромат опа. — Ёшларга мустакиллигимиз шарофати ила шундай кенг имкониятлар яратилмоқда.

Фақатгина ёш авлодга таълим-тарбия бериш учун мураббий фидойиликни ўзига касб қилиб олмоғи зарур. Шундагина ўша инсоннинг дилидаги орзу истаклари мустажоб бўлади.

ЭШНИЁЗ МАҚСУМОВ

ДУНДАҲ ЖОЙ ОЛТАҲ АДУБ

этганлардан бири Алп Жамол эканлигини фахр билан тилга олишимиз лозим.

Китобдаги хотираларда адабнинг ўғли иқтисод фанлари номзоди Абдурахмон Асомиддинов, айниқса, қаҳрамон ёзувчи Саид Аҳмад, Ўзбекистон халқ ёзувчилари Одил Ёқубов, Шукр Холмирзаев, Ёқубжон Шукров, адабиётшунос олим Файбулло ас-Саломлар ёзувчининг ижодий хизматлари, у чеккан машаққатлар ҳақида очик-ойдин фикр юритишган. Ачинарлиси шундаки, катта ижодий маҳсулот берган Алп Жамолнинг асарлари шўро даврида тўплам ёки алоҳида ҳолда нашр этилмаган.

Мустакиллик шарофати билан адолат тантана қилди, Алп Жамолнинг тўрт жиллик «Танланган асарлари», «Аччиқни аччиқ кесар» тўплами ёруғлик юзини кўрди. Бу асарларга Саид Аҳмад, Файбулло ас-Салом, Ҳожи Сиддиқхўжа Шоший, Пўлат Мўминлар ўз хотираларида ижобий муносабат билдирганлар.

Хотираларда яна бир характерли факт келтирилади. Собик тоталитар тузум пайтида тил ва адабиёт институтида «Алишер Навоийнинг диний қарашлари» мавзусидаги илмий кенгашда улуг шоир ижодига билдирилган юзаки гапларга чидолмаган Алп Жамол ҳақиқатни айтгани учун институтнинг илмий ходимлигидан бўшатилади. Унинг «Тоштешар» асари эса бир неча марта муҳокама қилинган экан... Лекин бардошли, мустақкам иродали адаб сабр-тоқат қилиб, тушқунликка тушмай, қалам тебратиши давом эттирган ва шу билан бирга фарзандларига яхши тарбия бериб, уларни ҳақгўй, софдил инсонлар қилиб камол топтирган.

Дарҳақиқат, қобил фарзандлар ота васиятларини тўла амалга оширмақдалар. Хусусан, уларнинг танлов йўли билан ёки ижодкорларга ёрдам сифатида мукофотлар бериб, моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаб келаётгани таҳсинга лойиқ.

Алп Жамол ҳақида хотираларни ўқиб шундай хулосага келиш мумкин: Чиндан ҳам Оллоҳ дилга солган асарлар ўлмас, умрбоқий бўларкан. Қўлимиздаги бу китоб ана шу фикрнинг далили бўла олади.

ҲАФИЗ АБДУСАМАТОВ

СОБИҚ СИНФДОШЛАР — СОДИҚ СИНФДОШЛАР

Вақт югуриқ, ҳаёт чархпалак, умр қайтмас. Йиллар вужудни ёшлиқдан қанча узоклаштираверса, кўнгал ёшликка шунчалик яқин бўлаверади. Устозлар байрами арафасида Тошкент шаҳар Шайхонтохур туманидаги Йўлдош Охунбобоев номи 45-ўрта мактабда дийдорни ғанимат билгувчиларнинг учрашуви бўлиб ўтди. Бу ушбу мактабни 1955 йилда тугатган синфдошлар дийдорлашуви эди. Синфда 22 нафар собиқ синфдош ва уларнинг 5 нафар устозлари ҳам бўлишди.

— Ассалому алайкум, имтиҳон топширгани келдингларми? — дея ҳазил билан сўз бошлайди 85 ёшли география ўқитувчиси, уруш фахрийси Қобил ота Мухамедов. — Бугунги дийдорлашув ҳаммамиси учун ғанимат дамлардир. Чунки, бизнинг кўплаб сафдошларимиз, сизнинг бир қанча синфдошларингиз ораминда йўқ. Бу йиғилишимиз шуларнинг хотираси учун ҳам қадрли, деб ўйлайман. Кейинги йилларда ҳам сафимиз бузилмай шундай байрамларда кўришайлик, илойим.

Шундан сўнг мактабнинг иккинчи қаватидаги залда ўқувчи-ёшлар билан мулоқот ўтказилди. Мактабнинг илмий бўлим мудири Фарида Қодирова 45-ўрта мактабнинг бугунги ҳаёти ҳақида қисқача маълумот бергач, собиқ ўқувчилар собиқ устозлари юқорида таъкидлаганимиз Қобил

ота Мухамедов, бошланғич синф ўқитувчиси Пўлат ая Фуломов, математика ўқитувчиси, синф раҳбари, уруш фахрийси Фуломназир ота Жўраев, тарих ўқитувчиси Осиё ая Шокирова ҳамда физика ўқитувчиси Зокир ота Ёқубовларга эсдалик соғваларини топширишди.

— 45-мактабни тугатганимизга 45 йил бўлди. 1955 йилда 10-“Б” синфни 33 нафар синфдошлар битирган эдик. Афсуски, 11 нафар дўстимиз ҳаётдан эрта кўз юмиб кетишди. Ана шулар хотираси, қолаверса, устозлар байрами муносабати билан бу йиғинни ташкил қилдик, — дейди собиқ ўқувчи, ҳозирда Ўрта махсус касб-хунар таълими Маркази раҳбарининг ўринбосари Хайриддин Масъудов. — Синфдошларим турли касб эгалари бўлиб, ўз меҳнат фаолиятларида кўплаб ютуқларга эришганлари ҳам бор. Барчаларини бугунги кўшалоқ байрам билан қутлайман.

Шунингдек, собиқ синфдошлар Алижон Отажонов, Омонулла Сайидаминов, шоир Искандар Раҳмон, профессор Ҳамидулла Салоҳиддиновлар ўз дил сўзларини айтишди.

Мазкур жамоа пойтахтимизнинг «Шаҳидлар хиёбони»га ҳам ташриф буюришиб, ўтганларнинг хотираларига Қуръон тиловат қилишди.

ШЕРАЛИ НИШОНОВ

ТАЖРИБА АЛМАШДИЛАР

Айни пайтда пойтахтимиз ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув муассасаларида "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"ни ҳаётга тадбиқ қилиш бора-сида қатор ижобий ишлар қилинмоқда. Янги 2000-2001 ўқув йилидан пойтахтимизда 9 та касб-хунар коллежи, 3 та академик лицей янги мақомда ўз фаолиятини бошлади. Янги қурилган ҳамда реконструкциядан чиққан таълим муассасаларининг моддий-техник базасини кучайтириш ишлари ҳам босқичма-босқич амалга оширилмоқда. Ушбу тизимдаги таълим мазмунини янгилаш борасида ҳам муайян ишлар бажариляпти. Янги ўқув режа ва дастурлар, айрим йўналишлар бўйича ўқув қўлланмалари ва дарсликларнинг яратилиши сўзимизнинг исботидир. Шу ҳафтада Қурилиш ва миллий хунармандчилик касб-хунар коллежида бўлиб ўтган ил-

мий-амалий семинар ҳам пойтахтимиз маорифчиларининг навбатдаги ижодий учрашувларининг бирига айланди. "Янги инфор-мацион педагогик технологиядан фойдаланиш ва ижодий ишлар мажмуаси" мавзусига бағишланган мазкур тадбирда Тошкент шаҳар ЎМКХТ ўқув муассасаларининг педагог ва муҳандис-педагоглари ўз иш тажрибалари билан ўртоқлашдилар.

Дастлаб семинар иштирокчилари ушбу ўқув йилида янгидан фаолиятини бошлаган Қурилиш ва миллий хунармандчилик касб-хунар коллежи бўйлаб саёҳат қилдилар, коллеж ўқув хоналари, лабораториялар, маданий ва спорт иншоотлари билан танишдилар, бу ерда амалга оширилаётган ижобий ишларнинг гувоҳи бўлдилар.

Сўнг меҳмонлар ушбу замонавий коллежнинг муҳташам мажлислар залига так-

лиф қилиниб, шаҳар ЎМКХТ бошқармаси бошлиғи Ислон Зокиров йиғилганларга семинарнинг мақсади ва вазифалари хусусида гапирдилар. ЎМКХТ Маркази раҳбарининг биринчи муовини Хайриддин Маъсудов айни кунда мамлакатимиз таълим тизимининг ўрта поғонасида рўй бераётган янгиликлар, ижобий ўзгаришлар ҳақида сўзлаб, ушбу яратилаётган барча шарт-шароитлар ўқитувчилар олдида улкан масъулият юклаётганини ўқитирдилар. Бу борада ўқитувчиларимиз эски услублардан воз кечиб, таълим-тарбия жараёнига янги ҳаётга эндашиб самарали меҳнат қилиш шартлигини таъкидладилар. Бошқарма ўқув-услубий хонаси мудираси Раъно Бобоева педагогик технология ва таълим жараёни технологияси асосида ўқитувчиларга қўйиладиган талаблар бўйича маъруза қилдилар.

Президент асарлари бўйича, она тили ва адабиёти, математика, информатика ва ЭХМ, физика, кимё, тарих ва ҳуқуқшунослик каби фанлар, шунингдек, махсус фанлар, жисмоний тарбия, чет тили ўқитувчиларининг жами ўнта шўъба ишлари ташкил қилиниб, унда пойтахтимиз таълим муассасаларидан энг тажрибали, ижодкор ўқитувчилар ўқитишнинг янги технологиялари бўйича ноанъанавий дарслар ўтдилар.

Илмий-амалий семинар якунида ҳар бир шўъбадан масъул вакил сўзга чиқиб, шўъба йиғилишида муҳокама этилган масалалар юзасидан таклифлар бердилар.

Нурлан УСМОНОВ,
"Маърифат" мухбири

Tadbir

1-Тошкент педагогика билим юртида ўтказилган тадбир ана шундай номланди. Чилонзор тумани ҳокимияти билан ҳамкорликда ўтказилган ушбу давра суҳбатида туман хотин-қизлар кўмитаси, туман ички ишлар бўлими, туман прокуратураси, туман диний назорат бўлимида вакиллар иштирок этди.

Унда билим юрти жамоаси олдидаги вазифалар хусусида ушбу маскан директори Мунаввара Исмоилова сўзлади. Талабалар заминимизда

лар эмас, мана шундай бахслар керак. Улар ўзларини қийнаган саволларга жавоб оладилар. Фикрларини баён этишни, бахслашиш одобини ўрганадилар.

Билим юрти директори Мунаввара опа Исмоилова бир оз толиққан бўлса-да, учрашувдан, талабаларнинг қуюнчақлик билан бахслашганлари, Ватан тақдирига бепарво эмасликлари билан ниҳоятда хурсанд эди.

— Талабаларингизнинг деярли барчаси қизлар экан. Уларни асраб-авайлаш анча қийиндир, — дея сўрадим опадан.

моқда. Вилоятдан келган талабалар учун ётоқхона бор. Уч маҳал бепул овқат билан таъминланганмиз. Ётоқхонанинг яхши томони шуки, талабалар доимо кўз олдимизда бўлади.

Биласизми, биз нафақат педагоглар тайёрлаймиз, балки талабаларимиз орқали уларнинг оиласига ҳам таъсир қиламиз. Табиийки, улар ўз таассуротларини оиласида, дўстлар даврасида сўзлаб беради. Бугунги хурсандлигимнинг сабаби ҳам шу. Барча меҳнатларимиз зое кетмагана

ИЖОДИЙ ҲАМКОРЛИК МЕВАСИ

Маълумки, бугунги кунда мамлакатимизда ёшларнинг дунёқарашини кенгайтириш, уларга замон талаблари даражасида таълим-тарбия бериш, келажакда ўз ҳуқуқ ва бурчларини аниқ билиб, масъулиятли шахс бўлиб етишишлари учун кенг имкониятлар яратиб берилмоқда. Тошкент Давлат техника университети қошидаги Чилонзор академик лицейида ўқувчиларнинг ҳуқуқий билимини ошириш мақсадида ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари билан ҳамкорликда бўлиб ўтган учрашув юқоридаги фикримизнинг далилидир.

Учрашувда республикада мавжуд қонунлар, уларнинг моҳияти, мақсади ва ҳаётимиздаги ўрни ҳақида батафсил маълумот бериш баробарида, бош қомусимиз бўлмиш Конституциямизга, юртимизда юргизилаётган сиёсатга қарши кучлар, улар солаётган таҳдидларнинг зарарли оқибатлари туғрисида айтилган фикрлар лицей ўқувчиларини қизгин муҳокамага тортди. Шунинг таъкидлаш жоизки, ҳар бир лицей ўқувчисининг ўз ҳуқуқини билишга булган қизиқиши учрашув қатнашчиларида катта таассурот қолдирди. Бундан ташқари ҳуқуқ-тартибот органи ходимлари ўқувчиларга жиноят, жиноий жазо турлари ва республикада таҳдид солаётган "ҳизбут таҳрир" ва ваҳобийлик оқими, унинг жаҳон ҳамжамиятига келтираётган зарари, қанчадан-қанча халқлар боши-

га ёғдираётган қулфатлари ва аянчли оқибатлари ҳақида маълумот бердилар. Жумладан, Чилонзор тумани халқ суди судьяси А.Мелиев шундай деди:

— Менинг кўп йиллик иш тажрибам давомида вояга етмаган ёшлар устидан қўзғатилган жиноий ишлар сони кўпроқ учрайди. Сабаб, улар ҳали ҳаётни тулиқ англаб, ҳаётнинг ҳаром ва ҳалоллигини фарқида тушуниб етмаганлар. Албатта, ёшларни суд залида судланувчи сифатида қўриш жуда ҳам аянчли ҳол. Менинг истагим, сиз ёшлар, ўз имкониятларингизни кучга солиб, сизга яратиб берилётган шарт-шароитлардан унумли фойдаланиш, тинмай изланишда бўлинг, зеро, юртим, элим деб ёниб яшаган ҳар бир инсон ҳеч қачон унга қарши қурол қутармайди. Диний масалага келадиган бўлсак, дин ниқоби остида ортиқча чиранаётганлар аслида жиноятнинг тор кучаларида юрган юртфурушлардир. Уларни муқаррар жазо қўлга олиш аниқ...

Бундай учрашувнинг айнан лицей ўқувчилари ўртасида ўтказилиши бежиз эмас, албатта. Чунки вояга етмаган, ҳали ҳаётда ўз йулини, ўзини топпаган ўқувчи бу каби учрашувларда айтилган фикрлардан узиға тегишли ҳулосаларни чиқариб олади ва ўз келажиги, Ватани, она халқи учун сидқидилдан меҳнат қилишга ҳозирдан замин яратиб боради.

Эркин МИРЗАЯШЕВ

«ЭГАЛИК ЮРТ ЭРКИНИ БЕРМАС»

етишиб чиққан фозила аёллар ҳаёти ва ижоди ҳақида гапириб берган шарқшунос олима Муборак Юнусхўжаеванинг фикрларини қизиқиш билан тингладилар. Тўмарису Қурбонжон додхо, Нодираю Анбар отинлар номи тилга олинди.

Иккинчи давра суҳбатига Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигига қарашли тиббиёт билим юрти талабалари ҳам таклиф этилдилар.

Бахсу мунозаралар қизиди. Ёшлар ўзларини қизиқтирган саволларга қониқарли жавоб олдилар.

Талабаларга қуруқ маъруза-

— Тўғри англабсиз, — деди опа жилмайиб. — Биз бу ерда бошланғич синф ўқитувчиларини тайёрлаймиз. Бўладиган бола бошидан маълум, деган мақол бор халқимизда. Бунда ҳикмат кўп. Ўқувчиларнинг комил инсон бўлиб етишиши мактабдаги илк қадамидан бошланади. Шунинг учун ҳам бошланғич синф ўқитувчиларига кўп нарсаси бегона. Уларда нафақат билим, балки ҳушёрлик, зукколик хислатлари ҳам бўлиши зарур. Шунинг учун ҳам биз қизларнинг одоби, қийиниши, ўзини тутишига катта эътибор қаратганмиз.

Айни пайтда билим юртимизда 2300 нафар талаба таҳсил ол-

нига, Юртбошимиз эккан эзгулик уруғининг ёш дилларда униб чиққанидан, уни парвариш этаётганимиздан хурсандман...

Опадаги, талабалардаги кўтаринки кайфият менга ҳам юкди. Кўчада ўз юмушлари билан шошиб кетаётган одамларга қараб, Президентимизнинг: "Бу юртнинг ўз эгаси бор. Бу юртнинг эгаси — заҳматкаш, олижаноб, кўпни кўрган, иродаси мустаҳкам, иймони бутун халқимиздир. Эгаси бор юрт душманга оёқ ости бўлмайди", деган сўзлари ҳаёлимдан ўтди.

Абдурахмон ЖўРА

ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАР
ДАРС ТИНГЛАШДИ

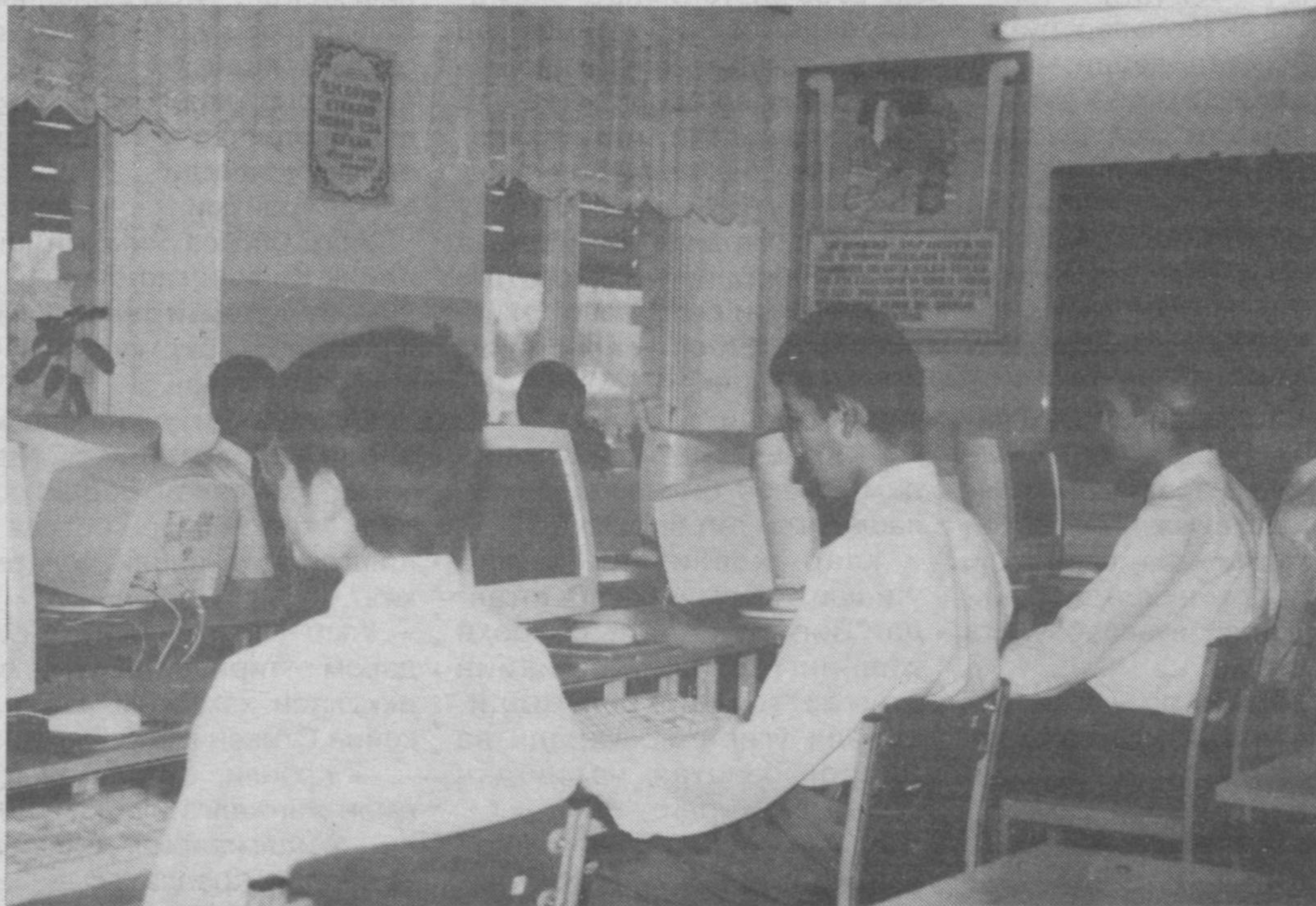
Яқинда Ўзбекистон Миллий Университети қошидаги Олий Педагогика институтини навбатдаги тингловчилар — вилоят олий ўқув юртларининг профессор-ўқитувчилари тугатишди. Якуний мажлисда институт директори "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва малака ошириш тизими муаммолари" мавзусида маъруза қилди. ТермизДУ Ш.Раҳматулла-педагогика ин-

Xabar

зусида маъруза кафедра мудире, Нукус Давлат университети ўқитув-

чиси К.Атамуратовлар курс давомида ўқилган маърузаларнинг илмий савияси ва долзарблигини эътироф этишди. Институт ўқитувчилари тингловчиларни энг сўнгги маълумотлар билан "қуроллантириш" йўлида ҳамиша изланадилар. Зеро, бу галги тингловчилар ҳам ўз олий ўқув юртларига қайтишар экан, ҳамкасбларини ҳам бундан бахраманд этадилар.

МУХБИРИМИЗ

Крэнли анжирдан яна бир бўлакни тишлаб узиб олди ва чиқитини отиб юборди.

— Болаларнинг менинг қошимга келишларига изн беринг ва уларнинг йўлини тўсманг, — деди Глинн ёқимли овоз билан.

— Ярамас маймун! — деди баттар қаҳри кўзиб Крэнли. — Тангрига шак келтирган ярамас маймун!

Темпл ўрнидан туриб, Крэнлини итариб юборди ва Глиннга яқинлашди.

— Ҳозир сиз айтган бу сўзлар, — деди у, — Инжилдан: болаларнинг менинг қошимга келишларига изн беринг ва уларнинг йўлини тўсманг.

— Сен яна бир оз ухласанг бўлармиди, Темпл, — деди О'Кифф.

— Гап шундаки, яъни мен айтмоқчи бўлган гап шуки, — давом этди Темпл Глиннга мурожаат қилиб. — Иисус болаларнинг қошига келишларига тўсқинлик қилмаган. Хўш, унда нега черков уларни, чўқинтирилмай туриб вафот этса, ёппасига дўзахга жўнатади?

— Сен ўзинг чўқинганмисан, Темпл, — сўради заҳил юзли талаба.

— Йўқ, барибир, нега энди уларни дўзахга жўнатишади. Ахир, Иисус улар қошимга келсин, деб турган бўлса? — такрорлади Темпл кўзлари билан Глиннга тешиб юборгудай тикилиб.

Глинн йўталди ва асабий қикиллаб кулиб юборишдан ўзини зўрға тутиб, шамсиясини силтаб, ҳар бир сўзни салмоқлаб секин мингирлади:

— Модомики, бу агар сен айтгандай бўладиган бўлса, мен ҳам юзингда кўзинг борми, демай сўрашга журъат этаман: хўш, "бундай" дегани қаердан пайдо бўла қолди?

— Чунки черков шафқатсиз, қари гуноҳкор хотинлардай марҳаматсиз, — деди Темпл.

— Бу масалада сен эски ақидаларга ёпишиб олгансан, чоғи, Темпл? — қувлик билан сўради Диксон.

— Авлиё Августин¹ чўқинтирилмаган болалар дўзахга тушадилар, дейди, — жавоб қилди Темпл, — чунки унинг ўзи ҳам раҳмсиз қари гуноҳкор банд бўлган.

— Сен, албатта, билармонсан, — деди Диксон, — бироқ мен, барибир, бундай ҳолатлар учун маҳшарда жавоб берилади-ку, деб ҳисоблардим доим.

— Нимаси билан баҳшашасан унинг, Диксон, — жаҳл билан гапга аралашди Крэнли. — Гаплашма у билан, башарасиям қарама, яхшиси, бўйнига арқон сол-да, бакироқ эчкидай етаклаб уйига олиб кет уни.

— Маҳшар эмиш! — қичқирди Темпл. — Мана сизга фаройиб кашфиёт! Бу, ахир, дўзахнинг ўзи-ку!

(Давоми. Боши газетамизининг ўтган сонларида.)

— Бироқ нохушликлардан холи, — таъкидлади Диксон.

У кулиб туриб болаларга қаради ва деди:

— Ҳарқалай, мен бу ердаги кўпчиликнинг фикрини айтдим, деб ўйлайман.

— Бўлмаса-чи, — деди Глинн қатъият билан. — Ирландия бу масалада яқдил.

У шамсиясининг учини айвоннинг тош ётқизилган ерига уриб тақиллатди.

— Дўзах, — деди Темпл. — Иблисининг урғочи жуфтлари² тўқиган бу уйдирмани мен эъзозлашим мумкин. Дўзах — римликлар ўйлаб топган, худди рим деворларидай нураб бўзилган, бемаъни нарсаси. Бироқ маҳшар дегани нима?

— Уни жойига элтиб ухлатгин! — қичқирди О'Кифф.

Крэнли Темплга ташланди, кейин тўхтаб, оёқларини таппиллатиб, товукни қувгандай кишлади:

— Киш!..

Темпл чаққон ўзини четга олди.

— Биласизларми, маҳшар нима дегани? — қичқирди у.

— Бундай нарсалар бизнинг

Улар тинч, сокин ҳавода, "Адельфи" меҳмонхонасидаги биллиард ўйинини давом эттириш ҳақида бақириб-чақириб ваъдалаша бошлашди.

Стивен бир ўзи олдинга юрди ва Килдерстрит рўпарасидаги "Заранг ости" меҳмонхонаси олтидан чиқди, тўхтаб, сабр қилиб кутиб турди. Меҳмонхонанинг номи, силлиқланган ёғочнинг туссизлиги, бинонинг кўримсиз олд томони тасавурида нафратомуз тикилиб турган кишининг назаридай, кўнглига оғир ботди. У меҳмонхонанинг хира ёритилган айвонига асаби бузилиб қаради ва у ерда сокин, силлиқ кечаётган ирланд зодагонларининг ҳаётини кўз олдига келтирди. Улар қандай қилиб юқори лавозимларни қўлга киритиш, ер-мулк эгаларини қўлга олиш ҳақида ўйлашади; деҳқонлар қишлоқ йўлларида тўхтаб, уларга эгилиб таъзим қилишади; зодагонлар турли-туман французча таомларнинг номини билишади ва чийиллаган, чинқирган овоз билан хизматкорларга буйруқ беришади, бироқ уларнинг калон-

Дин масаласидами? — Ҳа, — жавоб қилди Стивен.

— Онанг неча ёшда? — бир оз сукут сақлаб сўради Крэнли.

— Ҳали унча қаригани йўқ, — жавоб қилди Стивен.

— Онанг ҳайитда менинг чўқинишимни хоҳлайди.

— Сен-чи?

— Чўқинмайман.

— Хўш, нима учун?

— Бўйсунмайман⁵, — жавоб қилди Стивен.

— Бу гапни олдин кимдир ҳам айтган, — деди хотир-жам оҳангда Крэнли.

— Нима кипти, энди мен айтаяпман, — қизишди Стивен.

— Ўзингни бос, азизим. Бунча қайнаб-тошмасанг, жин урсин, — деди Крэнли Стивеннинг қўлини тирсаги билан қисиб.

Бу гапни у асабий кулимсираб айтди ва Стивеннинг юзига самимий қараб, такрорлади:

— Ўзинг сезаяпсанми, сен жуда асабийсан?

— Тўғри, биламан, — деди Стивен ҳам кулимсираб.

Уларнинг ўртасидаги совуқчилик кўтарилди ва яна улар ўзларини бир-бирларига қадрдон дўстдай ҳис этишди.

— Сен вино ва нон Христнинг тани ва қони эканига ишонасанми? — сўради Крэнли.

— Йўқ, — деди Стивен.

— Демак, ишонмайсан?

— Ишонаман ҳам, ишонмайман ҳам.

— Ҳатто жуда кўпчилик диндор кишиларда ҳам шубҳа бўлади, бироқ улар шубҳаларини енгитишда ёки шунчаки эътибор қилмай қўйишади, — деди Крэнли.

— Эҳтимол, сенинг гумонларинг жуда кучлидир?

— Мен уларни енгитишга истамайман, — эътироз билдирди Стивен.

Крэнли, бир дақиқа нима дейишни билмай турди, кейин чўнтагидан куртилган анжир олиб, оғзига солмоқчи бўлди, бироқ Стивен уни тўхтатди:

— Ҳой, тўхта, сен оғзингни тўлдириб туриб мен билан бу масалада гаплаша олмайсан.

(Давоми бор.)

ИЗОҲЛАР:

1. Августин Аврелий (354-430) — таниқли христиан илоҳиётшуноси, черков оталаридан бири.

2. Шайтоннинг қизи ва хотини — Бадгуноҳ назарда тутилаётир. Бу образ Ж.Мильтоннинг "Йўқотилган жаннат" асарида келтирилган.

3. Роскомон — Ирландиядаги графлик ва шаҳар номи.

4. Р.Вагнернинг "Зигфрид" операси назарда тутилаётир.

5. Шайтоннинг жаннатдан қувилиш чоғида айтган гапи.

Жеймс Жойс

МУСАВВИРНИНГ ЁШЛИКДАГИ ШАМОЙИЛИ

Роман

Роскомонда³ қандай аталишини биласизларми?

— Киш!.. Кет, йўқол! — қичқирди Крэнли кафтини кафтига уриб.

— Бало дегани, баттар дегани, — нафратланиб қичқирди Темпл, — мана, сизларнинг маҳшарларинг нима.

— Кўлингдаги чўпни бериб тур, — деди Крэнли.

У Стивеннинг қўлидаги тохивични юлиб олди ва зинадан пастга қараб югурди, бироқ Темпл ортидан қувиб келаётган оёқ товушини эшитиб, худди эпчил ва оёғи илдам ҳайвондай, зум ўтмай қоронғуга ғойиб бўлди. Крэнлининг оғир этиклари майдончада гурсиллаб товуш чиқарди, кейин вазмин тапиллаб, чагилтошларни сочиб ташланган қадам товуши эшитилди.

Қадамлар зардали эди ва Крэнли зардали, илкис ҳаракат билан хивични Стивеннинг қўлига тутқазди. Стивен бу зардали ҳаракатнинг айрича сабаби борлигини ҳис этди, бироқ ўзини сезмаганга олиб, босиқлик билан Крэнлининг қўлига қўлини текизди ва хотиржам деди:

— Крэнли, мен сенга айтдим-ку, сен билан маслаҳатлашадиган гап бор. Юр.

Улар ҳовличани кесиб ўтишди. Айвон зинасига етганда "Зигфрид"даги сайроқи кушнинг товушидай майин хуштак товуши эшитилди.

Крэнли ўгирилиб қаради ва Диксон хуштак чалишдан тўхтаб, қичқирди:

— Йўл бўлсин, жўралар? Уйинни охирига етказмаймизми, Крэнли?

димог оҳангдаги буйруқларидан қоқоқликлар, гўлликлар сезилиб туради.

Уларни гафлатдан уйғотишнинг иложи бормикан, қандай қилса уларнинг фарзандларидан ўзларига ўхшаган ожиз, нотавабон бўлмаган авлод етишади. Тобора қуюқлашаётган шом қоронғусида Стивен ўзи мансуб бўлган халқнинг ўй-хаёллари, умид-орзулари қоронғу қишлоқ кўчаларида, гавжум дарахтлар тагида, сув ва ботқоқликлар устида кўршапалакдай чарх уриб юрганини ҳис этди. Дейвин кечаси қишлоқ йўлидан келаётганда эшиги олдида уни қишлоқ аёли кутиб турган. Аёл унга бир коса сут тутиб, уни ичкарига таклиф қилган, чунки Дейвиннинг кўзлари ювош, бундайлар сир сақлай олади.

Кимдир унинг қўлини маҳкам сиқди ва у Крэнлининг овозини таниди:

— Сурдикми.

Улар бир оз жим кетишди. Кейин Крэнли гап очди:

— Бу лаънати телба Темпл! Худо ҳақки, бир кун мен уни уриб ўлдираман.

Бироқ энди унинг овозида зарда сезилмасди. Стивен ўзига ўзи савол берди: қизнинг у билан айвон остида танишганини Крэнли эслармикан?

Улар ўнгга бурилиб, йўлни давом эттиришди. Бир оз вақт иккаласи ҳам жим кетишди, кейин Стивен гап бошлади:

— Крэнли, бугун мен жуда ёмон жанжалга йўл қўйдим.

— Уйдагиларинг биланми? — сўради Крэнли.

— Онан билан.

ТАЪЛИМ: СИФАТ ЖИҲАТДАН ЎСИШНИНГ БОШЛАНИШИ

1996 йил июнда Уммонда ўтказилган кенгашда Джомтён конференцияси мақсад ва вазифаларининг амалга жорий этилиши атрофида таҳлил этилди. Унда 80-йилларга келиб пасайиб кетган таълимга жалб этиш кўрсаткичининг бир мунча кўтарилгани эътироф этилди. Конференцияда қабул қилинган умумий таълим концепцияси барча давлатларда асосий эътиборда бўлаётгани, 2000 йилга қадар мактаблар ҳар бир мактаб ёшидаги болани қамраб олишига эришиш ҳаракати алоҳида қайд этилди. Лекин 90-йиллардагига нисбатан 1996 йилда дунё бўйича 50 млн. кўп бола мактабларга қатнаган бўлса-да, ўқувчиларнинг умумий сонига кўра қиз болаларнинг ҳиссаси амалда ўзгаришсиз қолаётган эди. Бу аҳолининг кескин ўсиб бориши, айниқса, 6-11 ёшли болалар сонининг ортиб кетиши билан характерланади.

Ер юзининг турли ҳудудларида вазият бу жиҳатдан бир хил эмас. Масалан, Шарқий Осиё ва Тинч океани, Лотин Америкаси, Кариб денгизи ҳавзаси мамлакатларида Джомтён конференциясида қўйилган мақсад сари яқинлашиш кузатилган бўлса, Жанубий Америкада 50 млн. бола ҳали ҳам мактаб нималигини тасаввур қила олмайди. Айрим мамлакатларда эса, аҳоли сонининг ўсиб бориши натижа-сида мактабга келувчи болаларнинг ҳам ортиб кетишининг ўзи катта муаммога айланиб қолаяпти. Ўқув биналари, жиҳозлару қўлланмалар ва ўқитувчилар етишмайди.

Марказий ва Фарбий Европа давлатларида ҳамда собиқ иттифоқ таркибидан чиққан мустақил мамлакатлар эса, таълим тизими ҳам бозор иқтисодиёти шароитларини бошдан кечирмоқда.

Таъкидлаш жоизки, 90-йиллардан сўнг, барча минтақаларда, жумладан, санотлашган энг қудратли мамлакатларда ҳам таълимга эътибор ижобий томонга ўзгарди.

Таълимда юқори сифатга эришиш иштиёқи, ҳаракати кучайди. Лотин Америкаси мамлакатларида бошланғич, ўрта ва олий маълумотлилар сони бир неча баробар ортди. Шарқий Осиёда эса, болаларни бошланғич таълимга жалб этишда улкан муваффақиятларга эришилди. Қиз ва ўғил болаларнинг мактабга жалб этилишидаги фарқ деярли, йўқотилди. Амалга оширилган ишлар, интилишларни ижобий баҳолаш мумкин бўлса-да, мамлакатларда берилаётган таълим-тарбия натижаларини умумий даража деб бўлмайди.

ЮНИСЕФнинг "Таълим" журналидан Ф.КАРИМОВ таржимаси.

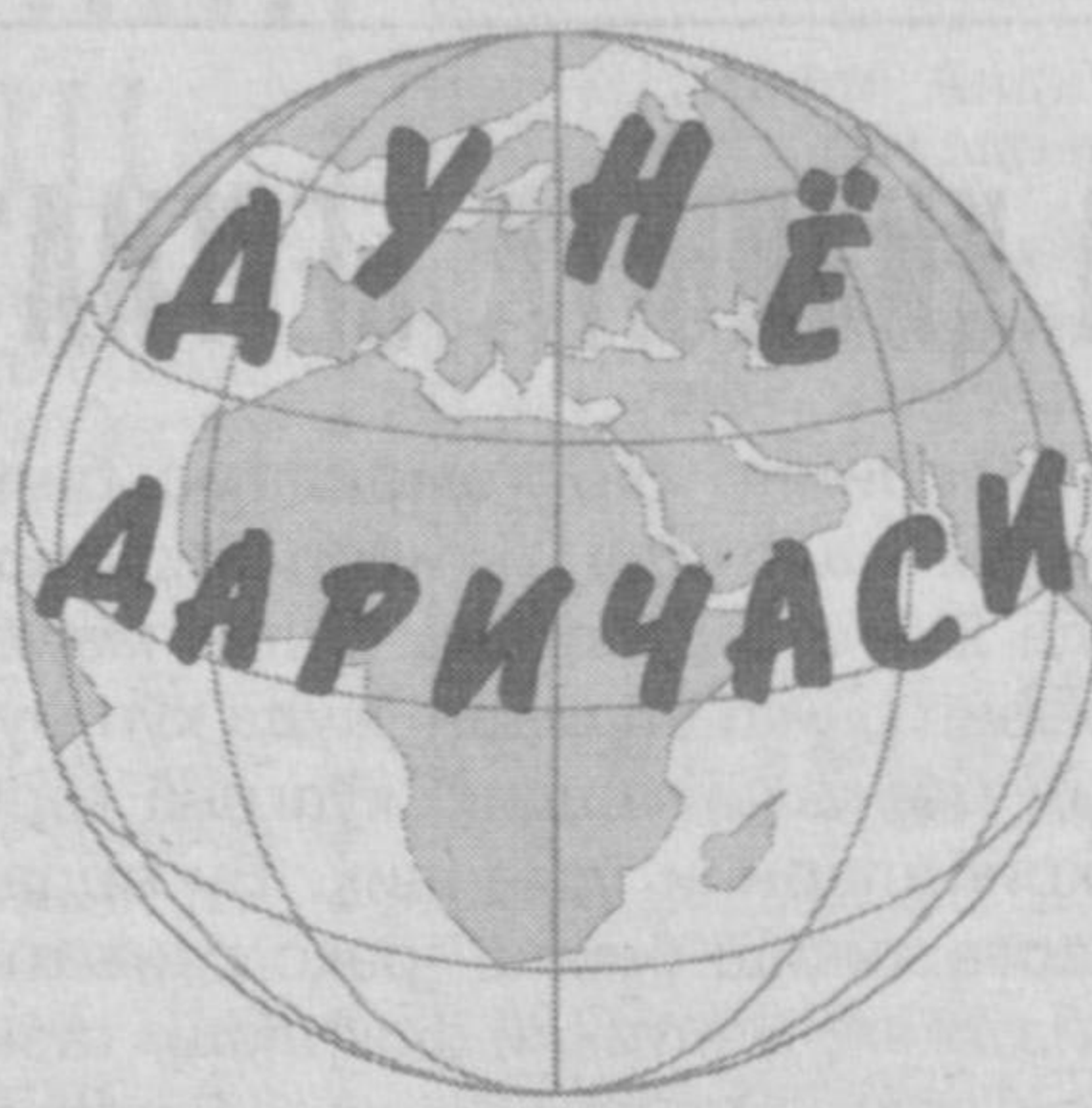
ЕР
ЮЗИДА

Сўнгги ярим йил давомида Хитой полицияси тирик "товар" билан савдо қилувчи жиноий гуруҳлар исканжасидан 123 мингдан ортиқ аёл ва болаларни олиб чиқишга муваффақ бўлди.

Американинг IBM корпора-

цияси янги суперкомпьютер яратди. Ушбу компьютер секундига 12,3 триллион операцияни бажара олади. IBM вакиллари сўзларига қараганда, худди шунча операцияни бажариш учун оддий калькулятор билан қуролланган кишига 10 миллион йил керак бўлади.

Ҳиндистон ҳукумати ва Дехли шаҳри маъмурияти республика пойтахтида ядровий ҳужумдан муҳофазаланиш учун қатор ертўралар қуриш масаласини кўриб чиқмоқдалар. Бу ҳақда "Дехлининг ҳарбий режа-

си" маърузасида хабар берилди.

Американинг Миннеаполис шаҳрида (Минесота штати) "Хуфёна ароқхўрлар(ХА)" ташкилотининг 11-халқаро конференцияси бўлиб ўтди. Унда "шайтон суви"ни ичишни ташлашга қатъий аҳд қилган 87 мамлакатдан 50 мингга яқин киши иштирок этди. ХА халқаро конференциялари 1950 йилдан бошлаб ҳар 5 йилда ўтказилиб келинмоқда. Ушбу ҳаракат 150 мамлакатнинг 2 миллион нафар кишининг бошини

қовуштириб турибди. Анжуман қатнашчиларининг сўзларига қараганда, ушбу форум ичишни бас қилмоқчи бўлган ҳар бир шахсга бу ёмон одатни ташлашга реал имконият яратади.

Англиянинг "Манчестер юнайтед" футбол жамоаси ишқибозлари ушбу жамоа ҳақида мюзикл (музыкали фильм) яратишмоқчи. "Орзулар театри" деб номланиши режалаштирилган ушбу фильмга ишбилармон Патрик Нэлли хомийлик қилади. У фильмга 3,2 млн. фунт стерлинг сарфламоқчи.

КАМПИРЛАР ПОЛИЦИЯ
ХИЗМАТИДА

Кўшининг уйига мўраламоқ хунук иш, дейишади. Лекин бразилиялик ҳуқуқ посбонларига бу гап тегишли эмас кўринади. Рио-де-Жанейро полицияси жиноятчиликка қарши курашда янги дастурни йўлга қўйди. Ушбу дастур "Синчков кўшни" деб номланади.

Қирқ нафар кампирга кузатиш учун дурбинлар топширилди. Шундан сўнг бувижонлар кўшни уйларда рўй берётган ҳодисаю воқеаларни кузата бошладилар. Ушбу ўзига хос тажриба тез-орада ўз самарасини берди. Кекса аёллардан бири бир гуруҳ ўсмирларнинг хонадонни ўмараётганликларини кўрган ва тезда полицияга хабар қилган. Ёш жиноятчилар ўша ернинг ўзидаёқ қўлга туширилган. Шундай қилиб, энди қизиқувчанлик ҳам қонун ҳимоясига олинди.

Молдовада жуда таниқли бўлган "Теле-Бинго" ўйинининг рекламаси ўн ёшли Эльвира Р. билан қалтис ҳазил қилди.

рани дарҳол яқин орадаги касалхонага ётқизилади. Фақатгина дўхтирларнинг қаттиқ саъй-ҳаракати билан қизалоқ омон қолди.

РЕКЛАМА ҚУРБОНИ

Радио ва телевизор карнайдан тез-тез чиқиб турадиган "Бинго" сўзи таъсирига тушиб, қизалоқ шу номли тозаловчи воситани хўшлаб кўради. Оғир захарланган Эльви-

Элвира эса тузалиб чиққач, ўша "Бинго" телеўйини чиптасини сотиб олади ва афсус ҳеч нарса юта олмайди. Хулоса — болаларингизни реклама таъсиридан узоқроқ тутинг!

Кўринишидан анча хотиржам швейцарияликларни стресс (ўта асабийлик) қийнаётган экан. Маълум бўлишича, улардан ҳар тўртинчиси тез-тез стресс ҳолатига тушаркан. Ва бу нафақат маълум бир шахсга, балки бутун бир давлатга салбий таъсир этаркан. Сўровномада иштирок этганларнинг 95 фоизи ишора қилишича, психологик зўриқишнинг асосий сабаби касб соҳаси билан боғлиқ. Стресслар иш кучининг

АСАБИЙ
ШВЕЙЦАРИЯЛИКЛАР

камайиши, дўхтирлар хизматига тўланадиган ҳақлар, дори-дармон харажатларининг ошишига сабаб бўларкан. Оқибатда буларнинг ҳаммаси давлатга каттагина миқдорга тушади — ҳар йили 4,2 млрд. Швейцария франки (2,4 млрд. АҚШ доллари). Мутахассислар швейцарияликларни Фарбий Оврўпонинг бошқа давлатларида стрессга чалинганлар сони кам эмас, дея "овутишяпти".

"ЎРТАЧА" МИЛЛИОНЕР БЎЛИШ ҲАҚИДА
НИМА ҚИЛИШ КЕРАК?

Америкалик олим Томас Стэнли ушбу саволга жавоб топишга ҳаракат қилди ва унинг меҳнати самараси сифатида "Миллионерлар мияси" китоби дунёга келди. Стэнли АҚШда яшовчи 1300 нафар миллионер биографияси асосида ўз изланишларини олиб борди. Уларнинг таржимаи ҳолини ўрганиб чиққач, муаллиф бир хулосага келди: миллионер бўлиш учун бадавлат оилада туғилишинг, машҳур ўқув масканларида доимо зўр ўқишинг, обрўли дўстларинг бўлиши керак, деган қилишдаги тушунча ҳақиқатга тўғри келмайди. Стэнлининг ўз китобида ёзишича, ҳозирги замон миллионерларининг аксарияти ўртача талаба бўлган эканлар. Айримлари эса умуман олий маълумотсиз эканлар. Лекин шуни ҳам тан олиш керакки, уларнинг ҳаммаси ёшликларида ноқўл ишбилармонлиги, мақсадга интилувчанлиги, таваккалчилиги ва меҳнатсеварлиги билан бошқалардан ажралиб туришган. Бундан ташқари миллионерлар ўз ишларига ижодий ёндашишни би-

лишади ва асосийси, бундан завқ олади-лар.

— Замонавий "ўртастатистик" миллионер —, деб ёзади Стэнли, — бу йилига тахминан 749 минг доллар топадиган, ўртача 9,2 млн. долларлик маблағга эга 54 ёшли эркак. Ҳозирги миллионерларнинг деярли ярми ўзининг хусусий бизнесига эга ёки маълум бир корпорациянинг топ-менежери бўлиб ишлашади. "Оддий" миллионер — яхши оилапарвар киши, бир аёл билан деярли 30 йилдан бери турмуш қуриб келмоқда ва 3 фарзанди бор. Аксарият бадавлат кишилар ўтқир ақл эгалари бўлганликлари сабабли эмас, балки ростгўйлик, тартиб-интизом, тинимсиз меҳнат орқали бойиганликларини эътироф этишади.

Бироқ амалиётнинг кўрсатишича, молиявий иқболнинг яна бир асосий сабаби мавжуд — ҳар бир бўлғуси миллионернинг кунлардан бир кун жуда катта омади чопган. Омадли бўлинг, азиз ўқувчи!

МЕҲНАТКАШ ЮНОНЛАР

Кўпчилиكنинг фикрига кўра, юнонлар осойишта ва бир текис умр кўришаркан. Қаҳвахона ёки тунги клубларда тонггача ўтиришни хуш кўришади. Ишга бир соат атрофидаги кеч қолиш уларда кечикиш, деб ҳисобланмайди...

Оврўпо комиссиясининг махсус тадқиқотидан олинган сонлар эса умуман бошқа манзарани кўрсатапти. Кўпчилик юнонлар ўта меҳнатқашдирлар. Уларнинг 43 фоизи ҳафтасига 40-47 соат ишлайдилар, 37 фоизи — ҳатто 47 соатдан ортиқ ва фақатгина 20 фоизи 40 соатдан оз вақт мобайнида меҳнат қилишади. Бундан чиқадики, юнонлар Оврўпо, АҚШ ва Япония аҳолисидан кўпроқ ишлашар экан. Бир йилда улар иш жойларида 1940 соат вақт ўтказишади. АҚШ ва Японияда эса бу кўрсаткич 1790 ва 1905 соат атрофида.

Хулоса қилиб айтганда, юнонлар ишлашга ҳам, мириқиб дам олишга ҳам вақт топа олишади.

Ие, ҳар бир қадамда ту-тунини бурқситиб турган тўрт оёқли "арава"ларга дуч келиб турсаю, яна қанақа "машинасиз кун" ҳақида гап бўлиши мумкин, дея ажабланаётгандирсиз? Лекин шундай кун бор ва у ҳатто халқаро кўламда ўтказилиб келинмоқда.

"Машинасиз кун" гоёси дастлаб турли мамлакатлар ва шаҳарларда мустақил равишда пайдо бўла бошлаган. Нидерландияда шундай кун расмий равишда илк бора 1972 йили ўтка-

ров босиб кетиш хавфидан қўрқмай болалар билан айланиб юришинг мумкин. 1974 йили Машинасиз кун Швейцарияда, 1981 йили ГДРда ўтказила бошланди.

1994 йили Оврўпо Иттифоқи томонидан Машинасиз кунни ўтказётган шаҳарлар тармоғи тасдиқланди. 2000 йил 24 февралда Машиналардан холис кун Колумбиянинг Богота шаҳрида ўтказилди. У ерда ҳар кунни йўл-транспорт ҳодисалари оқибатида 2-3 киши оламдан кўз юмади. Ўша

МАШИНАСIZ КУН

зилганди. Ўшандан буён ушбу мамлакатда велосипед транспорт воситасининг барча ҳуқуқларини, жумладан, алоҳида йўлакчага эга бўлиш ҳуқуқини ҳам олди. Италиянинг кўпгина шаҳарларида "экологик кун" ҳар ойнинг илк якшанба кунинида ўтказилади. Шундай кунларнинг ҳар бирида у ёки бу абадий бойлик — маданият, спорт, болалар, мусиқа мадҳ этилади. Шу кунни Рим, Флоренция, Генуянинг автомобиллардан холис бўлган кўчаларида ҳеч қандай зарарли газлар тутунидан, сени би-

куни сўнгги уч йил мобайнида ҳеч ким жароҳат олмади, ҳаводаги ис газини кескин қамайганди.

Расмий Халқаро машиналардан озод кун деб 22 сентябрь эълон қилинди. Ушбу санани нишонловчи шаҳарлар сафи тобора кенгайиб бормоқда.

Ўтган йили ушбу тадбирда асосан Оврўподаги 150 шаҳар қатнашди. Шу кунни кўпчилик шаҳарликлар иш ва ўқиш жойларига жамоат транспортида, велосипеду роликларда, электромобилларда боришади.

ИНТЕРНЕТ
ШАЙДОЛАРИ

Олмонларга Интернет жуда хуш келганга ўхшайди. Айниқса, иш жойидан ушбу глобал тармоққа тўғридан-тўғри улааниш имкониятига эга бўлган кишиларга у роса ёқиб тушган. 16,2 млн. киши ўз ишхонасидаги хизмат компьютерларини шахсий мақсадларда қўллашади. Шундай ишчиларнинг Интернетдаги руҳсатсиз ҳафталик ўтказган вақти 3,2 соатни ташкил этади.

Шуни ҳам айтиб ўтиш жоизки, ГФРда бир меҳнат соати 49,23 маркага баҳоланади. Интернет "ёрдам"ида йўқотилган иш вақти ҳисоблаб чиқилса, у бюджетга жуда катта зиён келтираркан — йилига 104 млрд. марка! Бунга Интернетда ишлаш ҳақини кўшинг. Иш берувчилар ушбу "қароқчилик"нинг олдини олишга ожизлик қилишмоқда.

ЗИЛГА САБАБ БЎЛГАН ҲАЗИЛ

30-йилларда АҚШнинг "Коламбия" радиоуза-тиш компанияси Г.Уэльснинг "Оламлараро жанглари" романининг инсценировкасини радио орқали эфирга узатди. Эшиттириш муаллифи унга ҳужжатли аниқлик тусини беришга ҳаракат қилди. У воқеа бўлаётган манзилни Америкага кўчириб, постановка номини ўзгартирди ("Марсликлар ҳужуми") ва асарни шундай қайта ишладики, эшиттириш ўта таъсирчан ва шу аснода реал бўлаётган воқеаларнинг хроникал ҳисоботидек қулоққа чалинарди.

Дастур таассуроти қутилмаган натижа берди: у бир соат давом этди, холос — кечқурун соат 8 дан 9 гача, бироқ уни камдан-кам инсон

охиригача тинглай олди ва Ерга ҳамла қилган марсликларнинг ҳалок бўлганини била олишмади. Радиодастур оммавий васвасани келтириб чиқарди, саросима нафақат Нью-Йоркни, балки бошқа шаҳарларни ҳам эгаллай бошлади. Одамлар ўз уйларини ташлаб кетишди ва бошқа бошпана излашга уринишди. Асабий тутқаноқ баъзиларни шиғохоналарга чорласа, ақлдан озган оломон остида қолганларни — моргларга йиғарди.

Полиция бўлимлари ва газета муҳарририятларида узлуксиз телефон кўнгиноқлари чалинарди: америкаликлар ҳалокатнинг чинлиги ва фожеа даражасини билишни истаарди...

Хориж хабарлари асосида Жамшид САЪДИНОВ тайёрлади.

“ХАР НА БОРИНГ БЎЛСА, ЭНГ АВВАЛ ҚИЗИНГГА БЕРГИЛ”

Панд-насихатлар билан тўла бўлган “Қобуснома” китобидаги ушбу сўзларни яқинда ташкил этилган Чилонзор туманидаги “Бегойим” номли мактабгача таълим ёшидаги қизлар соғломлаштириш маркази ташкилотчилари ва ходимлари ўзларига шиор қилиб олишган.

Куни кеча ушбу марказнинг очилиш маросими бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон халқ шоири Н. Нарзуллаев ва бастакор Нодим Норхўжаев, Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси бошлиғи муовини Феруза Вахобова, Чилонзор тумани ҳокими муовини, туман хотин-қизлар қўмитаси раиси М.Агзамова, Чилонзор тумани халқ таълими бўлими мудирини М. Абдуолимовлар иштирок этишди.

Биз “Бегойим” қизлар соғломлаштириш маркази мудираси Зайнаб Абировадан қуйидагиларни билиб олдик.

Ушбу марказни очиш фикри бизда бу йилни “Соғлом авлод йили” деб эълон қилинган кундан бошланди. “Соғлом авлод” Давлат дастурида ҳам қизлар

тарбиясига, уларнинг ҳар томонлама баркамол бўлиб етишишига алоҳида эътибор бериш айтилган. Биз жуда катта ҳаракатлар билан марказ очдик. Бу марказни очиш олдидан жуда кўп мутахассислар билан маслаҳатлашдик, кўпгина ғарб давлатлари тажрибаларини ўргандик. Бу ерда қизларга тикиш-бичиш, ракс санъати, инглиз тили, мантикий фикрлаш, таэквандо ёки ушу, рассомчиликни ўргатамиз.

Ҳозирча 50 нафар қизалоқ малакали тарбиячилардан билим ва одоб сирларини ўрганмоқдалар. Ота-оналар билан шартнома тузиб, уларнинг розилигини олиб, қизалоқларга спорт турларидан бирини ўргатмоқдамиз.

Гуруҳларимизни “Оқилахон”, “Фозилахон”, “Орастахон” деб номладик. Ниятларимиз эзгу. Биз қизалоқларнинг бўлажак оналар эканлигини унутмаслигимиз, уларни болалигиданоқ ҳаётга тайёрлаб боришимиз шарт.

Yangilik

Шарифа МУРОДЖОН қизи

Суратда: марказ ҳаётидан лавҳа. Б. РИЗОҚУЛОВ олган сурат.

Россияда шоколад фабрикалари бундан бор-йўғи юз йил муқаддам вужудга келган. Ундан олдин ҳамманинг жону дили бўлган бу ширинлик чет элдан келтириларди.

Кўҳна дунё эса шоколад билан уч юз йил олдин танишиб улгурган эди.

Испаниялик денгизчилар Европага биринчи бўлиб ажойиб какаони келтирганлар. Ундан шоколадли ичимлик тайёрланарди. Янги дунёда эса какао донларига ҳинду-

ИНКЛАРНИНГ ҚАТТИҚ
ВАЛЮТАСИ ЭНГ
ОММАВИЙЛАШГАН
ШИРИНЛИК

лар тарафидан юсак баҳо берилган ва улар пул ўрнига ўтарди. “Қаттиқ валюта” деб аталган какао донларининг ҳатто қалбакилари ҳам топиларди. Қалбаки какао сонларини етиштириш билан шуғулланган гуноҳкорларни эса аёвсиз жазолардирлар, уларни худолар йўлида қурбон қилишарди.

Шоколад ва какао бугунги кунда бутун дунёни ишғол қилган. Какаонинг уч тури мавжуд. Лотин Америкасида етиштириладиган Крелос нави энг биринчи ўринни эгаллайди. Африкада етиштириладиган Фора Стерос нави эса ширинлиги ва ёғларга бойлиги билан ажралиб турарди. Трини тарлос деб аталган тур эса юқоридаги икки навни чатиштириш йўли билан яратилган. Шоколад эса какао ёғи, какао порошоги, сўнг шакар ва ванилин аралашмасидан иборат. Шоколад таркибида 50 фоиз какао бўлса у ўткир, 40 фоиз бўлса қора, 35 фоиз бўлса сутли ҳисобланади.

ЛАБ БЎЁҒИ ҲАҚИДА

Лаб бўёғи (помада) кўпчилик аёллар учун асосий пардоз воситаси саналади ва бундан ажабланмаса ҳам бўлади. Негаки лаб бўёғи лаб шаклини ўзгартириш ва бир зумда кундузги пардозни кечки пардозга айлантириб юбориш хусусиятига эга. Бундан ташқари, у лабларингизга бетакрор бир жило берадики, бу ҳақда гапириб ўтиришнинг ўзи ўринсиз.

Дастлабки лаб бўёғи бундан тахминан юз йиллар илгари пайдо бўлган. Уни асал ва буғу мойи аралашмасидан тайёрлаган эдилар. Эндilikда бўлса, ривожланган технология воситасида лаб бўёқларининг мукамал турлари яратилганини ҳамма-

миз яхши биламиз.

Лаб бўёқларининг осонгина ўчиб кетмайдиган, тез ўчиб кетадиган ва лабларда узоқ вақт турадиган уч тури мавжуд. Таркибига кўра эса ёғли, ярим ёғли ва қуруқ турларга бўлинади. Замонавий

Toshoyna

аёллар лаб бўёқларининг деярли оқ рангли бўлган турларидан тортиб қора ва бинафша ранглигача ишлатишмоқда. Лаб бўёғи лабларнинг озиклануви ва мулойимлигини таъминлайди. Агар сиз лаб бўёғининг узоқ муддат сақланиб туришини истасангиз уни суришдан олдин лабларингизга упа билан озгина ишлов беришингиз керак бўлади.

1. Ёнғоқ. Тиббиётда барги, пишмаган меваси дори-дармон сифатида ишлатилади. Барги янги узилганда ва қуритилган ҳолда қўлланилади. Июнь ойида янги узилган баргига доғланган ёғ суртилиб, бир неча дақиқа пешонага қўйилса, бош оғриғини қолдиради. Қуритилган барги милк, ошқозон-ичак, лимфа томирчалари касалликларини даволашда қўлланилади. Бир стакан қайнатилган сувга бир ош қошиқ майдаланган барги солиниб, бир неча кун давомида ичилади.

Тери касалликлари (экзема ва псориаз) учун уч-беш ош қошиқ майдаланган барг ярим литр сувга солиниб, ўн беш минут паст оловда қайнатилди ва латтага ҳўллаб, зарур жойга қўйилади.

Ошқозон-ичак, қанд, гижжа, камқувватлик, камқонлик каби касалликларни даволаш-

да пишмаган ёнғоқ ва ёнғоқ ёғи фойдалидир. 50 грамм ёнғоқ меваси майдаланади. 500 мл. арокка солинади ва кунига 3-4 марта 30-40 томчидан истеъмол қилинади. Бу 15-20 кун давом этади.

300 грамм ёнғоқ мағзига 20 грамм майизни қўшиб, эзиб, кунига бир чой қошиқдан уч-тўрт марта 50 граммдан пишлоқ билан истеъмол қилсангиз асаб фаолиятини яхшилайди, киши иш қобилиятини оширади, мушаклар фаолиятини яхшилаб, бош оғриғини қолдиради.

2. Наъматакнинг қуритилган

бир чой қошиқ меваси эзилади ва 250 грамм сувга солиниб паст оловда қайнатилди, бир сутка ўраб қўйилади, сўнг докадан ўтказилиб, бир ош қошиқ асал солинади. Ҳар кун овқатдан 15-20 дақиқа олдин бир ой давомида

бир ош қошиқдан истеъмол қилинади. Бу камқонлик (анемия), қон-томир (атеросклероз) касалликларини даволашда фойдабахшдир, иш фаолиятини яхшилайди, мадорсизликни йўқотади.

3. Сарик сабзи шарбати жигар, қабзият, ошқозон ва шабқўрлик каби ўнлаб касалликларга даво бўлади. Бунинг учун овқат-

роқда, шаҳар четида жойлашган эди. Йўлда кетаётганимизда болам йиғлаб қолди. У билан овора бўлиб қай йўлдан кетаётганимизга аҳамият бермабман. Бир вақт қарасам умуман нотаниш йўллар. Хавотирланиб шофёрга бокдим, ундан нима учун ўзга йўللاردан кетаётганлигини сўрадим, шунда унинг мақсади ёмон эканлигини англадим. Машинани тўхтатишини сўрадим, қайда дейсиз. Ялиниб-ёлвордим ёнимдаги бор нарсамни беришимни, ҳеч бўлмаса мана шу қўлимдаги гўдакка раҳми келишини сўрадим. Унга пул керак экан рози бўлди. Боламнинг алиментини бердим ва машинадан тушиб орқамга қарамай қочдим. Қўлимда бола, кўзимда ёш, қайга боришни билмайман. Катта кўчада ҳеч ким йўқ. Ниҳоят ёнимга бир машина келиб тўхтади. Ундан нуроний, олтимышларни қоралаган киши тушди ва нима сабабдан бундай аҳволда юрганлигини сўради. Яхши инсон экан уйимга олиб келиб қўйди. Мана шу ҳаётимда из қолдирган бир қора саҳифа.

Аёл суҳбатимизнинг ана шу ерига келганда чуқур ҳўрсинди ва ўйга толди, чамамда ўтмиши ёдига тушиб кетди. Сўнг хушёр тортиди ва сўзида давом этди.

Ҳа, ҳаёт бир қанча синовлардан иборат экан, лекин худога шуқур-ки қийинчиликлар ортида қолди, фарзандим ҳам катта бўлиб қолди. Ҳозир институтда ўқийди, унинг ютуқларини кўриб қувонаман. Қизларга маслаҳатим: ҳеч қачон шошманглар, ўйлаб иш тутинг, сабрли бўлинглар!

Азиз қизларжон, мўтабар аёлнинг ҳаёти Сизга сабоқ бўлсин, маслаҳатлари доим ҳамроҳингиз бўлсин.

Муҳаббат СОЛИХОВА,
Тошкент шаҳри

Taqdir

Бир мунис аёл билан суҳбат чоғида у менга қуйидагилар ҳақида гапириб берди.

— Менинг бу ҳаётда орзу-умидларим кўп эди... 10-синфда ўқиб юрганимда бир йигит менга ўз севгисини изҳор этди. Очиғи доғдираб қолдим, мен бундай бўлишни ҳеч кутмаган эдим. Мактабни тугатгач, уйимизга тез-тез совчилар кела бошлади. Менга севгисини изҳор этган йигитнинг уйдан ҳам совчилар келди. Учрашдик, синашдик ва ниҳоят тўй бўлди. Ўша кунларда мендан бахтли одам йўқ эди. Келинлик уйимдаги барча кишиларнинг ҳурматини жойига қўяр эдим. Орадан бир оз вақт ўтгач ҳомиладор бўлдим. Бу пайтларга келиб қайнонам тирноқ ичидан кир қидирадиган бўлиб қолдилар. Аввалига кичик-кичик низолардан бошланган можа-ролар сўнгра катта жанжалларга айланиб кетди. Орага совуқчилик оралади. Охири бўлмади, қарасам оиламни сақлаб қололмайдиганга ўхшайман. Тақдир экан ажралдик. Уйимга қайтиб келганимдан кейин бир оз вақт ўтгач фарзандли бўлдим. Бир куни онам: “Холангни олдиға бориб кўриб келгин. Анчадан бери касал”, дедилар. Мен ҳам йўқ демадим, аввал боламнинг алиментини олиб, сўнг холаминикига борадиган бўлдим. Алиментини олиб такси тўхтатдим. Холамининг уйи бир мунча узоқ-

...ВА, НИҲОЯТ, БАХТИЁР
БЎЛДИМХАЛҚ ТИББИЁТИ
ТАВСИЯ ҚИЛАДИ

Tabiat—tabib

дан 15-20 дақиқа олдин, кунига уч марта, бир ой давомида ярим стакандан истеъмол қилинади. Агар шу шарбатга ўшанча миқдорда тухум сариғи аралаштирилиб, терига суртилса силлиқлашади, ажинларни йўқотади.

4. Сабур(алоэ)нинг қалин барги қийма қилинади, бир хил миқдорда тоза асал билан аралаштирилади, уч ҳафта давомида кунига уч маҳал овқатларидан ярим соат олдин бир чой қошиқдан истеъмол қилинса ичак ва ошқозон яллиғланишлари касалликларини даволашда кони фойда.

5. Лимонни тўғраб, шакар сепилади, ҳар кун овқатдан олдин истеъмол қилинса иштаҳани очади, аёллар касаллигига ҳам кони фойдадир. Лимон пўсти сал иситилиб, пешонага суртилса, бош оғриғидан халос қилади.

3 ТА ОЛТИН ВА 1 ТА КУМУШ

Ўзбек кураши — ҳалол кураш. Бу мақол дунёнинг турли нуқталарида ўтказилаётган мусобақаларда, беллашувларда ўз тасдиғини топмокда. Курашимизнинг ўтмиши, бугуни ёхуд эртанги порлоқ келажак ҳақида мақтаниб гапирмоқчи эмасмиз. Гарчи мақтанишга арзигули бўлса ҳам. Чунки бундан деярли ҳар куни оммавий ахборот воситалари орқали хабардоримиз. Айниқса, ўзбек халқининг 7 ёшдан 70 ёшгача бўлган курашчилари астойдил қизиқиб, гиламга чиқишлари, ҳатто хорижий мутахассисларни ҳам ҳозиргача ҳайратда қолдириб келмокда.

Куни кеча Англияда бўлиб ўтган кураш бўйича "Ислом Каримов турнири" ҳам юқоридаги фикрларимизга мисол бўла олади. Унда 70

нафарга яқин полвонлар гиламда ўз вазн тоифалари бўйича беллашдилар. Ҳалол баҳслар остида ўтган бу турнирда 6 нафар ўзбек полвонлари ҳам иштирок этиб, Ўзбекистонга 3 та олтин, битта кумуш медаль билан қайтишди.

Қизлар ўртасида бўлиб ўтган баҳсларда 57 кг. вазн тоифасида Феруза Хайтинбетова олтин, 100 кг. вазнда Ботир Хўжаев олтин, Шерали Бўронов кумуш, 17 ёшдан юқори бўлганлар ўртасида бўлиб ўтган беллашувда Баҳром Эрматов ҳам олтин медални қўлга киритди.

Бу турнир ўзбек курашини яна бир бор жаҳонга танитишда ўзига хос ўрин тутди.

Бехбуд БОТИРОВ

Kurash

ДИЕГО АРМАНДО МАРАДОНА:
ШОН-ШУХРАТ ВА ЗАВОЛ

Кўпчилик ҳатто Пеледан ҳам юқори қўядиган бу футболчининг ҳаётини қисқасига қилиб шу икки сўзда ифодалаш мумкин.

Бир вақтлар "Милан"ни кучли клублар сафига қўшган машҳур италиялик тренер Арриго Сакки яқинда шундай деди: "Мен ўзим мураббийлик қилган ёки ўйинларини кузатган футболчилар орасида ўйин тақдирини яқка ўзи ҳал қилишга қодир биргина спортчини билман. Унинг исми-шарифи — Диего Марадона. Қолган барча "юлдуз" ва "суперюлдуз"лар унинг маҳорати ёрқинлиги қаршисида хира тортади".

Марадонами ёки Пелеми? Пелеми ёки Марадона? XX асрнинг энг яхши футболчиси деб Пелени кўрсатиш одат тусига кириб қолган бўлса-да, бу қаторда Марадона машҳур бразилиялик билан шундай ёнма-ён жойлашган. Пеле уч карра жаҳон чемпиони бўлган бўлса, агар тақдири насиб қилиб, Марадонага ҳам омад кулиб боққанда, у ҳам шу даражага етиши мумкин эди. 1978 йилда Аргентина "ўз уйи"да жаҳон чемпиони бўлган бўлса, 17 ёшли Марадонани сўнгги лаҳзалардагина турнир иштирокчилари рўйхатидан ўчиришади. Орадан 8 йил ўтгач, тақдир бу аргентиналикка «қарзи»ни қайтаради.

Пелеми ёки Марадона? Марадонами ёки Пеле? Пеле ғолиб бўлган ҳар учала жаҳон чемпионатида ҳам футбол қироли билан ҳамкорликда ўйин кўрсатадиган, ҳозиргача кўпчилик ишқибозларнинг тилида бўлган буюк спортчилар бор эди.

Бразилия барча футбол чемпионатларидаги энг кучли жамоа эди. Аргентина-86 даги Марадонани ҳеч ким билан тенглаштириш мумкин эмас. Орадан тўрт йил ўтгандан сўнг ҳам унинг маҳоратига ҳеч ким етиб ололгани йўқ. Пеленинг ўрнида бошқа киши бўлганда ҳам Бразилия, балки барча фахрли совринларнинг соҳиби бўлган бўларди. Марадонасиз эса Аргентина, балки Мексикада бўлиб ўтган жаҳон чемпионатининг нимчорак финалига чиқа олмаган, Италияда майдон эгаларига қарши ўйнаб, ғолиб бўла олмаган бўлар эди.

"Архентинос Хуниорс" — "Бока Хуниорс" — "Барселона" - Италияга келгунича Марадона мана шу жамоалар таркибида ўйнаган эди. 1984 йилда "Наполи" президенти Ферлаино аргентиналик йигит учун, ҳатто бугунги кундаги трансфер нархларини ҳам ортда қолди-

шу ҳафта Андижоннинг «Хурсандлик» маҳалласига том маънодаги хурсандлик ва тантанасида кириб келди.

Ҳа, маҳалладан Олимпия чемпиони чиқсаю хурсандлик бўлмайди! Шу куни нафақат ушбу маҳалла, нафақат Андижон, балки бутун Ўзбекистон радио ва телевизор кутилари ёнида интиқ бўлиб, Сиднейдан хушхабар

шофер Муҳаммадқуб акани, уй бекаси Маҳфизатхон аяни, рафиқаси Марҳабони чин дилдан қўлаб, кучоқ-кучоқ гуллар тақдим этишди. Шундай мард уғилни тарбиялаб етиштирганликлари учун офаринлар айтдилар.

— Мен бир нарсадан хурсандман, — деди қувончини яширолмай Муҳаммадқуб ака

«ХУРСАНДЛИК» МАҲАЛЛАСИДАГИ ХУРСАНДЧИЛИК

кутди: "Кани, бокс бўйича финалга чиққан Муҳаммадқодир Абдуллаев ўз ҳаётидаги энг муҳим уйинни қандай якунлади экан?" Куп утмай хушхабар келди: Муҳаммадқодир чемпион бўлибди! Қалбларимиз чексиз-чегарасиз қувонч ҳиссига тулди, ҳар бир ўзбекнинг бўйи шу кун бир қаричга ўсди, десак муболаға бўлмас! Ҳа, Муҳаммадқодир мустақил Ўзбекистоннинг биринчи ёш Олимпия олтин медалини қўлга киритди!

Муҳаммадқодирларнинг хонадонидан эса эртаю кеч меҳмонларнинг қадами узилмади. Унлаб кишилар чемпионнинг отаси, оддий

"Туркистон-пресс" муҳбирига, — уғлим муҳтарам Президентимизга берган ваъдасининг устидан чиқди. Анжидонликларнинг, бутун ўзбекларнинг юзини ерга қаратмади. "Сиднейдан олтин медаль билан қайтаман", деганди. Ваъдасини бажарди.

Ушбу галабаси билан Муҳаммадқодир боксда қўлга киритиш мумкин бўлган барча унвонларга эга бўлди. Лекин у олдинда яна қанча юксаклик бўлса, ҳаммасини эгаллашга ўз номи ўзи билан қодир.

"Туркистон-пресс"

радиған пулни тўлади.

Шавкат ва фожиа. Пеле тақдирнинг бу кўргулигидан қочиб қутула олган эди. Марадонанинг тақдирини бу икки сўзсиз тасаввур қилиш қийин. Неаполь аргентиналикни нафақат дунёга танитди, Марадонани футбол майдонлари қахрамонига айлантирди, балки уни хонавайрон ҳам қилди. Марадона Барселонадалигида Неаполдагидек наркотикларга ружу қўйганмидийўқми, бу ҳақда ҳеч гап айтилмаган эди. Бу ердаги ҳаёт эса суперўйинчини нашавандга айлантирди. Марадона майдондалигида нақадар футбол даҳоси ҳамда қудратли бўлган бўлса, майдондан таш-қарида шу қадар иложсиз ва химоясиз бўлиб қиди. Ҳамон Марадонанинг бир неча йил аввалги "Наполи" — "Спартак" ўйинига ўз шахсий самолётида, у пайтларда биз учун ҳали номаълум ва хос бўлмаган тарздаги ташрифи кўпчилик футбол мухлисларининг ёдида.

Орадан кўп ўтмай, вазият ўта қалтис даражага етди — жин кўзачадан чиқиб кетган эди. "Тилла бола"нинг қилиқларига кўп вақт чидаб юрган "Наполи" охир-оқибатда ундан воз кечди. Марадонанинг ўзи эса кокаин истеъмол қилганлиги учун икки йил мўддатга майдондан четлаштирилди.

Унга шон-шухрат келтирган Италия иккинчи томондан таназзул келтирди. Марадона учун жуда омадсиз кечган 1990-91 йиллар мавсуми буюк футболчи парвози ниҳоясига етганини тасдиқлади. Шундан сўнг Германия билан бўлган финал ўйини олдида Аргентина мадҳияси ижро этилаётганда италиялик футбол мухлислари хуштакбозликни бошлаб юришади. Айтишларича, бундан Марадона жуда хижолат чеккан — бу фақат унга қаратилган эди. Бир пайтлар унинг шавкати олишлаган оломон бугун унинг майдондан чиқиб кетишини талаб қилиб, шовқин соларди. Унинг шон-шухратга бурканган ҳаёти мўддатидан илгари ўз ниҳоясига етди.

Пеле ва Марадона: майдон ичра икки даҳо. Уларнинг ҳаёти катта футболдан сўнг қарама-қарши тарзда кечди. Пеле ўзининг футбол қироли деган обрўсидан ва қобилиятидан юз фоиз фойдаланиб, омадли тадбиркор-тижоратчи бўлиб олди. Бошқача қилиб айтганда, Пеле ўз шохсупасида обрўсини сақлаб қола олди. Марадонани эса гиёҳвандлик ўз домига тортиб кетди.

В.БОЙМУРОДОВ тайёрлаган.

КУЧЛИЛАР
САРАЛАНДИ

ҳокимининг совғасини қўлга киритдилар.

Ушбу мусобақа туманда илк маротаба ўтказилаётган бўлиб, бугунги ғолиб чиққан спортчилар Армрестлинг бўйича Ўзбекистон терма жамоасига саралаб олинади. Улар октябрда Америкада ўтказиладиган жаҳон чемпионатида Ватанимиз шарафини ҳимоя қилишади.

Мусобақа охирида Польша маданият маркази ўзининг мушқий куй ва қўшиқлари билан қатнашчиларни хушнуд этди.

Бахтиёр ХЎДЖАЕВ,
Мирзо Улуғбек тумани
ҳокимлиги маънавият ва
маърифат ишлари бўйича
бўлим бошлиғи.

БОКС

Суперюлдуз номини олиб юрган Майк Тайсон Яна рингга тушиши мумкин. Темир Майка бу сафар полшалик Анжеем Голот талаб солди. Ушбу жанг учун 20 октябрь танланди. Бироқ, баъзи масалалар ҳал бўлмаётганлиги сабабли мазкур кун аниқ муҳлат дейилмаяпти.

Полшалик боксчи 1996 йил боксдан четлатилган эди. Энг ёмони Голот жиноятчи сифатида ҳам қамаб юборилганди.

"Энди мен ўзгардим. Ақлни жиловлашни ўргандим. Ёшим 32 га борди. Бугун чемпион бўлмасам, эртага кеч бўлади", — дейди А.Голот.

ТЕННИС

Келаётган ҳафтада бошланадиган йирик турнирда дунёнинг энг машҳур теннисчилари Андре Агасси, Густаво Куэртен, Марат Сафин, Пит Сампрас, Евгений Кафельников каби усталар кортга тушиши маълум қилинди. Ушбу турнирда ғолиб бўлишни кўзлаётган Андре Агасси ўзига энг асосий рақиб деб бразилиялик Густаво Куэртенни тан олди.

БАСКЕТБОЛ
(МБА)

МБАнинг энг ёрқин юлдузларидан бири, марказий ҳужумчиси Ален Айверсан ўзи фаолият кўрсатаётган "Филадельфия" мураббийини танқид қилгани учун жамоадан ҳайдалган эди. Яқинда эса марказий ҳужумчиси қолган жамоа у билан яна 2 йиллик шартнома имзолади.

x x x

Фарғонада 12-14 октябрь кунлари миллий спорт турлари ва халқ ўйинлари бўйича "Алпомиш ўйинлари II фестивали"нинг ўтказилиши кутилмоқда. Фестивалнинг ташкилотчилари Ўзбекистон Республикаси Давлат спорт қўмитаси, Фарғона вилоят ҳокимлиги, Ўзбекистон касаба уюшмалари федерацияси Кенгаши, "Соғлом авлод учун" жамғармаси, "Экосан" халқаро жамғармалари ҳисобланади.

“АЛПОМИШ ЎЙИНЛАРИ”

Самарқандда "Алпомиш ўйинлари" II вилоят фестивали ўтказилди.

Икки йилда бир маротаба ўтказиш анъанага айланган ушбу фестивалда сармақандликлар республика босқичига йўлланма олиш учун спортнинг "минди", миллий кураш, "Турон" халқ ўйинлари билан бирга тош кўтариш, армрестлинг (қўл кучини синаш) турлари бўйича ҳам куч синашдилар. Барча рақиблардан ус-

тунлигини намойиш қилган Сиёб туманининг спортчилари биринчи ўринни қўлга киритдилар. Ургут ҳамда Булунғур тумани спортчилари кейинги фахрий ўринларни эгаллашди. Эндиликда ғолиблар 12-14 октябрь кунлари Фарғона вилоятида бўладиган "Алпомиш ўйинлари" II республика фестивалида вилоятлари шавнини муносиб ҳимоя қилишга ҳозирланишаётир.

"Туркистон-пресс"

“ТИТАНИК” ҲАЛОКАТИНИНГ СИРИ

1912 йилнинг апрель ойида чўкиб кетган “Титаник” фожиаси ҳақида эшитмаган одам бўлма-са керак. У барча кемасозлик соҳа мутахассис-лари иштирокида яратилган мукаммал лойиҳа асосида қурилганлиги учун кема ҳар қандай ҳолатда ҳам шикастланмайдиган, чўкмайдиган, деб таърифланган эди. Яъни агар кема яқинига улкан бомба тушганда ҳам у ҳеч қачон иккига бўлинмай, ё ёнбошлаб, ёки олди-орқа томо-нига қийшайиб оғиши (қрен бериши) мумкин. Лекин амалда айсберг (баҳайбат муз бўлаги) билан тўқнашувда иккига бўлиниб кетиб, 2000 йўловчи ҳалок бўлди.

Бу фалокатдан аввал кеманинг тажрибали, машҳур капитани Эдвард Смит нимадандир безовта бўлиб, ўзи билмаган ҳолда кема курси-ни—йўналишини ўзгартириб, тезликни ошир-ган. Бундан ташқари ҳалокат содир бўлгандан кейин тезлик билан SOS (сувдаги халқаро қут-қарув сигнали) бермай, йўловчиларга огоҳлан-тириш, ўз-ўзини қутқариш буйруғини ҳам кеч берган. Ва шу тариқа кўпчилик йўловчиларнинг чўкиб кетишига сабаб бўлган. Капитан Смит билан нимага шундай воқеа юз берди, нега у ақлини ўзи билмаган ҳолда йўқотиб, ўзини бошқара олмади, деган саволга машҳур немис тадқиқотчи олими Ф.Вандерберг ўзининг “Фиръавнлар қарғиши” китобида ўзига хос аниқ далилий шарҳ беради: “Капитан Смит кемада олиб кетилаётган жуда ҳам яхши сақланган

фиръавн Аменхотеп IV пирининг мўмийлан-ган жасадни безовта қилиб, жасадни сақ-лаётган сеҳрли туморларга қараган. Бу эса унинг ақлини шоширган бўлиши мумкин”. Дарҳақиқат, кема капитани кўприкчаси ёни-да ёғоч яшик ичида мўмийланган жасад аме-рикаликларга кўрсатиш учун олиб кетила-ётган эди. Бу жасад аввал Мисрдаги Шоҳ-лар водийсидаги мақбараларнинг биридан чиқарилиб, Англияга олиб келинган. Жасад-ни илоҳий туморлар доимо кўриқлаб, жа-сад бош томонида худо Осирис тасвири туширилган тошга: “Хушсиз ётган ҳолатин-

Tilism

гдан уйғонгил, сенинг кўзингни бир қара-ши сенга уюштирилган барча макр, ҳийла-лар устидан, албатта, тантана қилади”, де-ган ёзув бор эди. Жасад кўзида сеҳрланган ўта чақнаб турувчи, ёруғлик сочадиган, ило-хий, муқаддас қимматбаҳо тош бўлиб, бу жасад лорд Кентервилга тегишли эди. Кўпчилик шу ҳолатни текширган мутахас-сисларнинг фикрича, “Титаник” кемаси ҳалокатига руҳларнинг, илоҳий кучларнинг қарғиши сабабдир, деган хулоса келиб чиқ-қан. Яна бир далилий фактга мурожаат қила-миз.

1922 йилнинг кузида Англиянинг маш-ҳур археолог олими Говард Картер Миср-нинг Шоҳлар водийсидан фиръавн Тутан-хамон мақбарасини топди. 1923 йилнинг 17 февралда Картер ва уни маблағ билан таъминлаб турган лорд Карнавон ҳамда бир неча бошқа таклиф қилинган олимлар мақ-бара ичига кирдилар. Саркофаг (тошдан қилинган тобут)дан ташқари бу ерда кўплаб қимматбаҳо турли нодир буюмлар ва бошқа антик буюмлар бор эди. Бу ҳали ҳеч ким очиб кўрмаган мақбара эди. Олти ҳаф-тадан кейин 57 ёшлик соғлом лорд Карна-вон Қоҳиранинг “Континентал” меҳмонхо-насида саркофаги бош қисмидаги лойдан ясалган тахтачага шундай ёзувлар ёзилган эди: “Кимки фиръавн тинчлигини бузса, уни албатта, ўлим қанотлари ҳалок этади”.

Биз эса, яна “Титаник”ка қайтамыз. Ким билади, агар капитан Смит мўмийланган сирли жасадни кемага олиб чиқишларига ижозат бермаганида ҳалокат юз бермас-миди?

Илҳом ШЕРМУҲАММАД

“БАЛИҚ”
ОДАМ

Словениялик Мартин Стрел Дунай дарёсининг бошидан то Қора денгизга қуюлувчи жойигача бўлган 3004 кило-метр масофани сузиб ўтиб, янги дунё рекордини ўрнатди. Мартин ўзининг исми Гиннес рекордлар китобига кирити-лади, деган умидда. Ушбу 58 кунлик сузишни у “дўстлик, тоза сув ва озод Дунайга” ба-ғишлади. Сузиш давомида 45 ёшли Мартин 10 кило вазн йўқотган. Ўшанда у ҳар куни оқим бўйлаб 60 километр ма-софани сузиб ўтарди. Дарё-даги “саёҳат”и давомида, ўз юртида “амфибия-одам” деб ном олган Стрел 8 мамлакат-ни босиб ўтган. Илгариги ре-корд 1930 йили Миссисипи бўйлаб 67 километр масофа-ни сузиб ўтган америкалик Фред Ньютонга тегишли эди.

Ж.САЪДИНОВ
тайёрлади.ЁНҒОҚЛАР
ОРАСИДАГИ
МАСОФА

Абу Али ибн Сино йигирма ёшга тўлмасданок ўз замона-сининг барча илмларини эгал-лаб, дунёвий ва илоҳий илм-ларнинг етук билимдонига ай-ланган эди. Бир куни бир маж-лисда Ибн Сино замонасининг улуғ олими Ибн Маскуя билан учрашиб қолди. Ёшлик ғурури билан Ибн Маскуя томонга иккита ёнғоқни улоқтириб деди: уларнинг орасидаги ма-софани айтиб бера оласиз-ми?

Ибн Маскуя илми ахлоқ ва тарбия ҳақида “Ал-китоб таҳа-ратул Ироқ” рисоласини ёзган

Hikoyat

олим эди. Уни Ибн Синога бе-риб деди: сен аввал бу китоб-ни ўқиб, ахлоқингни яхшилаб ол. Кейин мен ёнғоқлар ора-сидаги масофани айтаман.

Абу Али ибн Сино ўз иши-дан пушаймон бўлди ва китоб-ни олиб астойдил ўқиб чиқди. Китобда ёзилган ахлоқ-одоб-ларни бутун умр ўзига шиор қилиб олди. Камтаринлик ин-сонга зийнат бағишловчи энг яхши фазилатлардан эканини тушуниб етди. Ўзининг рубо-ийларидан бирида шундай ёз-ган эди:

Ҳеч бир гап қолмади
таълим бўлмаган,
Жуда оз сир қолди мавҳум
бўлмаган.
Билимим ҳақида чуқур
ўйласам,
Билдимки ҳеч нарса маълум
бўлмаган.
Бахриддин ТУРҒУНОВ
тайёрлади.

Ma'rifat

ТАЪСИС
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таъли-ми вазирлиги, Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий Қўмитаси.

Бош муҳаррир:
Ҳалим САИДОВ

Таҳрир хайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ, Жумана-зар БЕКНАЗАРОВ, Икром БҮРИБОЕВ, Шукур ЖОНБОВ, Фахриддин КАРИМОВ (масъул котиб), Курбонбой МАТҚУРБОНОВ, Нўмонжон РАҲИМ-ЖОНОВ, Йўлдош САИДЖОНОВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулкар ТҲИМАНОВА, Саъдулла ҲАКИМОВ, Уткир ҲОШИМОВ

«Шарқ» нашриёт матбаа концерни босмахонаси.
Қорхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга жавоб қайтарил-майди. «Маърифат»дан материалларни қўчириб босиш таҳрири-ят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газетани IBM компьютерида
Лилия БИНАШЕВА ва Абдурасул НАРМАНОВ
саҳифалади.

Навбатчилар: Аҳмад ОТАБОВЕВ,
Жамшид САЪДИНОВ.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 20.
ИНДЕКС: 149, 150.
Г-917.
Тиражи 19.037.
Г. 1 2 3 4 5 6
Ҳажми 4 босма табоқ.
Офсет усулида
босилган, қоғоз бичими
А-3.

Босишга топшириш вақти — 20.00.
Топширилди — 18.30

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги

Т.Н.ҚОРИ-НИЁЗИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ
ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ

2000 йил учун

Докторантурага (13.00.02) — физика, математика, информатика, меҳнат, тарих каби
фанларни ўқитиш назарияси ва методикаси бўйича

ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ:

Ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда докторантурада ўқиш учун
45 ёшгача бўлган фан номзодлари қабул қилинади.

Докторантурага кирувчи шахслар қуйидаги ҳужжатларни топ-ширадилар:

1. Директор номига ариза
2. Ходимларни ҳисобга олиш шахсий варақаси
3. Расм (4х6 тўрт дона)
4. Таржимаи ҳол
5. Олий маълумот тўғрисидаги ва фан номзоди дипломи нус-

хаси

6. Докторлик диссертациясининг кенгайтирилган режа-лойиҳаси
ҳамда тадқиқот мавзуси бўйича илмий маъруза матни

7. Матбуотда эълон қилинган илмий ишлар ва ихтиролари рўйха-ти, илмий тадқиқот ишлари бўйича ҳисоботлар (белгиланган шак-лда)

8. Иш жойидан тавсифнома-тавсиянома
Ҳужжатлар эълон чиққандан сўнг бир ой давомида қабул қили-нади

Манзил: 700003, Тошкент шаҳри, Олмазор кўчаси,
174-уй. ЎзПФИТИ.

Телефонлар: 45-61-40, 45-66-45.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги

Т.Н.ҚОРИ-НИЁЗИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ
ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ

2000 йил учун ишлаб чиқаришдан ажралган ва ажралмаган ҳолда қуйидаги ихтисосликлар бўйича

АСПИРАНТУРАГА ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ:

- педагогика назарияси ва тарихи (13.00.01);
- мактабгача тарбия назарияси ва методикаси (13.00.02);
- бошланғич таълим назарияси ва методикаси (13.00.02);
- ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш назарияси ва методикаси (13.00.02);
- тарих ўқитиш назарияси ва методикаси (13.00.02);
- биология ўқитиш назарияси ва методикаси (13.00.02);
- география ўқитиш назарияси ва методикаси (13.00.02);
- тасвирий санъатни ўқитиш назарияси ва методикаси (13.00.02);
- физика ўқитиш назарияси ва методикаси (13.00.02);
- математика, информатика ва ҳисоблаш техникаси ўқитиш на-зарияси ва методикаси (13.00.02);
- рус тили ва адабиёти ўқитиш назарияси ва методикаси (13.00.02);
- меҳнат таълими ўқитиш назарияси ва методикаси (13.00.02).

Аспирантурага кирувчилар ихтисослик фани ва фалсафа, Ўзбе-кистон тарихи ҳамда хорижий тилларнинг биридан олий ўқув юр-тлари амалдаги дастури ҳажмида кириш имтиҳони топширади-

лар.

Танлов имтиҳонларига ихтисослик бўйича камида бир йил ама-лий иш тажрибасига эга бўлганлар, бевосита олий ўқув юртини битирган ёш мутахассислар эса олий ўқув юрти (факультет) Ил-мий кенгаши тавсиясига кўра қўйиладилар.

Аспирантурага ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда 35 ёшгача, ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда 40 ёшгача бўлган мутахас-сислар қабул қилинади.

Аспирантурага қабул қилиш тўғрисидаги институт директори номига ёзилган аризага қуйидаги ҳужжатлар илова қилинади: хо-димларни ҳисобга олиш шахсий варақаси, таржимаи ҳол, иш жой-идан тавсифнома, илмий мақолалар рўйхати ёки реферат, бевоси-та олий ўқув юртини битиргандан сўнг аспирантурага тавсия этил-ган ёшлар учун илмий кенгаши йиғилишининг баёнидан (кўчирма, меҳнат дафтарчаси, 2 дона сурат (4х6 см ҳажмда), олий ўқув юрти-ни тугатганлик тўғрисидаги диплом нусхаси, номзодлик имтиҳон-лари топширилган бўлса, белгиланган шаклдаги гувоҳнома.

Ҳужжатлар эълон чиққандан сўнг бир ой давомида қабул қили-нади.

Манзил: 700003, Тошкент шаҳри, Олмазор кўчаси, 174-уй.
ЎзПФИТИ, аспирантура ва докторантура бўлими.

Телефонлар: 45-61-40, 45-66-45.